

**Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta**

RIGORÓZNÍ PRÁCE

**ODKLONY V TRESTNÍM ŘÍZENÍ VE VYBRANÝCH ZEMÍCH STŘEDNÍ
EVROPY (ČESKÁ REPUBLIKA, SLOVENSKO, MAĎARSKO A RAKOUSKO)**

Jméno konzultanta: JUDr. Rudolf Vokoun, CSc.

Jméno zpracovatele: Mgr. Hana Vlachová

listopad 2008

„Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým“.

Wackon!

OBSAH

Úvod	5
1 POJEM A VÝVOJ ODKLONU, VÝVOJ PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY VE SVĚTĚ A JEJICH VLV NA NĚKTERÉ STÁTY STŘEDNÍ EVROPY	9
2 RADA EVROPY, EVROPSKÁ UNIE O ALTERNATIVNÍCH ZPŮSOBECH ŘEŠENÍ TRESTNÍCH VĚCÍ A ODKLONECH, JEJICH VLV NA PRÁVNÍ ÚPRAVY POPISOVANÝCH ZEMÍ	17
2.1 Rada Evropy	17
2.2 Evropská unie	21
3 ČESKÁ ÚPRAVA ODKLONŮ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ	23
3.1 Právní úprava	23
3.2 Podmíněné zastavení trestního stíhání	23
3.2.1 Obecná charakteristika	23
3.2.2 Zákonné podmínky aplikace institutu podmíněného zastavení trestního stíhání	24
3.2.3 Rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání	29
3.2.4 Postup po právní moci rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání	31
3.3 Podmíněné odložení podání návrhu na potrestání	33
3.4 Narovnání	35
3.4.1 Obecná charakteristika	35
3.4.2 Zákonné podmínky aplikace institutu narovnání	37
3.4.3 Rozhodnutí o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání	39
3.4.4 Postup po právní moci rozhodnutí o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání	41
3.5 Odstoupení od trestního stíhání v případě trestné činnosti mladistvých	42
3.6 Činnost Probační a mediační služby	45
3.7 Odklony v připravované rekonstrukci trestního práva procesního	49
3.8 Statistické údaje o využití odklonů v České republice	55
4 SLOVENSKÁ ÚPRAVA ODKLONŮ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ	56
4.1 Právní úprava	56
4.2 Podmíněné zastavení trestního stíhání	57
4.2.1 Obecná charakteristika	57
4.2.2 Zákonné podmínky aplikace institutu podmíněného zastavení trestního stíhání	60
4.2.3 Rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání	63
4.2.4 Postup po právní moci rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání	65
4.3 Smír	67
4.3.1 Obecná charakteristika	67
4.3.2 Zákonné podmínky aplikace institutu smíru	68
4.3.3 Rozhodnutí o schválení smíru a zastavení trestního stíhání	72
4.3.4 Postup po právní moci rozhodnutí o schválení smíru a zastavení trestního stíhání	73
4.4 Činnost probačních a mediačních úředníků při aplikaci odklonů	74
4.5 Statistické údaje o využití odklonů na Slovensku	79

5 RAKOUSKÁ ÚPRAVA ODKLONŮ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ	80
5.1 Právní úprava	81
5.2 Společné zákonné podmínky aplikace jednotlivých druhů odklonů	82
5.3 Odstoupení od trestního stíhání po zaplacení peněžité částky	85
5.4 Odstoupení od trestního stíhání po vykonání obecně prospěšných prací	85
5.5 Odstoupení od trestního stíhání po uplynutí probační/zkušební doby ...	87
5.6 Odstoupení od trestního stíhání po mimosoudním narovnání	87
5.7 Rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání, resp. zastavení trestního stíhání	89
5.8 Činnost NEUSTART	90
5.9 Statistické údaje o návrzích na využití odklonů v Rakousku	92
6 MAĎARSKÁ ÚPRAVA ODKLONŮ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ	93
6.1 Právní úprava	93
6.2 Podmíněné odložení podání obžaloby	95
6.2.1 Obecná charakteristika	95
6.2.2 Zákonné podmínky aplikace institutu podmíněného odložení podání obžaloby	95
6.2.3 Rozhodnutí o podmíněném odložení podání obžaloby	97
6.3 Narovnání	97
6.3.1 Obecná charakteristika	97
6.3.2 Zákonné podmínky aplikace institutu narovnání	98
6.4 Činnost mediačních a probačních úředníků	100
6.5 Statistické údaje o využití odklonů v Maďarsku	101
7 VÝSLEDKY SROVNÁVACÍ ANALÝZY	102
7.1 Druhy odklonů v jednotlivých popisovaných zemích	102
7.2 Období zavádění odklonů v jednotlivých právních úpravách	103
7.3 Evidence odklonů v rejstřících trestů, příp. v jiných evidencích	104
7.4 Srovnávací tabulky podmínek uplatňování odklonů	105
7.4.1 Česká republika	105
7.4.2 Slovenská republika	107
7.4.3 Rakousko	109
7.4.4 Maďarsko	110
8 ZÁVĚR A ÚVAHY DE LEGE FERENDA	111
CIZOJAZYČNÉ RESUMÉ	117
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	119

Úvod

Dvacáté století je možné charakterizovat jako období, kdy docházelo k významným změnám především v oblasti politicko ekonomické. Také ve sféře trestního práva se začaly nalézat nové, rychlejší a často účinnější formy spravedlnosti, které by nahradily nebo alespoň doplnily některé tradiční, avšak již poněkud nepružné postupy.¹

V mnoha zemích Evropy či v rámci mezinárodních organizací (Rada Evropy) nebo i tzv. supranacionálního společenství (Evropská unie),² se stále více zdůrazňuje potřeba vyváženého postavení stran v trestním řízení před soudem, ale také možnost vyřešit spor mimo klasické trestní řízení – pomocí odklonů v trestním řízení (*diversion*).

Alternativní způsoby trestního řízení mají svůj původ v zemích anglosaské (*common law*) právní kultury. V řadě kontinentálních zemí, včetně zemí střední Evropy, však tento nástroj postupně našel své příznivce, což se odrazilo v přijetí potřebné právní úpravy.

Alternativní způsoby trestního řízení souvisí i s koncepcí restorativní justice (*restorative justice*). Jde o určitý koncept zacházení s pachateli, odlišný od klasické retributivní koncepce justice, ve kterém se zdůrazňují práva oběti a jejich ochrana, snaha o mimosoudní projednání věcí atd. Nejde však o ucelený systém, ale spíše o systém, který působí vedle klasické trestní justice, nebo v mnoha směrech trestní justici doplňují.³

Alternativní způsoby trestního řízení představují již zmíněné odklony v trestním řízení. Mezi ně můžeme v České republice zahrnout následující procesní alternativy: podmíněné zastavení trestního stíhání (§ 307 - § 308 trestního řádu), podmíněné odložení podání návrhu na potrestání (§ 179g - § 179h trestního řádu), narovnání (§ 309 - § 314 trestního řádu) a odstoupení od

¹ Fenyk, J., Sotolář, A., Sovák, Z.: Mediace jako alternativní podoba naplnění trestní spravedlnosti, *Trestní právo*, 7–8/1997, str. 20 - 21.

² Např. Doporučení Výboru Rady Evropy pro trestní problémy č. R(85)11 o postavení oběti v trestním řízení, 19. kriminologická konference o nové sociální strategii v trestním justičním systému (1990), zřízení Výboru expertů Rady Evropy pro mediaci v trestních věcech (1995), čl. 12 nové Evropské úmluvy o výkonu práv dítěte, rámcové rozhodnutí Rady EU o postavení oběti v trestním řízení č. 2001/220/SVV ze dne 15. 3. 2001 atd.

³ Karabec, Z.: Koncept restorativní justice, sborník příspěvků a dokumentů Restorativní justice, IKSP, Praha, 2003.

trestního stíhání v případě mladistvých (§ 70 - § 71 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže).⁴

Odklony od trestního řízení představují alternativu ke standardním postupům, zejména konání hlavního líčení nebo řízení před soudem. Jejich smyslem je tedy především racionalizace systému trestní justice. Současně nahrazují rozhodnutí o vině a trestu v tom, že upřednostňují jiné prostředky vedoucí k odstranění konfliktu vzniklého spácháním trestného činu a to často se srovnatelným nebo i úspěšnějším výsledkem.

Rigorózní práce nazvaná „Odklony v trestním řízení ve vybraných zemích střední Evropy (Česká republika, Slovensko, Maďarsko a Rakousko)“ navazuje na mé předchozí studijní úsilí zaměřené na tuto formu restorativní justice, ale v tomto případě si klade za cíl charakterizovat vývoj odklonů v užším slova smyslu v trestním řízení, vymežit legislativní a organizační podmínky pro aplikaci jednotlivých druhů odklonů a provést srovnávací analýzu popisovaných právních úprav.

Rozhodla jsem se zvolit jako reprezentativní příklady čtyři země, jejichž právní řády, včetně oblasti trestního práva, vycházejí z podobných historických základů, tedy Rakouska-Uherska. Nemám tím na mysli jen dobu tvorby a aplikace novodobých trestních předpisů tohoto soustátí ve druhé polovině devatenáctého století, ale také období mezi světovými válkami, kdy v tehdejších Československu platily předpisy trestního práva převzaté recepční normou, tedy rakouský trestní zákon a rakouský trestní řád (pro české země) a uherský trestní zákon a uherský trestní řád (pro Slovensko). Nepřihlédla jsem k zvláštnostem právní úpravy a praxe vlastní některým menším územím, které byly jako důsledek první světové války přičleněny k bývalému Československu a jejichž právní prostředí, byť právně harmonizované s podmínkami nového

⁴ Někteří autoři (např. Musil, J., Kratochvíl V., Šámal, P.: Trestní právo procesní, 3. přepracované a doplněné vydání, C. H. Beck, Praha, 2007, str. 832, nebo Ivor, J.: Trestné právo procesné, Iura Edition, Bratislava, 2006 či Prokeiová, M.: Odklony v trestnom konaní, vydavateľské oddelení PF UK Bratislava, 2007) považujú za formu odklonu rovněž trestní příkaz či dohodu o vině a trestu. Domnívám se však, že v těchto případech nejde o odklon ve své čisté podobě, protože zde na rozdíl od typických odklonů dochází k rozhodnutí o vině a trestu a tudíž nejde o odstranění konfliktu tak, jako je tomu v případě podmíněného zastavení trestního stíhání, narovnání, podmíněného odložení podání návrhu na potrestání, či odstoupení od trestního stíhání. Nepochybně však přispějí ke zrychlení řízení a jejich zavedením se sleduje odlehčení činnosti soudu projednávat věc na hlavním líčení. Ze shora uvedených důvodů se ve své práci budu zabývat pouze odklony v užším slova smyslu.

soustátí, má svůj původ v jiné právní kultuře (např. Zakarpatská Ukrajina, Slezsko, atd.).

Domnívám se, že při použití tohoto srovnání je možné učinit závěry, které jsou pro teorii a praxi využitelné více, než kdybych prováděla porovnání zcela odlišných právních systémů (např. odklony v USA, ve Francii, v severských státech Evropy, apod.).

Srovnávací analýza by měla přinést odpověď na otázku, nakolik mohou společné právní kořeny ovlivnit vznik a vývoj takových institutů, jako jsou odklony v trestním řízení a do jaké míry do těchto historicky blízkých úprav pronikají myšlenky restorativní justice, pocházející z úprav států právního řádu velmi odlišného (common law). Výsledkem by měly být ovšem úvahy de lege ferenda, zaměřené na právní úpravu odklonů v České republice.

Při zkoumání jednotlivých úprav jsem se zaměřila na několik hledisek, a to:

- jaké druhy odklonů se v popisovaných zemích uplatňují
- období, kdy byly odklony v jednotlivých zemích zavedeny
- evidence odklonů v rejstřících trestů, příp. v jiných evidencích
- jednotlivé podmínky uplatňování odklonů.

Součástí práce jsou také statistické údaje, které dokumentují využití těchto alternativních procesních postupů ve zkoumaných zemích.

Úvodní část stručně popisuje původ odklonů jako alternativních prostředků trestního řízení a vymezuje jednotlivé druhy odklonů v trestním řízení. Část první práce definuje pojem odklonu, uvádí jeho charakteristické znaky, jakož i popisuje vývoj probační a mediační služby ve světě a její vliv na vývoj obdobného institutu v rámci některých států střední Evropy.

Část druhá se věnuje činnosti Evropské unie a Rady Evropy v oblasti alternativních způsobů řešení trestních věcí a odklonů, přičemž poukazuje na význam Doporučení Rady Evropy o zjednodušení řízení, Doporučení Rady Evropy k mediaci v trestních věcech, ale také na rámcové rozhodnutí Rady EU o postavení oběti v trestním řízení. Následující část se zabývá jednotlivými instituty odklonů v trestním řízení v užším slova smyslu v České republice, mezi které náleží podmíněné zastavení trestního stíhání, podmíněné odložení podání

návrhu na potrestání, narovnání a odstoupení od trestního stíhání a dále pojednává o činnosti probačních a mediačních úředníků při realizaci těchto odklonů. Relativně samostatná partie v rámci této části se věnuje odklonům v připravované rekodifikaci trestního práva procesního. Závěr třetí části tvoří statistické údaje o využití odklonů v České republice.

Čtvrtá až šestá část popisuje úpravu jednotlivých druhů odklonů na Slovensku, v Rakousku a v Maďarsku a jejich personální zabezpečení prostřednictvím probačních a mediačních služeb. Součástí jsou opět statistické údaje.

Následuje sedmá část, která si klade za cíl porovnat jednotlivé druhy odklonů v popisovaných právních úpravách České republiky, Slovenska, Rakouska a Maďarska z několika hledisek.

V závěrečné části jsou shrnuty a zobecněny některé společné podmínky aplikace odklonů v trestním řízení a představeny mé úvahy de lege ferenda.

1 POJEM A VÝVOJ ODKLONU, VÝVOJ PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY VE SVĚTĚ A JEJICH VLIV NA NĚKTERÉ STÁTY STŘEDNÍ EVROPY

Odklon je možno charakterizovat jako určitý procesní způsob vyřízení trestní věci prostředky odlišnými od standardního trestního řízení. Rozumí se jím vynětí trestní věci z kompetence orgánů činných v trestním řízení na základě rozhodnutí o upuštění od trestního stíhání, resp. rozhodnutí o zastavení trestního stíhání.⁵ V trestních věcech skončených tímto způsobem zpravidla nedochází k projednání věci před soudem, resp. k rozhodování o vině a trestu, jako je tomu při standardním průběhu trestního řízení. Proces odklonu zahrnuje rozhodnutí příslušného orgánu o upuštění od trestního stíhání a s tím související, na výchovu pachatele trestného činu zaměřené, aktivity subjektů vykonávající sociální kontrolu mimo systém trestního soudnictví.⁶

Počátkem devadesátých let minulého století byly představy českých autorů o odklonech velmi schematické, i když v podstatě správné. Jako příklad uvádím následující členění O. Suchého:⁷

- 1. prostý odklon** – jde o takový odklon, při kterém dochází k **upuštění od trestního stíhání bez dalších podmínek** a tím dochází k definitivnímu ukončení trestní věci a jde o rozhodnutí konečné. Pokračování v trestním řízení se v tomto případě jeví být neúčelné. Může být vázán i na dobrovolné zaplacení určité peněžité sumy na obecně prospěšné účely a především, na uzavření dohody mezi pachatelem a obětí. Půjde zejména o ty případy, kdy poškozený má větší zájem na náhradě škody způsobené mu trestným činem, než na samotném potrestání pachatele a tento způsob vyřízení věci se s ohledem na osobu pachatele a následek činu jeví jako postačující. Důraz se tedy klade na morální význam takto vyřízené trestní věci.
- 2. podmíněné upuštění od trestního stíhání, resp. podmíněné zastavení trestního stíhání** – zde rovněž půjde o upuštění od trestního stíhání, ovšem takové rozhodnutí není rozhodnutím konečným. Tento

⁵ Draštlík, A.: Odklon v českém trestním procesu (de lege lata), Časopis pro právní vědu a praxi č. 4/1994, str. 188.

⁶ Suchý, O.: Odklon v trestním řízení, Právník č. 3/1991, str. 248.

⁷ Suchý, O.: op. cit., str. 251 a násl.

odklon je spojen s určitými podmínkami či omezeními, které je zapotřebí v průběhu zkušební doby splnit či dodržet. Půjde nejčastěji o zákaz v páchání další trestné činnosti, povinnost nahradit škodu, povinnost podrobit se léčení, či jiné povinnosti působící na chování pachatele. Teprve poté (po uplynutí zkušební doby a jestliže se při ní pachatel osvědčil) dojde k upuštění od trestního stíhání definitivně.

3. **odklon se společenskou intervencí** – do této kategorie patří případy zahrnující nestíhání (upuštění od stíhání) s návazností na určitý druh společenské intervence (např. projednání věci mimosoudním orgánem, komisí, léčení, atd.). Trestní odpovědnost zde zaniká a nahrazuje ji odpovědnost společensko morální či administrativní.

Předností odklonů je, že trestnost zakázaného chování zůstává zachována a využití možnosti odklonu nevylučuje provedení řádného trestního řízení v případě, že se v rámci něho nepodaří dosáhnout vhodného společensky přijatelného řešení. Odklony proto nejsou zpravidla vnímány jako projev cíleného zmírnění trestní spravedlnosti ani jako obligatorní procesní alternativa v rámci tradičního systému projednávání trestné činnosti. Ve své podstatě jde o specifický procesní způsob řešení trestních věcí bez provedení určité části standardního trestního řízení, jak jsem se již zmínila shora. Odklony současně vytváří prostor pro potlačení primárně represivního přístupu k trestněprávnímu posuzování stíhané trestné činnosti. Z hlediska pragmatického nezůstává bez povšimnutí fakt, že se snižuje zatížení justičních orgánů, a tím se jim umožňuje více se soustředit na závažnou trestnou činnost.⁸

Právní úprava odklonů je v souladu s ústavním pořádkem České republiky a mezinárodními smlouvami, kterými je Česká republika vázána, a zaručuje právo obviněného na spravedlivý proces. Je to vyjádřeno především tím, že v případě podmíněného zastavení trestního stíhání, resp. podmíněného odložení podání návrhu na potrestání, ale i v případě narovnání se vyžaduje souhlas obviněného s takovým postupem.

Přijetí platné právní úpravy ovšem nebylo zdaleka tak jednoduchým procesem, jak by se na první pohled mohlo zdát. Odlišné pojetí trestní

⁸ Sotolář, A., Půry, F., Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi, C. H. Beck, Praha, 2000, str. 34.

spravedlnosti v kolébce odklonů - zemích se systémem common law a oproti tomu přílišné lpění na tradicích kontinentálního psaného práva, obavy laické i odborné veřejnosti ze zneužitelnosti odklonů nebo z určité rezignace na uznávané hodnoty trestní spravedlnosti, nedostatek praktických zkušeností atd., to vše znamenalo zpomalení přijetí tolik potřebné legislativy. Pro ilustraci uvádím některé následující aspekty vývoje odklonů.

Mezinárodní kongresy trestního práva pořádané Mezinárodní společností pro trestní právo (AIDP) kladou důraz na účelné využívání alternativních způsobů trestního řízení a odlehčení orgánů činných v trestním řízení od vyřizování některých méně závažných trestných činů. Současně se požaduje zrychlení trestního procesu. Vhodné případy k takovému vyřízení pak byly definovány již na kongresu v Káhiře v roce 1984. Pozitivní význam sehrálo i Doporučení Výboru ministrů členských zemí Rady Evropy ve věci zjednodušení řízení č. R(87)18 přijaté dne 17. září 1987. Doporučení navrhuje způsoby zjednodušení trestního řízení a poukazuje rovněž na jejich význam v souvislosti s řešením přetíženosti orgánů činných v trestním řízení a neúměrné délky trestního řízení.

Zásadní význam ovšem má Doporučení Rady Evropy č. R(99)19 k mediaci v trestních věcech, přijaté Výborem ministrů Rady Evropy dne 15. 9. 1999, kterému se věnuji v následující kapitole.

O uplatnění alternativních procesních postupů, jakož i ukládání alternativních trestů se opírá teorie o „**obnovující trestní spravedlnost** (*restorative justice*),“ představující určitou protiváhu k tradičně represivnímu pojetí **odplatné trestní spravedlnosti** (*retributive justice*).⁹ Koncept odplatné trestní spravedlnosti vychází z toho, že primární obětí trestného činu je stát. Konkrétní individuální oběť se na výkonu trestní justice zúčastňuje zpravidla pouze v souvislosti s uplatněním nároku na náhradu škody. Ve většině zemí, kde se tento model uplatňuje, se trestní justice soustřeďuje na obviněné a až na málo výjimek oběti do značné míry přehlíží. Oproti tomu nové pojetí restorativní justice upřednostňuje řešení trestného činu jako vztahu vzniklého poškozením jedné osoby jinou. Pozornost je zaměřena na konflikt, který vznikl mezi oběť

⁹ Sotolář, A., Půry, F., Šámal, P.: op.cit., str. 7.

trestného činu a jeho pachatelem, a snahu o odstranění tohoto konfliktu mezi nimi. V praxi však odlišnosti mezi oběma teoriemi nejsou tak viditelné.

Počátky koncepce restorativní justice spadají do 80. let minulého století, kdy vznikaly v USA a později v západní Evropě v souvislosti s krizí trestní justice, vězeňství, atd.

V devadesátých letech minulého století se také střední Evropa, která se do té doby přidržovala poměrně striktně klasického způsobu řešení konfliktů v trestním procesu, ocitla pod vlivem některých směrů, které jsem naznačila shora.

Prvky mediace, která je nedílnou součástí odklonů, se zde nejprve objevily spíše automaticky než cíleně již v **institutu podmíněného zastavení trestního stíhání**, jenž pronikl do některých úprav zemí střední Evropy v první polovině devadesátých let.¹⁰ O tom, že jednání o výši náhrady škody jako podmínky pro uplatnění podmíněného zastavení trestního stíhání je součástí zvláštního procesu označovaného jako „mediace,“ se ovšem v této souvislosti původně příliš neuvažovalo. Teprve s přípravou právní úpravy organizace a působnosti orgánů, které by se zabývaly výhradně smírným řešením konfliktů v trestním řízení (probační či mediační služba) a v návaznosti na potřebu zavést v trestním řízení narovnání a aplikovat výhody probace¹¹ v celé její šíři se začalo používat i ve střední Evropě jinde již známého označení „mediace“. Trvalo však ještě několik let, než se u nás zavedl institut narovnání, v němž hraje mediace dominantní roli.

Samotná právní úprava odklonů byla například v České republice provedena postupně ve 4 etapách. S účinností od 1. 1. 1994 byl do trestního řádu zaveden institut **podmíněného zastavení trestního stíhání**. Smyslem bylo odbřemenit soudy od vyřizování méně závažných případů. V následujícím roce, s účinností od 1. 9. 1995, byl do trestního řádu začleněn institut **narovnání**, kterým došlo k promítnutí požadavků Doporučení Rady Evropy č. 18 ze dne 17. 9. 1987 o zjednodušení trestního řízení do našeho právního řádu.

¹⁰ Zákon č. 292/1993 Sb.

¹¹ Probace je nepochybně mnohem starší institut než mediace. V předválečném Československu byly prvky probace dokonce používány. Od roku 1919 platil zákon o podmíněném odsouzení a probaci. Podobné úpravy platí a platily v mnoha evropských zemích – srov. např. La Probation et le mesures analogues, Studie OSN, Imprimerie Administrative, Melun, 1953.

Dne 1. ledna 2004 nabyl účinností vedlejší trestní předpis – zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), který zřizuje možnost **odstoupení od trestního stíhání** v případě mladistvých pachatelů. V témže roce s účinností od 1. července 2004 byl do trestního řádu zaveden poslední zmiňovaný odklon od standardního průběhu trestního stíhání, a to **podmíněné odložení podání návrhu na potrestání**, který je možné uplatnit pouze v rámci zkráceného přípravného řízení.

Zavádění odklonů v trestním řízení se ovšem v žádné zemi neobejde **bez odborného personálního zajištění**. Mediaci v rámci odklonů nemohou provádět orgány činné v trestním řízení nebo administrativní aparát soudů, či úřadů veřejné žaloby, jak jsme toho byli v počátcích svědky, ale je třeba vytvořit systém probační a mediační služby.

Z hlediska **vzniku probační a mediační služby** ve střední Evropě považují za poměrně významný mezník např. Mezinárodní diskusní fórum nazvané „Poslání a organizační struktura mediační a probační služby,“ které se konalo dne 13. 11. 1997 v Praze a na němž se objevily obavy a nejistoty, provázející zavádění odklonů (nejen) ve střední a východní Evropě.

Závěry a doporučení setkání lze nepochybně zobecnit z pohledu budování odklonů v trestním řízení v každé zemi s kontinentálním typem trestního řízení. Jsou tedy vhodné pro všechny popisované úpravy:

- Kriminalita je přirozenou součástí lidské společnosti, není možné ji v plném rozsahu eliminovat, lze ji pouze regulovat.
- Trestní politika by se měla zaměřovat na řešení konfliktu spojeného s trestnou činností a snížení rizik stigmatizace obviněných a jejich vyřazování ze společnosti na straně jedné a ochranu společnosti na straně druhé.
- Významným aspektem formování trestní politiky by mělo být hledisko efektivity ukládaných sankcí včetně jejich finanční nákladnosti.
- Trest odnětí svobody by měl být ukládán jako ultima ratio.
- Zefektivnění trestního řízení a s tím spojené odlehčení přetížených soudů lze očekávat především od uplatnění široké škály alternativních způsobů řízení (odklonů od standardního procesu).
- Důležitým předpokladem efektivní realizace trestů nespojených s odnětím svobody a odklonů v trestním řízení a dosažení vyváženého postavení mezi trestní represí a prevencí je činnost kvalifikované probační a mediační služby.

V rámci působení probační a mediační služby je možné rozlišit následující oblasti činnosti, zasahující právě do sféry odklonů:

- získávání relevantních informací o osobě obviněného a jeho sociálním a rodinném zázemí pro účely soudního řízení, vyhledávání vhodných případů pro alternativní způsoby řešení a obstarávání podkladů pro rozhodnutí v trestním řízení včetně vyhodnocování rizik páčání další trestné činnosti,
- zprostředkování alternativního řešení konfliktu mezi poškozeným a obviněným, objasnění skutečností sporných mezi stranami a příprava podkladů pro rozhodnutí soudu,
- činnost, zahrnující odborné vedení, psychosociální podporu, pozitivní motivaci a dohled nad chováním obviněných v průběhu zkušební doby;

Povaha těchto činností je rozdílná, je proto vhodné vytvářet podmínky pro specializaci pracovníků probační a mediační služby.

Činnost pracovníků probační a mediační služby vyžaduje vysokou úroveň odbornosti a kvalifikace v oblasti komunikačních dovedností, sociálních věd (sociální práce, psychologie, speciální pedagogiky) a práva, v neposlední řadě i v oblasti managementu a public relations. Kromě odborné přípravy pracovníků probační a mediační služby na úrovni vysokých a vyšších odborných škol bylo od počátku jasné, že je potřeba věnovat pozornost také dalšímu kontinuálnímu vzdělávání a supervizi.

Důležitým aspektem rozvoje probační a mediační služby je míra její akceptace ze strany veřejnosti a politických subjektů. Významnou součástí působení probační a mediační služby byla a je proto i činnost směřující k vytváření vstřícného postoje odborné i laické společnosti k využívání alternativních forem řešení trestné činnosti spočívající především v komunikaci s médii a politickými subjekty.

Probační a mediační služba často spolupracuje s externími dobrovolnými spolupracovníky a nevládními organizacemi, které přispívají k rozmanitosti nabízených služeb a rozšiřují možnosti jejich působení.¹²

¹² Např. ve Velké Británii je součástí rozpočtu, kterým probační služba disponuje, částka na podporu a zajištění specializovaných projektů napojených na probační službu. Tato částka představuje 7 % celkového rozpočtu probační služby, v Nizozemsku činí náklady na činnost probační a mediační služby ze státních zdrojů 13% rozpočtu ministerstva spravedlnosti, z čehož značná část je určena na realizaci různých probačních projektů připravovaných nevládními organizacemi.

V zahraničí existují rozdílné modely probační a mediační služby, lze však vysledovat některé shodné prvky, které lze považovat za významné předpoklady pro její efektivní fungování:

- kvalifikace a specializace pracovníků probační a mediační služby,
- důraz na profesionalitu a kvalitu poskytovaných služeb,
- podpora činnosti probační a mediační služby ze strany resortu spravedlnosti, včetně finanční podpory,
- autonomie pracovišť probační a mediační služby (probační pracovníci, resp. mediátoři nejsou součástí administrativního aparátu soudu, resp. státního zastupitelství, ale mají vlastní hierarchickou strukturu a odborné vedení),
- jednotlivé činnosti probační a mediační služby jsou do praxe uváděny na základě experimentálního ověření prostřednictvím pilotních projektů,
- v souvislosti s činností probační a mediační služby je rozvíjen interdisciplinární přístup a je zdůrazňována součinnost různých profesí, především právníků a sociálních pracovníků,
- probační a mediační službě je kladen velký politický význam a jsou činěny systematické kroky směrem ke zvyšování její společenské prestiže,
- význam probační a mediační služby je spatřován také v koordinační činnosti preventivních programů a součinnosti s ostatními subjekty v dané lokalitě, které se podílejí na řešení kriminality a poskytování psychosociálních služeb,
- v řadě států existuje státní koncepce uplatnění alternativ k potrestání v trestních věcech, jako např. skandinávské země, Nizozemsko a Velká Británie;

Účinnost uplatnění alternativních postupů předpokládá působení kvalifikované probační a mediační služby již v nejranějších stadiích trestního řízení a úzkou součinnost s veřejnou žalobou, popř. také s policií.

Rozvoj probační a mediační služby a sladování shora uvedených požadavků s trendy zemí Evropské unie byl také dlouhodobým středem zájmu **Stálé evropské konference pro otázky probace** (*Conference Permanente Européenne de la Probation – CEP*). V této souvislosti byla členy představenstva CEP nabídnuta některým zemím střední Evropy možnost spolupráce při rozvoji probační a mediační služby, zprostředkování kontaktů na zahraniční partnery, zaslání informačních materiálů, podpora spolupráce evropských zemí a zájem o výměnu poznatků a zkušeností v rámci střední a východní Evropy.

Konkrétními projevy shora uvedených aktivit pak bylo zejména koncem osmdesátých a v první polovině devadesátých let minulého století postupné **zřizování modelových nebo také pilotních pracovišť**, která experimentálně začala ověřovat možnost fungování probační a mediační služby v co nejširším

rozsahu, posléze umožnila specializaci pracovníků probační a mediační služby a podpořila vznik metodiky práce a činnosti této služby. Legislativním předpokladem rozvoje probační a mediační služby bylo ovšem právní zakotvení této činnosti.

O činnosti probačních a mediačních úředníků v rámci odklonů v trestním řízení pojednávám samostatně v rámci pojednání o odklonech v jednotlivých státech. Na tomto místě je však třeba uvést, že probační a mediační služba zaujímá významnou pozici v rámci trestního řízení. Má beze sporu nezastupitelné postavení při vytváření podmínek pro uplatnění alternativních způsobů řízení, při opatřování podkladů o osobě obviněného pro rozhodnutí veřejného žalobce, příp. soudce, ale také při výkonu uložených výchovných opatření či kontrole přiměřených omezení nebo povinností, stanovených obviněnému v rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání.

Zavádění odklonů v trestním řízení a institucionální zajištění jejich aplikace nepochybně obsahuje prvky restorativní justice, vyhovující nejlépe legislativně méně rigidnímu systému common law, spojenému s uplatňováním odlišných, mnohdy širokých a jinak aplikovaných, zásad trestního řízení než v kontinentálním trestním procesu, jako je např. princip oportunity trestního stíhání.¹³ Praktické výsledky však již dnes dokazují, že pružným přizpůsobením právní úpravy potřebám kontinentálního trestního řízení lze dosáhnout zcela obdobných výsledků jako v systému common law a přitom zachovat základní hodnoty tradičního, kontinentálního, evropského trestního řízení. Vzájemné ovlivňování odlišných právních systémů je ostatně jeden z mnoha důkazů globalizace trestního práva.

¹³ Karabec, Z.: Možnosti sankční politiky, Kriminální věda č. 3/2001, str. 14. K principu oportunity v aktuálních úvahách viz. např. Gřivna, T.: Několik poznámek k zásadě oportunity v návrhu věcného záměru nového trestního řádu, Trestní právo č. 12/2004.

2 RADA EVROPY, EVROPSKÁ UNIE A ALTERNATIVNÍ ZPŮSOBY ŘEŠENÍ TRESTNÍCH VĚCÍ A ODKLONY A JEJICH VLIV NA PRÁVNÍ ÚPRAVU POPISOVANÝCH ZEMÍ

2.1 Rada Evropy

Jednou ze základních priorit Rady Evropy jako významné mezivládní organizace je docílit efektivního nezávislého soudního systému. Zásadním přínosem v tomto směru jsou především mnohostranné mezinárodní smlouvy Rady Evropy. Výbor ministrů vedle toho přijímá mnoho jiných právních dokumentů – zejména doporučení, která, jak vyplývá z názvu, sice mají pouze doporučující povahu, tzn. že jimi členské státy nejsou vázány, ale s ohledem na autoritu Rady Evropy se na ně přesto legislativa členských států nezdědky odvolává.

V oblasti odklonů se názory Rady Evropy utvářely postupně a relativně pomalu. Příčin byla celá řada, ale především spočívaly v potížích při překonávání odlišností trestněprávních systémů členských zemí Rady Evropy. Proto také nelze hovořit o přímém vlivu Rady Evropy na zavedení odklonů a jejich institucionálního zajištění v členských zemích, ale spíše o nepřímém ovlivňování již probíhajícího procesu v mnoha členských státech od počátku devadesátých let. To byl hlavní důvod, proč jsem zařadila pojednání o úloze Rady Evropy do své práce jako relativně samostatnou část. Nelze totiž provádět zcela objektivní hodnocení stavu dosaženého v této oblasti na našem území s tím, jaké představy Rada Evropy o odklonech a navazujících institutech prezentuje. Názory Rady Evropy se v příslušných výborech expertů utvářejí jako určitý dosažený stupeň kompromisního řešení mezi desítkami členských zemí a důsledná aplikace těchto dokumentů proto není v praxi členských států ani možná. V této dimenzi jsou dokumenty Rady Evropy odrazem představ většiny evropských zemí o tom, co by odklony v trestním řízení měly sledovat, zajistit a jaký by měl být jejich další vývoj. Proto jsem se rozhodla věnovat jim samostatnou pozornost vedle platné právní úpravy.

Řada doporučení z oblasti trestních problémů se týká například postavení oběti v rámci trestního práva a řízení, pomoci obětem a prevenci pronásledování, společenských reakcí na kriminalitu mladistvých, zjednodušení

trestního soudnictví, jiná navrhuji a obhajují použití různých forem mimosoudního vyrovnání. Jedná se zejména o následující dokumenty:

- Evropská konvence týkající se výkonu práv dětí ve svém článku 13 požaduje, aby smluvní strany podporovaly institucionalizaci a používání mediačních postupů;
- Doporučení č. R(85)11 o postavení oběti v rámci trestního práva a řízení doporučuje členským státům, aby vyzkoušely možné výhody mediačních a smluvních schémat;
- Doporučení č. R(87)18 týkající se zjednodušení trestního soudnictví doporučuje členským státům, aby přezkoumaly svoje legislativy za účelem podpory mimosoudních vyrovnání;
- Doporučení č. R(87)20 o společenských reakcích na trestnou činnost mladistvých vyzývá vlády, aby přezkoumaly svoje legislativy a praktiky za účelem podpory rozvoje nápravných a mediačních postupů;
- Doporučení č. R(87)21 o pomoci obětem a prevenci pronásledování doporučuje, aby členské státy podporovaly experimenty (ať už na národní nebo místní úrovni) v mediaci mezi pachateli a oběťmi;
- Doporučení č.(92)16 o Evropských pravidlech pro komunitární sankce a opatření odkazuje na opatření, která podpoří pachatele ve společnosti prostřednictvím závazků alternativních k odnětí svobody (například mediace);
- Doporučení č.(92)17 týkající se zásadovosti při stanovování trestů zdůrazňuje, že zásady stanovování trestů v členských státech by měly být shodné s moderní a humánní trestní politikou, zejména ve vztahu k omezení používání trestů odnětí svobody cestou inter alia nápravných opatření jako je mediace;
- Doporučení č. R (98)1 usiluje o podporu mediace v rodinách.

Jak již bylo uvedeno v předchozí části, zásadní význam představuje **Doporučení Výboru ministrů členských zemí Rady Evropy ve věci zjednodušení řízení č. R(87)18**, přijaté dne 17. září 1987. Doporučení navrhuje způsoby zjednodušení trestního řízení, doporučuje zejména podmíněné zastavení trestního stíhání nebo odložení věci, zkrácené písemné řízení, narovnání (mediace) mezi obviněným a poškozeným, zjednodušené řízení v méně závažných věcech vzhledem k okolnostem případu, uznání viny a dohodovací řízení¹⁴ a poukazuje rovněž na jejich význam v souvislosti s řešením přetíženosti orgánů činných v trestním řízení a neúměrné délky trestního řízení, což jsou podle mého názoru všechno faktory, které potvrzují potřebnost zavádění odklonů.

¹⁴ Císařová, D., Čížková, J.: Několik poznámek k otázce narovnání jako zvláštního způsobu řízení, ratio legis a vztah k předpisům práva občanského, Trestní právo 6/98, str. 11.

Ze strany Rady Evropy byla při několika příležitostech zdůrazněna potřeba **zkoumat mediaci v evropském kontextu**. V roce 1998 přijal Výbor ministrů Rady Evropy Doporučení č. R(98)1, týkající se mediace v rodinách, které zdůrazňuje výhody takovéto mediace a stanoví zásady pro řešení rodinných sporů cestou mediace. Následně se úsilí Rady Evropy zaměřilo i na oblast mediace v trestních věcech.

Výbor pro trestní záležitosti již v roce 1992 navrhl, aby byl vytvořen **Výbor expertů pro mediaci v trestních věcech** s cílem zhodnotit narůstající zkušenosti s mediací a vymezit její úlohu ve vztahu k "tradičnímu" systému trestního soudnictví.

Výbor byl sestaven z odborníků z Rakouska, Belgie, Bulharska, Kypru, České republiky, Francie, Německa, Maďarska, Irska, Itálie, Lichtenštejnska, Norska, Slovinska, Španělska a Turecka. Představitelé Kanady, Stálé evropské konference pro probaci a ochranný dozor (CEP) a Světové společnosti pro práva obětí se zúčastnili jako pozorovatelé.

Výsledkem činnosti Výboru pak bylo **Doporučení Rady Evropy k mediaci v trestních věcech (*Mediation in Penal Matters*) č. R(99)19**.

Doporučení Rady Evropy k mediaci v trestních věcech a jeho vysvětlující memorandum zahrnují definici mediace v trestních věcech, některé obecné zásady a právní základ mediace. Kromě toho se zabývají činností trestního soudnictví a mediačních agentur. Důraz se klade na právní záruky stran v trestním řízení, jak jsou zakotveny v Evropské úmluvě o lidských právech.

Vlastní text doporučení se skládá ze dvou částí. První tvoří preambule s vlastním komentářem a druhou pak konkrétní text doporučení, k němuž je rovněž připojen zvláštní komentář. Z hlediska mé práce považuji za nejvýznamnější část doporučení právě přílohu, která obsahuje definice, obecné zásady, právní rámec, vztahy mezi trestní spravedlností a mediací, působnost mediačních služeb a eventuální další vývoj mediace. Uvádím proto níže právě text přílohy k preambuli:

I. Definice

Tyto směrnice se použijí pro každý spor, u kterého je oběti a pachateli umožněno, pokud si to přejí, aby se prostřednictvím pomoci nestranné třetí strany (mediátora - zprostředkovatele) aktivně podíleli na řešení otázek plynoucích ze spáchání trestného činu.

II. Obecné zásady

1. Mediace v trestních věcech by měla probíhat pouze za svobodného souhlasu stran. Strany by měly být schopny kdykoliv v průběhu mediace tento souhlas odvolat.
2. Jednání v průběhu mediace jsou neveřejná a nemohou být následně použita, s výjimkou souhlasu stran.
3. Mediace v trestních věcech by měla být obecně dostupnou službou.
4. Mediace v trestních věcech by měla být dostupná na všech stupních soudního řízení v rámci trestního soudnictví.
5. Mediační služby by měly mít uvnitř systému trestního soudnictví dostatečnou autonomii.

III. Právní podklad

6. Mediáci v trestních věcech by měla usnadňovat vhodná legislativa.
7. Měly by existovat směrnice přesně vymezující použití mediace v trestních věcech. Tyto směrnice by měly stanovit zejména podmínky pro postupování případů mediačním službám a vedení případů, u nichž je používána mediace.
8. U mediace by měly být uplatňovány základní procesní záruky; strany by měly mít v první řadě právo na právní pomoc a rodičovskou podporu.

IV. Fungování trestního soudnictví ve vztahu k mediaci

9. Rozhodování o postoupení trestní věci k mediaci, stejně tak jako hodnocení výsledku procesu mediace by mělo být vyhrazeno orgánům trestního soudnictví.
10. Strany by měly být před tím, než se dohodnou na mediaci, plně informovány o svých právech, podstatě procesu mediace a možných následcích svého rozhodnutí.
11. Jak oběť, tak ani pachatel by neměli být k přijetí mediace/dohody přemluveni nečestným způsobem.
12. Na účast nezletilých na mediaci v trestních věcech by se měly vztahovat stejné zvláštní předpisy a právní záruky, podle kterých se řídí jejich účast v soudním řízení.
13. Mediace by neměla být prováděna tehdy, pokud jedna z hlavních zúčastněných stran není způsobilá význam tohoto procesu pochopit.
14. V běžném případě by měly obě strany přijmout za základ mediace základní fakta případu.
15. Před tím, než je případ postoupen k mediaci, by měly být zváženy zřejmé nerovnosti týkající se takových faktorů jako jsou věk, dospělost nebo duševní způsobilost stran.
16. Rozhodnutí a předání trestní věci k mediaci by mělo být doplněno rozumným časovým limitem, v jehož průběhu by měly být orgány trestního soudnictví informovány o stavu procesu mediace.
17. Rozhodnutí založená na zprostředkovaných dohodách by měla mít stejný status jako soudní rozhodnutí nebo rozsudky a měly by zabránit dalšímu trestnímu stíhání kvůli stejným skutečnostem (ne bis in idem).
18. Pokud je věc vrácena orgánům trestního soudnictví, aniž bylo dosaženo dohody mezi stranami nebo po neúspěšném pokusu realizovat takovou dohodu, mělo by být rozhodnutí o tom, jak dále postupovat, přijato bez odkladu.

V. Činnost mediační služby

V.1. Právní úprava

19. Mediační služba by se měla řídit právními předpisy.
20. Mediační služby by měly mít při plnění svých povinností autonomii a měly by rozpracovávat kompetenční standardy a etická pravidla spolu s postupy pro výběr, odbornou přípravu a hodnocení mediátorů.
21. Mediační služby by měly být sledovány kompetentním orgánem.

V.2. Kvalifikace a odborná příprava mediátorů

22. Mediátoři by měli být získáváni ze všech oblastí společnosti a měli by disponovat dobrými znalostmi místních kultur a společenství.

23. Mediátoři by měli být schopni projevit zdravý úsudek a obratnost v mezilidských vztazích, které jsou pro mediaci nezbytné.
 24. Mediátoři by měli před převzetím povinnosti mediátora získat počáteční odbornou přípravu. Jejich odborná příprava by se měla soustředit na dosažení vysokého stupně způsobilosti a brát přitom v úvahu i schopnosti řešit spory, zvláštní požadavky práce s oběťmi a pachateli a základní znalosti systému trestního soudnictví.
- V.3. Nakládání s jednotlivými případy
25. Před zahájením mediace by měl být mediátor informován o všech důležitých skutečnostech případu a mít od kompetentních orgánů trestního soudnictví k dispozici nutné dokumenty.
 26. Mediace by měla být prováděna nestranným způsobem založeným na faktech případu a na potřebách a přáních stran. Mediátor by měl vždy respektovat důstojnost stran a zajistit, aby strany vystupovaly respektující jedna druhou.
 27. Mediátor by měl zodpovídat za zajištění bezpečného a příjemného prostředí pro mediaci. Mediátor by měl být citlivý vůči zranitelnosti stran.
 28. Mediace by měla být prováděna účinně, ale rychlostí zvladatelnou pro strany.
 29. Mediace by měla být prováděna in camera (formou neveřejného zasedání).
 30. Mediátor by měl být zavázán k tomu, předávat orgánům trestního soudnictví informace o hrozících závažných trestných činech, které mohou vyjít na světlo v průběhu mediace.
- V.4. Výsledek mediace
31. K dohodě by mělo dojít na základě svobodné vůle stran. Dohoda by měla obsahovat pouze rozumné a přiměřené závazky.
 32. Mediátor by měl orgány trestního soudnictví informovat o podniknutých krocích a o výsledku mediace. Zpráva mediátora by neměla prozrazovat obsahy mediačních sezení ani obsahovat hodnocení chování stran v průběhu mediace.
- VI. Pokračující vývoj v oblasti mediace**
33. Mělo by docházet k pravidelným konzultacím mezi orgány trestního soudnictví a mediačními agenturami, aby tak došlo k rozvoji společného porozumění.
 34. Členské státy by měly podporovat výzkum a hodnocení mediace v trestních věcech.

2.2 Evropská unie

Právní úprava alternativního řešení trestních věcí je i přes snahy Evropské unie o sbližování trestněprávních úprav jednotlivých členských států ponechána legislativě jednotlivých členských států. Legislativa Evropské unie se v této oblasti zaměřuje především na **postavení oběti trestného činu** a její spravedlivé a přiměřené odškodnění.

Mezi základní dokumenty přijaté na půdě Evropské unie je nepochybně nutné zařadit Rámcové rozhodnutí Rady EU o postavení oběti v trestním řízení,¹⁵ nezávazný dokument Evropské komise **Zelená kniha (Green Paper) o**

¹⁵ 2001/220/SVV ze dne 15. 3. 2001.

odškodnění obětí trestných činů z roku 2001, či směrnici Rady o odškodnění obětí trestných činů.¹⁶

Pro účely rigorózní práce je nezbytné zmínit se o Rámcovém rozhodnutí Rady EU o postavení obětí v trestním řízení, jehož cílem je zabezpečit obětem trestných činů bez ohledu na to, ve kterém státě se nacházejí, právní ochranu. Rámcové rozhodnutí si klade za cíl mimo jiné sblížit pravidla a praxi, týkající se postavení a hlavních práv obětí, se zvláštním zřetelem na respektování důstojnosti obětí, na jejich právo poskytovat a přijímat informace, právo rozumět a být pochopen, právo být chráněn v jednotlivých etapách řízení.

Rámcové rozhodnutí se vedle zásad, věnovaným postavení oběti zabývá i možnostmi uplatnění mediace v trestních věcech, jako součást opatření posilující postavení poškozeného v trestním řízení. **Zavazuje totiž členské státy EU, aby podporovaly proces mediace v trestních věcech** a to v těch případech, které považují za vhodné, a současně aby zajistily, aby veškerá ujednání mezi obětí a pachatelem dosažená při mediace v trestních věcech byla vzata v úvahu (čl. 10).

Pro účely tohoto rámcového rozhodnutí je v článku 1 definován pojem mediace v trestních věcech, podle něhož se *mediací v trestních věcech rozumí hledání řešení ujednaného mezi obětí a pachatelem trestného činu a zprostředkovaného příslušnou osobou před trestním řízením nebo v jeho průběhu.*

Evropská unie tím vytvořila právní rámec pro úpravu mediace v trestních věcech, jako mimosoudního způsobu řešení trestních věcí v rámci členských států Evropské unie. Rámcová rozhodnutí Rady Evropské unie jsou závazné právní dokumenty, které jsou členské státy, co do výsledku, povinny promítnout do národních právních řádů.¹⁷

¹⁶ 2004/80/ES ze dne 29. 4. 2004.

¹⁷ K povaze rámcových rozhodnutí a jejich implementace v trestním řízení srov. Polák, P.: Rámcová rozhodnutí a zásada vzájemného uznávání rozhodnutí v trestních věcech, Lexis Nexis, Praha, 2007.

3 ČESKÁ ÚPRAVA ODKLONŮ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ

3.1 PRÁVNÍ ÚPRAVA

V zákoně č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů, jsou odklony upraveny jednak v hlavě dvanácté „Zvláštní způsoby řízení“, oddílu třetím „**Podmíněné zastavení trestního stíhání**“ (§ 307 - § 308) a oddílu čtvrtém „**Narovnání**“ (§ 309 - § 314) a dále v hlavě desáté „Zahájení trestního stíhání, další postup v něm a zkrácené přípravné řízení“, oddílu sedmém „Zkrácené přípravné řízení“ je nově upraveno „**Podmíněné odložení podání návrhu na potrestání**“ (§ 179g - § 179h).

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů, stanoví v dílu sedmém „Řízení v trestních věcech mladistvých“, oddílu desátém „Zvláštní způsoby řízení“ vedle podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání ještě další druh odklonu, a to „**Odstoupení od trestního stíhání**“ (§ 70 - § 71).

Z důvodů, které jsem uvedla v úvodu, se nebudu ani zde zabývat institutem trestního příkazu, který je součástí českého trestního řízení, avšak nelze ho považovat za odklon v pravém slova smyslu.

3.2 PODMÍNĚNÉ ZASTAVENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ

3.2.1 Obecná charakteristika

Institut podmíněného zastavení trestního stíhání byl zaveden do současného trestního řádu novelou č. 292/1993 Sb., účinnou od 1. 1. 1994. Cílem provedené novely bylo nezatěžovat soud projednáváním trestních věcí, které je možno vyřídit při zabezpečení dostatečného výchovného efektu rychleji a bez soudního projednávání.¹⁸

Podstata tohoto institutu spočívá v dočasném zastavení trestního stíhání s tím, že pokud obviněný vyhoví stanoveným podmínkám po určitou dobu, bude

¹⁸ Vantuch, P.: Podmíněné zastavení trestního stíhání a právo na obhajobu, Právní rozhledy č. 8/1997, str. 393.

jeho trestní stíhání zastaveno definitivně.¹⁹ Obviněný nemá právní nárok domáhat se rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání, neboť jde o fakultativní postup a pouze soud či státní zástupce může po zvážení všech okolností a po splnění zákonných podmínek rozhodnout o tom, že v konkrétní věci bude uplatněn tento institut. Rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání je tedy rozhodnutí mezitímní, nikoli meritorní, protože trestní stíhání nekončí právní mocí tohoto rozhodnutí. Právní účinky takového rozhodnutí nastávají až s rozhodnutím, že se obviněný osvědčil, případně marným uplynutím lhůty pro takové rozhodnutí. V případě, že se obviněný neosvědčí, trestní stíhání pokračuje.

Návrh na zahájení řízení o podmíněném zastavení trestního stíhání může dát kterákoliv strana trestního řízení, ale také např. probační či mediační úředník nebo **zájmové sdružení občanů**. Vlastní řízení však není podmíněno návrhem na zahájení řízení, proto soud nebo státní zástupce mohou rozhodovat i bez podnětu.

V takovém řízení nedochází k rozhodnutí o vině a trestu. Obviněnému se dává možnost řádným chováním doložit, že k jeho nápravě a polepšení stačí hrozba trestního řízení a že není třeba přistoupit k podání obžaloby nebo projednání věci před soudem do samotného konečného rozhodnutí.

Pokud obviněný ve zkušební době nevyhoví stanoveným podmínkám, v trestním stíhání se pokračuje.

3.2.2 Zákonné podmínky aplikace institutu podmíněného zastavení trestního stíhání

Trestní řád stanoví v § 307 a § 308 podmínky, při jejichž splnění je možné uplatnit institut podmíněného zastavení trestního stíhání:

a) Především je tento institut možné použít **pouze** pro řízení o trestném činu, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož **horní hranice nepřevyšuje pět let**. Týká se to tedy zejména méně závažných trestných činů, kdy se posuzuje trestní sazba trestu odnětí svobody podle zvláštní části trestního zákona, přičemž zákon nerozlišuje, zda jde o trestný čin úmyslný nebo

¹⁹ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní, 5. vydání, ASPI, Praha, 2008, str. 689.

nedbalostní. Při rozhodování se nepřihlíží k modifikacím trestních sazeb, stanoveným pro ukládání trestu zvláště nebezpečným recidivistům podle § 42 trestního zákona, pachatelům trestných činů spáchaných ve prospěch zločinného spolčení podle § 44 trestního zákona a mladistvým podle zákona č. 218/2003 Sb. Často se tohoto institutu užívá pro méně závažné majetkové trestné činy.

b) Další podmínkou je **souhlas obviněného** s takovým vyřízením trestného činu. Cílem této podmínky je, aby měl obviněný možnost dosáhnout standardního průběhu trestního řízení a v jeho rámci prokázat svoji nevinu (zásada práva na spravedlivý proces) a aby se případně nemusel zavazovat k náhradě škody.²⁰

Zákon nestanoví žádnou zvláštní formu pro udělení takového souhlasu, platí proto, že může být učiněn jakýmkoli způsobem, který nevzbuzuje pochybnosti o tom, že obviněný souhlasí s podmíněným zastavením trestního stíhání. Pokud takový postup navrhne obhájce, soud se musí dotázat obviněného, zda s navrhovaným postupem souhlasí a jeho vyjádření je povinen řádně zaprotokolovat. Pro udělení souhlasu se uplatňuje obecné ustanovení o podání podle § 59 odst. 1 trestního řádu. Souhlas tedy musí být učiněn způsobem, který nevzbuzuje pochybnosti, tzn. musí být jednoznačný, výslovný, nemůže být ničím podmiňován a nepřipouští se ani, aby byl odvolán a poté znovu udělen.²¹

Souhlas sice sám o sobě nenahrazuje doznání obviněného, které je samostatnou, nutnou podmínkou pro uplatnění institutu podmíněného zastavení trestního stíhání, připouští se však možnost, aby byl spojen s doznáním a obsažen v jedné výpovědi.

c) Další podmínkou, kterou jsem již zmínila v závěru předchozí, je **doznání obviněného** ke spáchanému trestnému činu. Doznání musí být obsaženo ve výpovědi obviněného učiněné podle § 90 a násl. trestního řádu a rovněž musí být řádně zaprotokolováno a jako takové může být použito v event. dalším trestním řízení jako důkaz.

²⁰ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní, op. cit., str. 691.

²¹ Viz. např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 4 Tz 84/2003 (není publikováno ve Sbírce rozhodnutí a stanovisek NS).

Doznáním se rozumí doznání takových skutkových okolností, ze kterých může orgán činný v trestním řízení dovodit naplnění zákonných znaků trestného činu. Za doznání obžalovaného k činu nelze považovat takovou jeho výpověď, která obsahuje popis skutku zahrnující okolnosti, které by vylučovaly protiprávnost činu, např. že jednal v nutné obraně podle § 13 trestního zákona.²²

Obviněný doznáním potvrzuje, že se dopustil toho, co se mu v rámci trestního řízení klade za vinu, zejména spáchání skutku, pro nějž je stíhán. Jeho doznání musí být podpořeno důkazy, které byly dosud v průběhu trestního řízení provedeny. Součástí doznání je rovněž doznání k zavinění ve formě úmyslu či nedbalosti.

Za doznání obviněného je možné považovat i jeho výpověď, ve které doznal skutečnosti umožňující závěr o tom, že se trestného činu dopustil, aniž by výslovně uvedl, že se cítí vinen určitým činem. V případech, kdy se předpokládá zavinění v podobě nevědomé nedbalosti je možné za doznání považovat i výpověď, ve které obviněný neuvádí některé podstatné okolnosti významné pro posouzení trestnosti činu, neboť je právě pro svou nepozornost, v níž lze spatřovat nedbalost, nepostřehl, ale připouští, že tyto okolnosti nastaly, a nevznáší žádné výhrady vůči své trestní odpovědnosti.²³

Orgány činné v trestním řízení jsou povinny respektovat rovněž ustanovení trestního řádu, podle kterých obviněný nesmí být žádným způsobem k výpovědi nebo doznání nucen. Rovněž je nepřipustný příslib obviněnému, že v případě, že učiní doznání, bude jeho trestní stíhání zastaveno, protože k tomu ve výsledku dojít nemusí.

Pro splnění této podmínky je tedy zásadní, aby ze spisového materiálu jednoznačně vyplývalo, že obviněný, kterému je zaručeno právo na spravedlivý proces, se výslovně a vědomě vzdává svého práva na projednání jeho věci před nestranným a nezávislým soudem. V případě, že obviněný své původně provedené doznání, následně odvolá, nelze trestní stíhání podmíněně zastavit.

d) Neméně důležitou podmínkou je **náhrada škody**. Obviněný má povinnost nahradit škodu, pokud byla jeho činem způsobena, nebo

²² Viz. rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 19. 8. 2003, sp. zn. 10 To 336/2003 – rozhodnutí č. 3/2005 Sb. rozh. tr.

²³ Viz. rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 3. 5. 2005, sp. zn. 4 To 383/2005 – rozhodnutí č. 57/2006 Sb. rozh. tr.

s poškozeným o její náhradě uzavřít dohodu, nebo učinit jiná potřebná opatření směřující k její náhradě. Zákon neupřednostňuje žádnou z těchto možností, obviněný si může dle svých schopností a možností zvolit vhodnou formu, směřující k náhradě škody poškozenému. Zvolená forma však musí být pro poškozeného nejpříznivější.

V případě, že je více poškozených, je třeba škodu nahradit všem poškozeným. Oproti tomu v případě, že je více obviněných, resp. obžalovaných, aby byla splněna tato podmínka postačuje, pokud bude uzavřena dohoda o náhradě škody s jedním obžalovaným, přičemž poškozený jednoznačně vyjádřil svou vůli ohledně výše svého požadavku na náhradu škody proti tomuto obžalovanému. Znamená to tedy, že i v případě, že taková dohoda nepokrývá celou škodu způsobenou více pachateli, tato zákonná podmínka pro podmíněně zastavení trestního stíhání konkrétního obžalovaného je splněna.²⁴

Náhradou škody se rozumí náhrada majetkové škody v širším slova smyslu, kterou se rozumí nejen škoda na majetku, ale také např. léčebné náklady, ušlý zisk, ztráta na výděлку, náklady pohřbu, bolestné, atd.

Aplikace § 307 odst. 1 trestního řádu je možná i u trestných činů, kterými nebyla způsobena škoda (na rozdíl od institutu narovnání),²⁵ nebo pokud poškozený odmítá poskytnutou náhradu²⁶ nebo v případě, kdy způsobení škody není zákonným znakem skutkové podstaty trestného činu (např. trestné činy dotýkající se převážně veřejného zájmu).²⁷

Za učinění jiného potřebného opatření směřujícího k náhradě škody nelze považovat prohlášení obžalovaného v hlavním líčení v nepřítomnosti poškozeného, že je ochoten uhradit škodu v určité výši. Takové prohlášení je možné ze strany obžalovaného považovat za účelové.²⁸

Za potřebné opatření k náhradě škody je však možné považovat případ, kdy obviněný bez vlastního zavinění není schopen nahradit škodu způsobenou trestným činem. V takovém případě je nutné, aby uznal dluh a zajistil, aby

²⁴ Viz. rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích sp. zn. 3 To 207/2001 - rozhodnutí č. 29/2002 Sb. rozh. tr.

²⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 4 Tz 156/2003 (není publikováno ve Sbírce rozhodnutí a stanovisek NS) – Podmíněně zastavit trestní stíhání obviněného dle § 307 odst. 1 trestního řádu lze i v případech, kdy spáchanou trestnou činností škoda nevznikla.

²⁶ Viz. rozhodnutí Krajského soudu v Plzni, sp. zn. 6 To 83/2001 – č. 52/2001 Sb. rozh. tr.

²⁷ Šámal, P. a kol.: Přípravné řízení trestní, 2. vydání, Praha, C.H.Beck, 1997, str. 1079.

²⁸ Viz. rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 19. 8. 2003, sp. zn. 10 To 336/2003 – rozhodnutí č. 3/2005 Sb. rozh. tr.

škoda po dohodě s poškozeným byla hrazena ve splátkách jinou osobou převzetím jeho závazku.²⁹

V některých případech ovšem může dojít k tomu, že poškozený odmítá, aby mu byla škoda nahrazena. Může tak činit z různých důvodů, například proto, že nahradit škodu nechce, protože mu byla uhrazena jiným způsobem než ze strany pachatele nebo že nereaguje na opakované výzvy a návrhy obviněného k uzavření dohody o náhradě škody. V takovém případě podle současné rozhodovací praxe, kterou považuji za správnou, tato skutečnost nemůže být považována za překážku použití institutu podmíněného zastavení trestního stíhání.³⁰ Takovou situaci je možné řešit například tím, že obviněný složí příslušnou částku určenou k náhradě škody na do úschovy soudu. Za jiné potřebné opatření je možné považovat také například oznámení pojistné události příslušnému pojišťovacímu ústavu, které přímo a bezprostředně směřuje k tomu, aby byly nároky poškozeného uspokojeny.³¹

e) Poslední zákonnou podmínkou je, že **rozhodnutí lze** vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu **důvodně považovat za dostačující**. V případě této podmínky je zapotřebí individuální posouzení. Je třeba mít na zřeteli všechny konkrétní okolnosti případu, a to jak ve vztahu k trestnému činu, jehož se má rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání týkat, tak i ve vztahu k obviněnému jako pachateli tohoto trestného činu a jako potencionálnímu objektu případného trestu. Je třeba hodnotit osobu pachatele z hlediska jejích kladných i záporných stránek a projevů v různých sociálních skupinách (v rodině, bydlišti, zaměstnání, na veřejnosti), přihlížet k osobním, majetkovým, rodinným a sociálním poměrům, individuálním zvláštnostem obviněného (mladistvý, recidivista, atd.). Důležité a významné je i chování obviněného před spácháním trestného činu a po jeho spáchání. V těchto případech sehrávají zásadní roli probační a mediační pracovníci. A konečně bude zapotřebí také přihlížet

²⁹ Viz. rozhodnutí Městského soudu v Praze, sp. zn. 7 To 398/1997 (není publikováno ve Sbírce rozhodnutí a stanovisek NS)

³⁰ Srov. např. rozhodnutí č. 52/2001 Sb. rozh. tr.

³¹ Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích sp. zn. 4 To 693/94 - č. 19/1995 Sb. rozh. tr.

k tomu, zda vůbec a případně v jaké míře byl dotčen veřejný zájem, zejména u těch trestných činů, kterými nebyla způsobena škoda.³²

Pro rozhodování o podmíněném zastavení trestního stíhání se na rozdíl od narovnání **nevyžaduje souhlas poškozeného** s takovým postupem. Nejde totiž o konečné rozhodnutí, které by mohlo event. negativně ovlivnit šanci poškozeného na náhradu škody. Poškozený má právo své námitky či nesouhlas vyjádřit podáním stížnosti.

3.2.3 Rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání

Rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání vydává v přípravném řízení státní zástupce a v řízení před soudem soud. Má formu usnesení. Podle § 134 trestního řádu takové usnesení musí obsahovat:

- označení orgánu, který rozhodnutí vydává,
- datum a místo rozhodnutí,
- výrok usnesení s uvedením zákonných ustanovení, jichž bylo použito,
- odůvodnění, pokud zákon nestanoví něco jiného, a
- poučení o opravném prostředku.

Výrok usnesení musí obsahovat označení osoby obviněného, tedy jeho jméno, příjmení, datum a místo narození, zaměstnání a bydliště, poté výrok obsahuje větu, že se trestní stíhání obviněného podmíněně zastavuje podle § 307 trestního řádu a dále musí být uveden přesný popis skutku, jehož se rozhodnutí týká. Výrok dále obsahuje označení trestného činu, který orgán činný v trestním řízení, který rozhoduje o podmíněném zastavení trestního stíhání, spatřuje ve spáchaném skutku.

Podle § 307 odst. 2 trestního řádu musí být součástí výroku **stanovení zkušební doby na šest měsíců až dva roky**. Délku zkušební doby stanoví orgán, který vydává rozhodnutí, po důkladném zvážení všech okolností případu.

³² Při posuzování, zda byla splněna tato podmínka, se přihlíží k okolnostem případu, stejně jako k osobě pachatele a jeho dosavadnímu životu a nelze přitom směřovat ochranu poskytovanou společností podle trestního zákona a podle jiného zákona (např. podle zákona č. 288/1995 Sb., o zbraních a střelivu) – viz. rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 4 Tz 254/2000 (není publikováno ve Sbírce rozhodnutí a stanovisek NS).

Zkušební doba se nezapočítává do promlčecí doby trestného činu. Zkušební doba počíná právní mocí rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání.

Podle § 307 odst. 3 trestního řádu obviněnému, který uzavřel s poškozeným dohodu o způsobu náhrady škody (tzn. nedošlo přímo k náhradě škody), se v rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání uloží, aby škodu v průběhu zkušební doby nahradil.³³ Výrok, kterým se ukládá povinnost náhrady škody ve zkušební době, je tedy v tomto případě nedílnou součástí rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání.

Před rozhodnutím o podmíněném zastavení trestního stíhání je třeba zkoumat rozsah způsobené škody. V případě, že se poškozený necítí být poškozen v té míře, jak je škoda stanovena znaleckým posudkem, tzn. je zde rozpor mezi subjektivním stanoviskem poškozeného a objektivním stanoviskem soudního znalce, je třeba pro správné rozhodnutí blíže zkoumat důvody takového postoje poškozeného. Pokud však poškozený trvá na tom, že náhrada škoda je postačující, je jeho subjektivní stanovisko pro postup orgánu činného v trestním řízení podle § 307 odst. 1. písm. b) trestního řádu rozhodné.³⁴

Obviněnému je možné podle § 307 odst. 4 trestního řádu uložit fakultativně, aby ve stanovené zkušební době dodržoval **přiměřená omezení a povinnosti** směřující k tomu, aby vedl řádný život. Přiměřenými opatřeními mohou být podle § 26 odst. 4 trestního zákona podrobení se výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace, podrobení se vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy, podrobení se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením podle trestního zákona, podrobení se vhodným programům psychologického poradenství, zdržení se návštěv nevhodného prostředí, sportovních, kulturních a jiných společenských akcí a styku s určitými osobami či zdržení se hazardních her, hraní na hracích přístrojích a sázek. Přiměřeným opatřením může být také podrobení se probačnímu dohledu. Je však nepřipustné, aby ukládáním přiměřeného opatření docházelo k náhradě trestu, konkrétně trestu zákazu činnosti (např. zákaz řídit motorová vozidla ve zkušební době).³⁵

³³ Viz také rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 3 Tz 184/2000 (není publikováno ve Sbírce rozhodnutí a stanovisek NS).

³⁴ Viz. rozhodnutí Krajského soudu v Plzni ze dne 10. 2. 1998, sp. zn. 8 To 177/98 (není publikováno ve Sbírce rozhodnutí a stanovisek NS)

³⁵ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol.: op. cit., str. 692.

Další náležitostí usnesení je poučení o opravném prostředku. Podle § 307 odst. 5 trestního řádu může proti rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání obviněný a poškozený podat stížnost, která má odkladný účinek.³⁶ V případě, že o podmíněném zastavení trestního stíhání rozhodne soud, má právo podat stížnost též státní zástupce. Poučení o opravném prostředku by mělo také obsahovat, v jaké lhůtě a kde je možné stížnost podat a dále který orgán o ní bude rozhodovat.

Zákon připouští a potvrzuje to i judikatura Nejvyššího soudu České republiky podmíněně zastavit trestní stíhání i ve stádiu řízení o odvolání.³⁷

3.2.4 Postup po právní moci rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání

Ustanovení § 308 odst. 1 trestního řádu stanoví, že pokud obviněný v průběhu zkušební doby vedl řádný život, splnil povinnost nahradit způsobenou škodu a vyhověl i dalším uloženým omezením, rozhodne orgán, který podmíněně zastavil trestní stíhání v prvním stupni, **že se osvědčil**. Z toho vyplývá, že rozhodnutí o tom, že se obviněný osvědčil, je možné vydat až po uplynutí zkušební doby. Oproti tomu rozhodnutí o pokračování v trestním stíhání může být vydáno již v průběhu této zkušební doby, např. v případě, kdy dojde ke zjištění, že nebyla dodržena přiměřená omezení, které měl obviněný v průběhu zkušební doby splnit, nebo obviněný nevedl řádný život, atd. Neplnění dohody o náhradě škody bez zavinění obviněného nelze považovat za důvod pro rozhodnutí o pokračování v trestním stíhání obviněného.³⁸ Z tohoto ustanovení je také patrné, že rozhodnutí, že se obviněný osvědčil, je možné vydat, **jen pokud jsou splněny všechny tři podmínky**, tedy že obviněný vedl řádný život, splnil povinnost nahradit způsobenou škodu a vyhověl i dalším uloženým omezením. V opačném případě orgán, který trestní stíhání v prvním stupni podmíněně zastavil, rozhodne, a to i případně během zkušební doby, že se v trestním stíhání pokračuje.

³⁶ Odkladný účinek usnesení má za následek, že jej není možné vykonat až do doby, než nabude právní moci.

³⁷ Viz. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 6 Tdo 505/2003 (není publikováno ve Sbírce rozhodnutí a stanovisek NS).

³⁸ Srov. rozhodnutí č. 28/2001 Sb. rozh. tr.

Rozhodnutí o osvědčení obviněného (či neosvědčení) má formu usnesení. Obsahuje náležitosti podle § 134 trestního řádu a dále musí obsahovat konstatování, že se obviněný osvědčil nebo nikoli. V případě, že se obviněný neosvědčil, musí být v rozhodnutí současně obsaženo, že se pokračuje v trestním stíhání. Další náležitostí tohoto rozhodnutí je uvedení rozhodnutí, kterým bylo trestní stíhání podmíněně zastaveno.

V odůvodnění musí státní zástupce nebo soud uvést všechny skutečnosti, pro které vydal takové rozhodnutí. Rozhodnutí o osvědčení nebo o pokračování v trestním stíhání neruší předchozí rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání. V případě rozhodnutí o osvědčení se, původní podmíněné zastavení trestního stíhání se mění na nepodmíněné a konečné. V případě rozhodnutí o neosvědčení se obviněného, se po právní moci takového rozhodnutí pokračuje v jeho trestním stíhání v tom stádiu, kde před tím skončilo.³⁹

Trestní řád v ustanovení § 308 odst. 2 upravuje právní fikci **osvědčení se**. Stanoví, že jestliže do jednoho roku od uplynutí zkušební doby nebylo učiněno rozhodnutí o osvědčení se obviněného, event. o neosvědčení, aniž na tom měl obviněný vinu, má se za to, že se osvědčil. Znamená to, že právní účinky osvědčení nastávají po splnění kumulativně stanovených podmínek přímo ze zákona, čímž dochází k zastavení trestního stíhání.

Podle ustanovení § 308 odst. 3 právní mocí rozhodnutí o tom, že se obviněný osvědčil, příp. marným uplynutím lhůty, která zakládá právní fikci osvědčení se, nastávají účinky zastavení trestního stíhání. Vzniká zde překážka věci pravomocně rozhodnuté v trestním řízení (**rei iudicatae**).

Ustanovení § 308 odst. 4 trestního řádu připouští možnost podání opravného prostředku proti rozhodnutí o osvědčení se obviněného, či neosvědčení. Stížnost může podat obviněný, poškozený a pokud toto rozhodnutí vydá soud, též státní zástupce. Stížnost má odkladný účinek.

Ustanovení § 7 zákona č. 269/1994 Sb., o rejstříku trestů, ve znění pozdějších předpisů, stanoví, že Rejstřík trestů vede **pro potřebu trestního řízení evidenci osob**, jejichž trestní stíhání bylo pravomocným rozhodnutím soudu nebo státního zástupce podmíněně zastaveno.

³⁹ Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P.: op.cit. , str. 78.

3.3 PODMÍNĚNÉ ODLOŽENÍ PODÁNÍ NÁVRHU NA POTRESTÁNÍ

Zákonem č. 283/2004 Sb., účinným od 1. 7. 2004, byl do trestního řádu zaveden nový druh odklonu od standardního průběhu trestního stíhání, a to podmíněné odložení podání návrhu na potrestání. Jde o právní institut, který je možné aplikovat pouze ve **zkráceném přípravném řízení**. Do účinnosti shora uvedené novely nebylo možné přistoupit k alternativnímu řešení trestních věcí v rámci zkráceného přípravného řízení.

Ustanovení § 179g trestního řádu stanoví, že státní zástupce může namísto podání návrhu na potrestání a za podmínek uvedených v § 307 trestního řádu rozhodnout, že se podání návrhu na potrestání podmíněně odkládá, jestliže se podezřelý k činu doznal, nahradil škodu, pokud byla činem způsobena, a s podmíněným odložením podání návrhu na potrestání vyslovil souhlas. Současně je stanovena podmínka, že toto rozhodnutí lze vzhledem k osobě podezřelého, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu důvodně považovat za dostačující. Toto ustanovení přímo odkazuje na § 307 trestního řádu ohledně podmínek, za kterých je možné o podmíněném odložení návrhu na potrestání rozhodnout. Jde tedy o institut velice podobný podmíněnému zastavení trestního stíhání.

Zásadní rozdíl od podmíněného zastavení trestního stíhání spočívá ve stanovení horní hranice trestní sazby spáchaného trestného činu, když u podmíněného odložení návrhu na potrestání se vychází z ustanovení § 179a trestního řádu o obecných podmínkách zahájení zkráceného přípravného řízení, které stanoví, že zkrácené přípravné řízení se koná o trestných činech, o nichž přísluší konat řízení v prvním stupni okresnímu soudu a na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož **horní hranice nepřevyšuje tři léta**, zatímco podmíněné zastavení trestního stíhání je možné použít pouze pro řízení o trestném činu, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let. Další podmínkou podle tohoto ustanovení je, že podezřelý (označení osoby, proti níž je vedeno zkrácené řízení) musí být buď přistižen při činu nebo bezprostředně po něm, nebo v průběhu prověřování trestního oznámení byly zjištěny skutečnosti jinak odůvodňující zahájení

trestního stíhání a lze očekávat, že podezřelého bude možné ve čtrnáctidenní lhůtě, kterou stanoví § 179b odst. 4 trestního řádu, postavit před soud.

Požadavek na doznání podezřelého ke spáchání činu a jeho souhlas jsou, co do způsobu a formy obdobné jako u podmíněného zastavení trestního stíhání.

Odlišnost ale spatřuji, pokud jde o zákonné podmínky pro aplikaci tohoto institutu, v **podmínce náhrady škody**. Zatímco podmíněné zastavení trestního stíhání připouští náhradu škody nebo uzavření dohody s poškozeným o její náhradě nebo učinění jiných potřebných opatření k její náhradě, u institutu podmíněného odložení podání návrhu na potrestání má podezřelý povinnost škodu nahradit, pokud byla trestným činem způsobena. Jsou zde tedy kladeny přísnější podmínky.

Dalším zásadním rozdílem od podmíněného zastavení trestního stíhání je stanovení **zkušební doby**, která je stanovena v případě podmíněného odložení podání návrhu na potrestání na šest měsíců až jeden rok. Je tedy nižší než v případě § 307 trestního řádu, což je patrně dáno nižší společenskou nebezpečností trestných činů, o nichž se zkrácené přípravné řízení vede. Zkušební doba počíná běžet právní mocí tohoto rozhodnutí.

Stejně jako u § 307 trestního řádu lze podezřelému uložit, aby ve zkušební době dodržoval přiměřená omezení a povinnosti směřující k tomu, aby vedl řádný život.

Podezřelý a poškozený mají právo podat proti rozhodnutí o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání stížnost, která má odkladný účinek.

Ustanovení § 179h trestního řádu stanoví, že v případě, že podezřelý vedl v průběhu zkušební doby řádný život a vyhověl i dalším uloženým omezením, rozhodne státní zástupce, který podmíněně odložil podání návrhu na potrestání v prvním stupni, že se osvědčil. V opačném případě nařídí, i během zkušební doby, policejnímu orgánu, který dosud vedl zkrácené přípravné řízení, aby zahájil trestní stíhání (§ 160 odst. 1). I zde platí právní fikce osvědčení se, která je stanovena v § 179h odst. 2 trestního řádu. Oproti podmíněnému zastavení trestního stíhání se liší délkou lhůty od uplynutí zkušební doby, která je v tomto případě toliko **šest měsíců**. Tato právní fikce platí pouze, pokud podezřelý nevydání rozhodnutí o jeho osvědčení nezavinil.

Ustanovení § 179h odst. 3 trestního řádu dále stanoví, že pokud se podezřelý osvědčil, nebo uplynula-li lhůta šesti měsíců od uplynutí zkušební doby, nastávají účinky uvedené v § 11a písm. b) trestního řádu – trestní stíhání proti téže osobě a pro **tentýž skutek nelze zahájit (res iudicata)**. V opačném případě, tedy pokud se podezřelý ve zkušební době neosvědčí, státní zástupce nařídí policejnímu orgánu, který dosud zkrácené přípravné řízení vedl, aby podle § 179f odst. 2 písm. b) trestního řádu zahájil trestní stíhání a dále postupoval podle ustanovení hlavy desáté trestního řádu.⁴⁰

V ostatních podrobnostech si dovoluji odkázat na část o podmíněném zastavení trestního stíhání.

3.4 NAROVNÁNÍ

3.4.1 Obecná charakteristika

Institut narovnání byl zaveden do platného trestního řádu novelou č. 152/1995 Sb., účinnou od 1. 9. 1995, v souladu s Doporučením Rady Evropy č. 18 ze dne 17. 9. 1987 o zjednodušení trestního řízení.

Česká republika je jedním z mála států Evropy, kdy na základě schválení dohody o narovnání dochází současně k ukončení trestního stíhání. Tato možnost je ovšem typická pro severské státy a vůbec pro státy s anglosaským typem trestního řízení. Smyslem narovnání není jen samotné urychlení a zjednodušení trestního řízení, ale zejména odstranění konfliktního stavu mezi pachatelem a poškozeným.⁴¹

Obecný růst kriminality, a tedy počet případů předkládaných soudům, zejména těch, kde pachatel je ohrožen mírnějším trestem, se projevuje též v přetížení orgánů činných v trestním řízení, nepříznivě v délce trestního řízení a v průtazích při rozhodování trestních věcí. Institut narovnání umožňuje rychlé rozhodnutí ve věci.⁴² Narovnání je jednou z možností odklonu v trestním řízení, alternativy ke klasickému průběhu a výsledku trestního řízení. Uplatní se

⁴⁰ Volevecký, F.: Odklony ve zkráceném přípravném řízení, *Bezpečnostní teorie a praxe* č. 1/2005, str. 37.

⁴¹ Sotolář, A., Sovák, Z., Šámal, P., Rizman, S., Fenyk, J.: K reformě trestního procesu a nové koncepci mediační a probační služby ČR, *Právní praxe* č. 7-8/1997, str. 422.

⁴² Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: *Trestní řád, komentář - díl II, čtvrté vydání*, C.H. BECK Praha 2002, str. 18 - 27.

zejména v případech, kdy je vedle veřejného zájmu trestným činem dotčena výrazněji i sféra soukromá, přičemž stát na trestním postihu pachatele nemá výrazný zájem, neboť trestný čin má spíše podobu sporu mezi obviněným a poškozeným. Není však vyloučeno provedení narovnání i v případech, kdy trestným činem došlo výlučně k dotčení veřejného zájmu a poškozeným je přímo stát či obec.⁴³

Podstatou narovnání je dohoda mezi státem (a konkrétní obětí trestného činu) na jedné straně a pachatelem na straně druhé, jejímž obsahem je ukončení trestního stíhání v případě, že pachatel splní zákonem stanovené podmínky, takže není třeba věc vyřizovat v řádném formálním veřejném procesu před soudem a přitom důsledky činu pro pachatele budou obdobné, jako kdyby rozhodl soud odsuzujícím rozsudkem. Jde o rychle proveditelný a ekonomicky nenáročný způsob reakce státu na spáchaný trestný čin, při němž jsou navíc účinněji chráněna práva obětí trestných činů tím, že se jim dostane rychleji a podstatně méně konfliktním způsobem patřičného odškodnění. Účelem narovnání není jen prostá náhrada majetkové škody a urychlení a zhospodárnění trestního řízení, ale urovnání a vypořádání vzájemných vztahů obviněného a oběti trestného činu (poškozeného). Institut narovnání je pro pachatele trestného činu výhodnější v tom, že schválí-li soud narovnání, současně zastaví trestní stíhání bez uložení dalších podmínek, tedy zejména bez stanovení zkušební doby, na rozdíl od podmíněného zastavení trestního stíhání. Na druhé straně však jde o institut přísnější, protože k jeho realizaci musí být splněno více podmínek než u podmíněného zastavení trestního stíhání, navíc pak obviněný musí zaplatit nad rámec náhrady škody další peněžní částku k obecně prospěšným účelům.⁴⁴

Obviněný ani poškozený nemají právní nárok na rozhodnutí o narovnání. Je to na rozhodnutí státního zástupce či soudu, zda rozhodnou o ukončení trestní věci tímto způsobem. Pokud obviněný splní zákonem stanovené podmínky, dojde k definitivnímu zastavení trestního stíhání.

⁴³ Vantuch, P.: Narovnání v trestním řízení a právo na obhajobu, Právní rozhledy č. 8/1998, str. 393.

⁴⁴ Kuchta, J., Zezulová, J.: K vybraným problémům alternativních způsobů řízení v českém trestním právu, Časopis pro právní vědu a praxi č. 4/1997, str. 558.

Narovnání je obecně přípustné jak ve stadiu řízení před soudem, tak i v přípravném řízení. V přípravném řízení o narovnání rozhoduje státní zástupce a v řízení před soudem soud.

Do konce roku 2001 však mohl schválit narovnání a zastavit trestní stíhání pouze soud, a to jak v přípravném řízení, tak v řízení před soudem. Novela trestního řádu č. 265/2001 Sb., s účinností od 1. 1. 2002, významným způsobem doplnila právní úpravu tohoto institutu tak, že v přípravném řízení je oprávněn vydat rozhodnutí o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání pouze státní zástupce.

3.4.2 Zákonné podmínky aplikace institutu narovnání

Aby státní zástupce nebo soud mohl rozhodnout o schválení narovnání, vyžaduje se splnění následujících podmínek:

a) narovnání je možné použít v řízení o trestném činu, na který zákon stanoví **trest odnětí svobody**, jehož **horní hranice nepřevyšuje pět let**. Vychází se ze zvláštní části trestního zákona, přičemž k modifikacím horní hranice trestní sazby podle § 42 a § 44 trestního zákona se nepřihlíží. Stejně jako u podmíněného zastavení trestního stíhání, zákon nerozlišuje, zda jde o úmyslné či nedbalostní trestné činy.

b) Další zásadní podmínkou je **souhlas obviněného a poškozeného** s rozhodnutím o schválení narovnání. Zde je vidět zásadní rozdíl od podmíněného zastavení trestního stíhání, u kterého se vyžaduje pouze souhlas obviněného. Znamená to, že pokud nedá poškozený souhlas s postupem podle § 309 trestního řádu, nelze narovnání schválit, i když jsou splněny všechny ostatní podmínky.⁴⁵ V případě, že existuje v konkrétní trestní věci více poškozených, vyžaduje se souhlas každého z nich. Souhlas musí být učiněn způsobem, který nevzbuzuje pochybnosti.

c) Podstatnou podmínkou je také **prohlášení obviněného, že spáchal skutek**, pro který je stíhán, a nejsou důvodné pochybnosti o tom, že jeho prohlášení bylo učiněno svobodně, vážně a určitě. Toto prohlášení nemá povahu důkazu, tzn. nelze k němu v rámci případného dalšího řízení přihlížet

⁴⁵ Viz. například rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 4 Tz 156/2003 (není publikováno ve Sbírce rozhodnutí a stanovisek NS)

jako k důkazu, na rozdíl od doznání obviněného u podmíněného zastavení trestního stíhání, které musí být obsaženo v jeho výpovědi podle § 90 a násl. trestního řádu. Prohlášení se musí vztahovat ke skutku, pro který je obviněný stíhán. Tímto prohlášením se obviněný vzdává práva na řádné projednání věci v řízení před soudem.

d) Další podmínkou je povinnost obviněného **uhradit poškozenému škodu** způsobenou trestným činem nebo učinit potřebné úkony k její úhradě, případně jinak odčinit újmu vzniklou trestným činem. Škodou v této souvislosti je třeba rozumět jakoukoli újmu na právech a jiných hodnotách způsobenou trestným činem ve smyslu § 43 odst. 1 trestního řádu. Vznik škody musí být v příčinné souvislosti se skutkem, pro který je trestní stíhání vedeno. Zákon stanoví tři možnosti splnění této podmínky: úhrada škody nebo učinění potřebných úkonů k její úhradě, případně jiné odčinění újmy vzniklé trestným činem. Pokud by došlo ke spáchání trestného činu, u něhož nebyl nikdo poškozen, nelze institutu narovnání použít.⁴⁶

e) Neméně zásadním požadavkem je, že obviněný je povinen **složit na účet soudu** nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství **peněžní částku** určenou konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům, a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti trestného činu.

Toto plnění nelze chápat jako nepřímý peněžitý trest, ale vyjadřuje určitou formu reparace trestným činem poškozeného veřejného zájmu.⁴⁷ Výši částky určuje státní zástupce či soud a nesmí být zjevně nepřiměřená závažnosti trestného činu. Ta se posuzuje podle všech okolností a povahy spáchaného trestného činu a osoby obviněného a jeho chování. Východiskem je nebezpečnost činu pro společnost, přičemž určitý vliv mají také polehčující a přitěžující okolnosti a majetkové poměry pachatele, rozsah, jakým byl dotčen veřejný zájem, atd. Peněžitá částka se skládá v hotovosti na pokladně státního zastupitelství nebo soudu či převodem na jejich bankovní účet.

Ustanovení § 312 odst. 1 trestního řádu obsahuje obecný výčet subjektů, které mohou peněžní částky k obecně prospěšným účelům přijímat.⁴⁸ Podle §

⁴⁶ Viz. např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 4 Tz 156/2003 (není publikováno ve Sbírce rozhodnutí a stanovisek NS)

⁴⁷ Vantuch, P.: op. cit., str. 396.

⁴⁸ Jde o obce a jiné právnické osoby se sídlem na území České republiky na financování vědy a vzdělání, kultury, školství, na požární ochranu, na podporu a ochranu mládeže, na

312 odst. 2 trestního řádu je obviněný povinen nejméně 50 % z peněžní částky k obecně prospěšným účelům určit státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti poskytovanou podle zákona č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti.

f) Poslední zákonnou podmínkou je, že **takový způsob vyřízení věci považuje** orgán činný v trestním řízení vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu, k míře, jakou byl trestným činem dotčen veřejný zájem, k osobě obviněného a jeho osobním a majetkovým poměrům **za dostačující**. Na každý případ je třeba pohlížet individuálně, osobu obviněného nelze hodnotit izolovaně bez konkrétního vymezení jeho vztahu ke spáchanému skutku. Při hodnocení osoby obviněného se přihlédne k jeho věku, duševnímu stavu, v jakém byl čin spáchán a dosavadnímu životu pachatele trestného činu, k jeho chování před a po spáchání činu, k jeho osobním i majetkovým poměrům.

3.4.3 Rozhodnutí o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání

Ustanovení § 310 trestního řádu stanoví povinnost státního zástupce v přípravném řízení, příp. soudu v řízení před soudem, před vydáním rozhodnutí o schválení narovnání vyslechnout obviněného a poškozeného, zejména ke způsobu a okolnostem uzavření dohody o narovnání, zda dohoda o narovnání mezi nimi byla učiněna dobrovolně a zda souhlasí se schválením narovnání. Obviněný je také dotázán, zda rozumí obsahu obvinění a zda si je vědom důsledků schválení narovnání. Součástí takového výslechu obviněného musí být prohlášení, že spáchal skutek, pro který je stíhán.

Ustanovení § 310 odst. 3 trestního řádu upravuje provedení výslechu v případech, kdy poškozeným je právnická osoba. Stanoví, že namísto výslechu statutárního zástupce nebo jiné osoby, která je oprávněna jednat za právnickou osobu, je možné zabezpečit písemné prohlášení právnické osoby k uvedeným okolnostem.

ochranu zvířat, na účely sociální, zdravotnické a ekologické, humanitární, charitativní, náboženské pro registrované církve a náboženské společnosti, tělovýchovné a sportovní, a stát pro peněžitou pomoc obětem trestné činnosti.

Rozhodnutí o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání vydává v přípravném řízení státní zástupce a v řízení před soudem soud.

Státní zástupce může rozhodnout o schválení narovnání také ve zkráceném přípravném řízení s tím, že věc odloží podle § 179c odst. 2 písm. f) trestního řádu. To je podstatný rozdíl od podmínek pro schválení narovnání ve vyšetřování, kde po schválení narovnání státní zástupce věc zastaví. Takové odložení věci nelze ztotožňovat s důvody odložení věci podle § 159a trestního řádu, ale jde o zcela samostatný důvod, opírající se o ustanovení § 309 a § 314 trestního řádu.⁴⁹

Soud může rozhodnout o schválení narovnání při předběžném projednání obžaloby (§ 188 odst. 1 písm. f)), při hlavním líčení (§ 223a odst. 1) i mimo hlavní líčení v neveřejném zasedání nebo, považuje-li to předseda senátu za potřebné, ve veřejném zasedání (§ 231 odst. 1, 2). O schválení narovnání bude zpravidla rozhodovat samosoudce s ohledem na stejně vymezený okruh trestných činů projednávaných v řízení před samosoudcem a těch, u nichž je přípustné schválení narovnání. Samosoudce tak může učinit při přezkoumání obžaloby nebo návrhu na potrestání (§ 314c odst. 1 písm. a)) a ve veřejném zasedání (§ 314c odst. 2 věta druhá).⁵⁰

Toto rozhodnutí se vydává ve formě usnesení a jde o meritorní rozhodnutí ve věci, na rozdíl od rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání.

Trestní řád v ustanovení § 134 stanoví obecné náležitosti pro vydání usnesení, vedle toho § 311 trestního řádu stanoví zvláštní obligatorní náležitosti usnesení o schválení narovnání, kterými jsou:

- popis skutku, jehož se narovnání týká,
- jeho právní posouzení,
- obsah narovnání zahrnující výši uhrazené škody nebo škody, k jejíž úhradě byly provedeny potřebné úkony,
- případně způsob jiného odčinění újmy vzniklé trestným činem
- peněžní částku určenou k obecně prospěšným účelům s uvedením jejího příjemce, který musí být přesně označen
- částku odevzdanou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti

⁴⁹ Volevecký, F.: op.cit., str. 35.

⁵⁰ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol.: op. cit., str. 696 - 697.

- výrok o zastavení trestního stíhání pro skutek, ve kterém je spatřován trestný čin, jehož se narovnání týká.

Usnesení o schválení narovnání musí dále obsahovat odůvodnění, ve kterém je třeba uvést skutečnost, že byly splněny všechny podmínky pro schválení narovnání, a také skutečnosti, důkazy a úvahy, které byly podstatné pro takové rozhodnutí. Podstatnou náležitost rovněž tvoří poučení o opravném prostředku a o lhůtě k jeho podání. Podle § 309 odst. 2 trestního řádu může proti rozhodnutí státního zástupce v přípravném řízení podat stížnost obviněný a poškozený a v případě, že rozhodoval soud, může proti takovému rozhodnutí podat stížnost obviněný, poškozený i státní zástupce. Včasně podaná stížnost jako řádný opravný prostředek má odkladný účinek.

Zákon připouští a potvrzuje to i judikatura Nejvyššího soudu České republiky zastavit trestní stíhání a schválit narovnání i ve stádiu řízení o odvolání.⁵¹

Rozhodnutí o schválení narovnání se **eviduje jako skutečnost významná** pro trestní řízení podle zákona č. 269/1994 Sb., o **Rejstříku trestů**. Soudy a státní zastupitelství mají povinnost zasílat Rejstříku trestů zprávy o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání, který vede evidenci o usnesení o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání.

3.4.4 Postup po právní moci rozhodnutí o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání

Usnesení o schválení narovnání je meritorním rozhodnutím, kterým dochází k definitivnímu zastavení trestního stíhání, na rozdíl od podmíněné zastavení trestního stíhání. Jakmile takové rozhodnutí nabude právní moci, vyvolává právní účinky uvedené v § 11 odst. 1 písm. g) trestního řádu (*rei iudicatae*). Jedním z účinků pravomocného rozhodnutí o schválení narovnání je, že se na obviněného hledí, jako by nebyl odsouzen (článek 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, § 2 odst. 2 trestního řádu). Pokračovat v trestním stíhání pro stejný skutek by bylo možné jen po zrušení takového rozhodnutí v řízení o mimořádných opravných prostředcích.

⁵¹ Viz. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 6 Tdo 505/2003 (není publikováno ve Sbírce rozhodnutí a stanovisek NS)

Podle ustanovení Hlavy dvacáté první, oddílu šestého, týkající se výkonu některých jiných rozhodnutí, jakmile se stane usnesení o schválení narovnání vykonatelným, soud či státní zástupce zajistí, aby peněžní částka složená obviněným k obecně prospěšným účelům byla poukázána adresátovi uvedenému v rozhodnutí. Státní zástupce, příp. soud, je vázán, pokud jde o příjemce peněžité částky, obsahem dohody o narovnání mezi obviněným a poškozeným. V případě, že částku nelze tímto způsobem předat, nebo adresát odmítne přijmout částku, státní zástupce nebo soud rozhodne o jejím předání jiné obci nebo jiné právnické osobě v souladu s § 312 trestního řádu. V takovém případě soud či státní zástupce rozhoduje usnesením, které je doplněním původního rozhodnutí o schválení narovnání. Ve výroku doplňujícího usnesení je třeba přesně popsat nového příjemce včetně obecně prospěšné činnosti, k níž má být peněžité částka použita. Proti tomuto rozhodnutí může státní zástupce, obviněný a příjemce peněžité částky podat stížnost, která má odkladný účinek. Dříve vydané usnesení o schválení narovnání se tímto neruší.

Jestliže soud nebo státní zástupce nerozhodne o schválení narovnání, je třeba peněžní částku určenou k obecně prospěšným účelům vrátit obviněnému.

3.5 Odstoupení od trestního stíhání v případě trestné činnosti mladistvých

Dne 1. ledna 2004 nabyl v České republice účinnosti zákon č. 218/2003 Sb., o **odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže** a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). Tento tzv. vedlejší trestní zákon je specifickým předpisem upravujícím jak otázky hmotně právní, tak i procesní a má povahu speciálního právního předpisu ve vztahu k trestnímu zákonu a trestnímu řádu.

Důvodem pro zvláštní úpravu v řízení proti mladistvým byl především zájem na dosažení výchovného účelu trestního řízení, rozšíření a zvláštní zajištění procesních práv mladistvého s ohledem na jeho věk, nižší osobnostní zralost, a tudíž omezení možnosti vlastní obhajoby, a dále jde o vyloučení všech škodlivých vlivů trestního řízení, které by mohly být na překážku výchovnému působení řízení na mladistvého. Základním smyslem této úpravy

je tedy komplexnější, účinnější úprava trestání mladistvých.⁵² Mladistvým je každý, kdo dovršil patnáctý rok věku, ale nepřekročil osmnáctý rok věku.

Cílem řízení proti mladistvému pachateli je předejít a zamezit páčání další trestné činnosti mladistvým, a vytvořit vhodné podmínky pro vedení řádného způsobu života, jeho uplatnění ve společnosti, odčinění újmy vzniklé jeho činem, s ohledem na jeho schopnosti a rozumový vývoj. Řízení proti mladistvému nemusí vždy vyústit v potrestání, naopak výchovné působení na mladistvého může být do budoucna efektivnější, neboť jím dochází k zásahu do běžného způsobu života mladistvého.

Zvláštní způsoby řízení jsou v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže upraveny v sedmém dílu – řízení ve věcech mladistvých, oddílu desátém – zvláštní způsoby řízení.

V trestních věcech mladistvých lze použít následujících odklonů:

- podmíněné zastavení trestního stíhání (§ 307 - § 308 trestního řádu)
- narovnání (§ 309 - § 314 trestního řádu)
- odstoupení od trestního stíhání (§ 70 - § 71 zákona o soudnictví ve věcech mládeže).

Protože zákon o soudnictví ve věcech mládeže odkazuje v případě podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání na ustanovení trestního řádu, nebudu se jimi znovu zabývat, ale zaměřím pozornost jen na odstoupení od trestního stíhání.

Podstatou odstoupení od trestního stíhání je zastavení trestního stíhání z důvodu chybějícího veřejného zájmu na trestněprávním postihu mladistvého pachatele, neboť naplnění účelu trestu bylo dosaženo jinou cestou, anebo k naplnění účelu dojde stanovením vhodných výchovných opatření za současného odstoupení od trestního stíhání.

O odstoupení od trestního stíhání rozhoduje podle § 70 v přípravném řízení státní zástupce a v řízení před soudem soud. Jde o fakultativní způsob ukončení trestního stíhání, což znamená, že soud či státní zástupce rozhodne na základě uvážení a po splnění zákonných podmínek, zda přistoupí k tomuto institutu. Státní zástupce by měl pečlivě zvážit, zda jde o vhodný odklon v konkrétním případě a zda použitím tohoto institutu dojde k naplnění účelu

⁵² Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna a kol.: op. cit., str. 672 a násl.

zákona. Mladistvému tedy nevzniká žádný právní nárok na uplatnění institutu odstoupení od trestního stíhání.

Institut odstoupení od trestního stíhání je možné použít v řízení o provinění,⁵³ na které trestní zákon stanoví **trest odnětí svobody**, jehož horní hranice nepřevyšuje tři léta, v případě, že **neexistuje veřejný zájem** na dalším stíhání mladistvého a **s přihlédnutím k stupni nebezpečnosti** provinění pro společnost a osobě mladistvého. Je ovšem problematické odlišit, co se myslí pod podmínkou neexistence veřejného zájmu vedle stupně nebezpečnosti činu pro společnost, protože si lze těžko představit, že půjde o podmínky odlišné. Zákonodárce ještě navíc stanovil, že musí být splněny podmínky neúčelnosti trestního stíhání a dále že potrestání není nutné k odvrácení mladistvého od páčání dalších provinění, což jsou jistě kritéria, která je možné podřadit pod jedno nebo obě předchozí.⁵⁴

Rozhodnout o odstoupení od trestního stíhání může v přípravném řízení státní zástupce a v řízení před soudem soud pro mládež za splnění shora uvedených podmínek. Příslušné orgány rozhodují formou usnesení, jehož obligatorní součástí je výrok o zastavení trestního stíhání pro skutek, ve kterém bylo spatřováno provinění, jehož se odstoupení od trestního stíhání týká. Proti takovému usnesení je přípustná stížnost, která má odkladný účinek.

Shora uvedená taxativní kritéria zákon doplňuje o demonstrativní kritéria. Stanoví, že odstoupit od trestního stíhání je možné především v případě, kdy mladistvý úspěšně **vykonal vhodný probační program**, úplně nebo částečně byla **nahrazena škoda způsobená proviněním** a poškozený s tímto odškodněním vyslovil souhlas, nebo bylo mladistvému vysloveno **napomenutí s výstrahou** a takové řešení lze považovat z hlediska účelu řízení za dostatečné.

V případě, že mladistvý do tří dnů od doručení usnesení o odstoupení od trestního stíhání prohlásí, že na projednání věci trvá, v trestním stíhání se pokračuje. Soud pro mládež v takovém případě vysloví vinu, ale neuloží trest.

⁵³ Ustanovení § 6 zákona č. 218/2003 Sb. – Trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá proviněním.

⁵⁴ Fenyk, J.: Několik úvah o právní povaze odstoupení od trestního stíhání podle § 70 zákona č. 218/2003 Sb., Státní zastupitelství č. 2-3/2004.

Rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání je meritorním rozhodnutím a zakládá překážku věci pravomocně rozhodnuté ve smyslu ustanovení § 11 odst. 1 písm. f) trestního řádu (*rei iudicatae*).

3.6 ČINNOST PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY

Výkon jednotlivých odklonů si v České republice vyžádal podrobnější personální a organizační zajištění. Rámcová procesní úprava byla provedena trestním řádem. Poměrně dlouhou dobu však tato podpora nebyla organizačně a legislativně doplněna.⁵⁵ Vycházelo se z tzv. experimentální báze, kdy v rámci vytvořených tzv. pilotních programů (např. u Městského soudu v Praze pro soudy obvodní a u Městského soudu v Brně) vznikla střediska probační a mediační služby, která neměla oporu v zákoně a jejichž členové byli převážně studenti vysokých škol, kteří se vzdělávali v oboru sociální práce, jakož i administrativní aparát a vyšší soudní úředníci u příslušných soudů.

Výraznou měrou se na vytvoření podmínek pro vybudování Probační a mediační služby podílelo Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici (SPJ), které bylo založeno v roce 1994 studenty a přednášejícími katedry sociální práce Filosofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Připravilo řadu pilotních projektů⁵⁶ a studií, týkajících se probace a mediace, podílelo se na přípravě zákona o Probační a mediační službě, připravilo také systém vzdělávání úředníků a asistentů Probační a mediační služby jako nové profesní skupiny resortu Ministerstva spravedlnosti. Sdružení uspořádalo také mnoho odborných seminářů a konferencí zaměřených na probaci a mediaci.⁵⁷

Dnem 1. 1. 2001 nabyl účinnosti zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, který se stal právním základem činnosti Probační a mediační služby v České republice. Při přípravě zákona bylo přihlédnuto k již zmíněnému

⁵⁵ Počátky budování probace a mediace v Čechách sice souvisí s Usnesením vlády č. 341/1994 v rámci programu Prevence kriminality, kterým vláda uložila ministru spravedlnosti, aby zřídil místa probačních úředníků v souvislosti s již přijatými i připravovanými instituty alternativních opatření a trestů, ale nešlo o dostatečně organizačně a legislativně podchycenou aktivitu, ale spíše, jak je zmíněno, o experiment.

⁵⁶ Šlo např. o projekty „Mimosoudní vyjednávání – narovnání“, „Soudní pomoc“, „Probační služba – projekt modelových pracovišť Probační a mediační služby ČR“, atd.

⁵⁷ Např. mezinárodní konference „Možnosti uplatnění sociální práce v trestní justici“. Tuto konferenci uspořádalo SPJ pod záštitou Kanceláře prezidenta republiky a ve spolupráci s Ministerstvem spravedlnosti, Institutem pro další vzdělávání soudců a státních zástupců MS, a Sdružením německé probační služby.

Doporučení Rady Evropy k mediaci v trestních věcech. Vznik byl výsledkem spojeného úsilí vycházejícího z univerzitního prostředí, nevládních aktivit a zkušeností dobré praxe. Významná byla současně podpora tohoto procesu ze strany vlády a Ministerstva spravedlnosti.⁵⁸

Podle tohoto zákona Probační a mediační služba provádí v rozsahu stanoveném tímto zákonem nebo zvláštním zákonem⁵⁹ úkony probace a mediace ve věcech projednávaných v trestním řízení.

Probační a mediační služba je **organizační složkou státu** a účetní jednotkou. V čele stojí **ředitel**, kterého jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti. Zákon rovněž upravuje zřízení Rady pro probaci a mediaci jako poradního orgánu ministra spravedlnosti, která má koncepčně a metodicky ovlivňovat a usměrňovat činnost Probační a mediační služby.

Probační a mediační úředníci a asistenti jsou, na rozdíl od slovenské úpravy, v nezávislém postavení vůči soudům a státním zastupitelstvím, i když k zahájení jejich aktivit je vždy zapotřebí souhlas příslušného státního zástupce nebo soudce.

Struktura umístění středisek Probační a mediační služby kopíruje místa působnosti okresních soudů České republiky.

Při své činnosti vychází Probační a mediační služba z principů tzv. restorativní justice, kdy trestný čin chápe jako sociální událost, která zasáhla do života lidí příslušné komunity a při řešení následků je třeba vzít v úvahu zájmy a potřeby pachatele, oběti a komunity, resp. společnosti, a vyváženým způsobem hledat přijatelné řešení pro všechny strany sporu v souvislosti s trestním řízením.

V roce 2001 byla společně vypracována koncepce spolupráce mezi Probační a mediační službou a Nejvyšším státním zastupitelstvím, která byla zapracována do pokynu obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně upravující součinnost státních zástupců a středisek Probační a mediační služby a stejně tak do metodických postupů Probační a mediační služby. Tím byl vytvořen právní rámec pro sladění činnosti obou složek.

⁵⁸ Štern, P.: Probace a mediace pod jednou střechou (shrnutí), příspěvek na CEP Workshop, Praha, 16. – 18. 5. 2003.

⁵⁹ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

Probací se podle české úpravy rozumí organizování a vykonávání dohledu⁶⁰ nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným, kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů.

Činnost probátora je tedy možné rozdělit do dvou skupin:

- dohled nad odsouzeným, zda plní uložený alternativní trest či řádně dodržuje podmínky, které mu byly zároveň s takovým trestem nebo (např. při podmíněném upuštění od potrestání) bez trestu uloženy.
- Pomoc odsouzenému s plněním jemu uložených podmínek či trestů, ale také s hledáním práce, bydlení, apod. tedy se zařazením do řádného života.

Probační úředník se zaměřuje pouze na pachatele trestného činu, nikoli na poškozeného, jako je tomu u mediace. Podstatný je zde vztah mezi probátorem a odsouzeným, když probační úředník musí být schopen získat si důvěru odsouzeného, ale na druhé straně musí však udržovat určitý stupeň autority, která se opírá o autoritu soudu. Zákonná úprava stanoví, že následný postup vůči odsouzenému závisí na informacích a zprávách o průběhu alternativního trestu a o plnění uložených podmínek, které obdrží soud od probátora.

Významné místo zaujímá probace i v řízení proti mladistvým. Probační úředník zajišťuje výkon probačního dohledu a plnění probačního programu mladistvým, zjišťuje poměry mladistvého, zpracovává podrobnou zprávu o osobních, rodinných a sociálních poměrech mladistvého a o jeho aktuální životní situaci, působí při výkonu některých rozhodnutí a poskytuje další součinnost.

Trestní řád v ustanovení § 27b rovněž rámcově vymezuje oprávnění probačního úředníka v trestním řízení. Probační úředník vykonává v trestním řízení dohled nad obviněným spočívající jednak v pozitivním vedení a pomoci

⁶⁰ Probační dohled je definován v ustanovení § 26a trestního zákona následovně: Dohledem se rozumí pravidelný osobní kontakt pachatele s úředníkem Probační a mediační služby, spolupráce při vytváření a realizaci probačního programu ve zkušební době a kontrola dodržování podmínek uložených pachateli soudem nebo vyplývajících ze zákona. Dohled nad pachatelem provádí probační úředník.

obviněnému a jednak v kontrole jeho chování a v případech, kdy dohled nebyl uložen, provádí úkony směřující k tomu, aby obviněný vedl řádný život, zejména s ohledem na téma rigorózní práce, pokud bylo rozhodnuto o podmíněném zastavení trestního stíhání.

Zásadním rozdílem oproti mediaci je fáze trestního řízení, ve které se probace využije. Probaci je možné využít především po pravomocném rozhodnutí soudu v konkrétní věci, na rozdíl od činnosti mediátora, která se vykonává před meritorním rozhodnutím ve věci.

Mediací se podle zákona o Probační a mediální službě rozumí mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního vztahu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediaci lze provádět jen s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného.

Mediace nalezne své uplatnění zejména při uzavření dohody o náhradě škody způsobené trestným činem jako předpoklad pro využití procesních odklonů spočívajících v podmíněném zastavení trestního stíhání, narovnání a odstoupení od trestního stíhání.

Účelem narovnání není jen samotná náhrada škody, ale také právě urovnání konfliktního stavu, kterého lze dosáhnout jen prostřednictvím jednání pachatele s poškozeným za účasti třetí osoby – mediátora.

Činnost mediátora tedy spočívá především ve:

- zprostředkování jednání mezi pachatelem a poškozeným v trestním řízení za účelem urovnání konfliktního stavu mezi nimi,
- v dosažení dohody o způsobu vzájemného vyrovnání mezi obviněným a poškozeným,
- v přípravě podkladů pro využití alternativních způsobů řízení a rozhodnutí,
- v přispění k objasnění příčin konfliktního stavu a ve zprostředkování setkání mezi pachatelem a poškozeným,
- v poskytování právního poučení o možnosti vyřízení věci oběma stranám, atd.

Za přínos mediace je třeba považovat možnost danou pachateli a poškozenému přímo se podílet na řešení konfliktního stavu. V případě pachatele jde o možné uvědomění si následků svého jednání při setkání s poškozeným, a pokud jde o poškozeného, tak jemu se dává především možnost aktivně se podílet na vlastním odškodnění. Podmínkou zprostředkování řešení sporu mediátorem je však souhlas jak obviněného, tak poškozeného. Bez jejich souhlasu nelze postupovat tímto způsobem.

Shodným znakem **probace a mediace** je jejich účel – přispění k efektivnímu vyřízení věcí projednávaných v trestním řízení.

Hlavní přínosy probace a mediace lze tedy shrnout následovně:⁶¹

- zrychlení, zefektivnění a zjednodušení trestního řízení, snížení zatížení soudů a zlevnění soudního řízení,
- aktivizace účastníků soudního řízení,
- posílení individualizace přístupu k obviněnému a poškozenému a zvýšení účinnosti trestní sankce,
- posílení aktivní role poškozeného v trestním řízení a účinnější dosažení jeho hmotné a morální satisfakce,
- aktivní účast obviněných na řešení trestných věcí a posílení jejich odpovědnosti,
- zajištění efektivní realizace alternativních trestů,
- rozšíření možností uplatnění odklonů od standardního hlavního líčení s využitím možnosti rozhodnutí trestních věcí v některém ze zvláštních zjednodušených druhů řízení,
- dosažení vyváženého postavení mezi trestní represí a prevencí,
- posílení preventivního prvku práce s pachateli trestných činů s výchovným akcentem směřovaným k mladistvým a prvopachatelům,
- sladování praxe a aplikačních postupů s trendy podporovanými Evropskou unií.

3.7 ODKLONY V PŘIPRAVOVANÉ REKODIFIKACI TRESTNÍHO PRÁVA PROCESNÍHO

Platný zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním je i přesto, že byl více než padesátkrát novelizován, ve své koncepci stále poznamenán politicko-právní doktrínou státu ovládaného komunistickou ideologií založenou na třídním pojetí, jejímž hlavním smyslem bylo potlačovat tzv. nepřátelské třídy, a to i prostředky trestního práva uplatňovanými v trestním řízení. V řadě podstatných i dílčích otázek došlo postupně prováděnými novelizacemi k zásadním změnám, k obnovení klasických procesních postupů (v podobě např. úpravy mimořádných opravných prostředků), k zavedení nových moderních institutů (zvláště odklonů), ale jeho celková koncepce je stále do určité míry poplatná době svého vzniku a nevyhovuje moderním uplatňovaným trendům restorativní justice, oproti justici retributivní.

Věcný záměr trestního procesního kodexu (2008) směřuje k maximálnímu zefektivnění a zrychlení trestního procesu.

⁶¹ Fenyk, J., Havlíková, M., Ouředníková, L., Rizman, J., Sotolář, A., Sovák, Z., Šámal, P.: Mediační a probační služba v ČR, Právní praxe č. 7 – 8/1997, str. 452.

Podstatnou změnou, která se dotkne odklonů v novém trestního řádu, je zcela nová systematika jejich začlenění v trestním řádu.

Návrh předpokládá začlenění odklonů do části druhé a v rámci této části předpokládá, a podle mého názoru zcela správně, vytvoření **samostatné hlavy páté, nazvané jako Odklony**. Nebudou již nadále zařazeny mezi zvláštními způsoby řízení, jako je tomu nyní, ale bude vytvořena samostatná hlava. V případě odklonů totiž nejde o zvláštní způsoby řízení, mezi které je možné zařadit především řízení proti mladistvým, či uprchlému, ale o určitý procesní způsob vyřízení trestní věci jinými prostředky, než při běžném standardním trestním řízení. Zpravidla zde nedochází k projednání věci před soudem, resp. k rozhodování o vině a trestu, jako je tomu při standardním průběhu trestního řízení, proto se jeví účelné, aby jim byla věnována samostatná hlava v rámci systematiky trestního řádu. Jinak je tomu například v novém trestním řádu na Slovensku, kde odklony zaujímají místo v části druhé (předsoudní řízení), hlavě druhé (přípravné řízení), pátém oddílu Rozhodnutí v přípravném řízení.

Návrh nového trestního řádu upravuje ve zvláštní hlavě tři druhy odklonů: **řízení o podmíněném zastavení trestního stíhání,⁶² řízení o podmíněném zastavení trestního stíhání s dohledem** jako zcela nový druh odklonu a **řízení o narovnání**. **Podmíněné odložení podání návrhu na potrestání** by mělo zůstat upraveno v rámci zkráceného přípravného řízení a **odstoupení od trestního stíhání v zákoně č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže** stejně jako doposud.

Stávající úprava **podmíněného zastavení trestního stíhání** by měla zůstat beze změny, protože jde o institut, který se osvědčil a, jak vyplývá ze statistiky v závěru této části, je využíván v podstatně ve větším rozsahu než ostatní druhy odklonů.

Pokud jde o řízení o **podmíněném zastavení trestního stíhání s dohledem**, jedná se o zcela nový druh odklonu, který v sobě bude zahrnovat právní předpoklady podmíněného zastavení trestního stíhání a současně bude doplněn o povinný dohled probačního úředníka, který bude vykonáván podle

⁶² Věcný záměr trestního řádu na některých místech, dle mého názoru, nepřesně používá termíny „řízení o podmíněném zastavení trestního řízení“ a „řízení o podmíněném zastavení trestního řízení s dohledem“, ačkoli dosud v platné úpravě i v řadě navrhovaných ustanovení ve věcném záměru je uváděno správně „trestní stíhání“. Označení má svůj význam z hlediska použití odklonů v příslušné fázi řízení a nejedná se tedy jen o bezvýznamnou záměnu terminologie.

stávající právní úpravy. Návrh navíc předpokládá prodloužení horní hranice zkušební doby až na 3 roky.

V rámci právní úpravy institutu **narovnání** dojde k doplnění výčtu trestných činů, které mají povahu konfliktu mezi obviněným a poškozeným. Budou vyloučeny ty případy, kdy bude poškozeným stát nebo územně samosprávný celek.

Výroky o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání budou odděleny tak, aby obviněný mohl v mezidobí splnit vše, k čemu se zavázal. Závazky obviněného směřující k obecně prospěšným účelům již podle návrhu nebudou mít formu pouze složení peněžní částky určené konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům, ale budou mít různou podobu. Šlo by tedy o zaplacení peněžité částky, či provedení různých prací nebo o jiné podstatné omezení odpovídající povaze spáchaného trestného činu (např. vzdání se řidičského průkazu na určitou dobu, atd.).

Návrh trestního řádu se podle zpracovatele (Ministerstvo spravedlnosti) v rámci odklonů inspiroval především rakouskou precizně provedenou úpravou odklonů v tom směru, že bude možné uložit širší škálu přiměřených omezení a povinností než podle stávající úpravy. Půjde např. o uložení povinnosti absolvovat probační program, zákaz návštěv určitých zařízení nebo akcí, zákaz přechovávání předmětů, které by mohly sloužit k páčání trestné činnosti, povinnost opustit obydlí, kde došlo ke spáchání trestné činnosti, zákaz bezdůvodné změny zaměstnání bez předchozího oznámení, zákaz změny svého bydliště bez předchozího oznámení, atd.. Splnění těchto přiměřených omezení a povinností bude možné kontrolovat i u narovnání. Jak uvidíme v rámci pojednání o odklonech v rakouské úpravě, inspirace je ve skutečnosti nedůsledná.

Odklony, stejně jako doposud, bude možné využít jak v přípravném řízení, tak i v řízení před soudem. V řízení před soudem tak bude možné učinit pouze v rámci předběžného projednání obžaloby, které by mělo být základním stádiem pro rozhodování o odklonech v řízení před soudem. K využití odklonu by však mělo docházet především v přípravném řízení, když cílem je

zjednodušení a zrychlení celého řízení, rychlejší odškodnění poškozeného, atd.⁶³

Na tomto místě bych se ráda stručně zmínila i o nově připravovaném institutu **dohody o vině a trestu**, který, jak již bylo uvedeno shora, bývá některými autory, spolu s trestním příkazem, považován za určitou formu odklonu. Protože však v rámci těchto institutů dochází k rozhodnutí o vině a trestu a nedochází tedy k odstranění samotného konfliktu, lze jej podle mého názoru považovat toliko za odklon v širším slova smyslu, a to v tom ohledu, že přispěje ke zrychlení a zefektivnění trestního řízení.

Dohoda o vině a trestu by měla být součástí zvláštních způsobů řízení. Podstatou takového řízení je prohlášení viny obviněným a následné sjednání dohody o vině a trestu mezi obviněným a státním zástupcem za účasti obhájce a ve vymezených případech též poškozeného a následného schválení takové dohody soudem ve veřejném zasedání. Smyslem tohoto institutu je opět zrychlení a zefektivnění trestního řízení, které bude respektovat práva obviněného, znemožňovat zneužití této formy, a neméně významná výhoda pro poškozeného, který nebude muset opakovaně svědčit v řízení před soudem.

Státní zástupce v tomto řízení bude mít možnost, pokud budou splněny zákonem stanovené podmínky, sjednat s obviněným za účasti jeho obhájce dohodu o vině a trestu, která poté musí být schválena soudem. Mezi hlavní předpoklady pro využití tohoto institutu bude patřit:

- doznání obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán,
- uznání viny obviněným,
- provedené důkazy musí nasvědčovat pravdivosti jeho prohlášení.

Pokud bude do právního řádu zaveden institut dohody o vině a trestu, nepochybně přispěje ke zjednodušení trestního řízení zejména v těch případech, ve kterých nastala složitá důkazní situace. Pro orgány činné v trestním řízení to znamená zjednodušení důkazní situace, pokud obviněný učiní doznání. Naopak pro obviněného by to mohlo znamenat určité zmírnění trestu a pro poškozeného rychlejší a skutečnou náhradu škody.⁶⁴

Institut dohody o vině a trestu je rozporuplným institutem. Odborníci na trestní právo se dělí na ty, kteří prosazují zavedení tohoto institutu, a na ty, kteří jej podrobují

⁶³ Věcný záměr zákona o trestním řízení soudním 2008, který byl předložen Vládě ČR.

⁶⁴ Musil, J.: Dohody o vině a trestu jako forma konsenzuálního trestního řízení, Kriminálnístika č. 1/2008, ročník XXXI, str. 9.

rozsáhlé kritice. K druhé skupině patří i Prof. Musil, který ve svém článku zmiňuje několik argumentů, proč odmítá zavedení institutu dohody o vině a trestu do našeho právního řádu a s jehož názory se plně ztotožňuji. Především namítá, že dohody o vině a trestu nemají oporu v trestním právu hmotném, když při uzavírání těchto dohod zpravidla dochází ukládání mírnějších trestů, což je v rozporu s kritérii pro výměru trestů obsažených v trestním zákoně. Dalším argumentem proti je to, že lze jen těžko akceptovat, že vina a trest může být předmětem nějaké dohody mezi obviněným a orgánem činným v trestním řízení, protože obviněný a orgány činné v trestním řízení nejsou smluvními stranami a nemají rovné postavení jako v občansko soudním řízení, ale je zde nerovný vztah mezi pachatelem a státem, který zde vystupuje jako nositel trestní moci. Přijetím tohoto institutu by mohlo dojít i k zásahu do zásady materiální pravdy, jejíž podstatou je náležitě zjišťovat skutkový stav bez důvodných pochybností. Soud se v takovém případě nemůže spokojit s tím, co strany souhlasně uznávají za skutečnost a jeho rozhodnutí musí být založeno na přesně a úplně zjištěných, hodnověrných skutečnostech, která nezbuzují důvodné pochybnosti o své pravdivosti. Z toho důvodu je třeba, aby v trestním řízení byla vina obviněnému nepochybně prokázána a nemůže postačovat pouhé doznání obviněného, nepotvrzené jinak zjištěnými skutečnostmi.⁶⁵ S tím souvisí i problém věrohodnosti doznání. Návrh věcného záměru ukládá soudu povinnost zkoumat, zda okolnosti spáchání trestného činu nezbuzují pochybnosti o pravdivosti doznání, ještě předtím než schválí dohodu, avšak praxe v zahraničí je mnohdy odlišná, a k této kontrole dochází spíše jen formálně, či vůbec.⁶⁶ Další argument proti dohodě o vině a trestu spočívá v tom, že jejím zavedením dochází k uplatňování dvou zcela odlišných typů trestního řízení. Odlišnosti mohou spočívat zejména v rozsahu dokazování, ale také ve výši trestu, který je uložen, když v případě dohody o vině a trestu půjde téměř vždy o trest mírnější. Tím je dána značná nerovnost v nakládání s pachateli trestných činů. Další otázkou může být i věrohodnost doznání. Neméně významnou kritickou poznámkou k dohodě o vině a trestu je to, že tento způsob zcela opomíjí etickou stránku trestního případu. Trestní řízení plní kromě represivní funkce také funkci preventivní a výchovnou. Tyto funkce se však v případě dohody o vině a trestu prakticky vytrácejí, protože samotné prohlášení viny v sobě neobsahuje žádný projev lítosti pachatele nad spáchaným trestným činem. V neposlední řadě tento institut může narušit důvěru společnosti v řádný a spravedlivý výkon justice.⁶⁷

⁶⁵ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol.: op. cit., str. 86.

⁶⁶ Musil, J.: op. cit., str. 15.

⁶⁷ Musil, J.: op. cit., str. 13 – 23.

V případě dohody o vině a trestu jde jednoznačně o sporný institut. Dle mého názoru by nemělo docházet k zjednodušení a zrychlení trestního řízení za každou cenu, jak se to jeví právě v tomto případě. Trestní řízení je určitý zákonem upravený postup orgánů činných v trestním řízení, popř. i jiných osob zúčastněných na trestním řízení, jehož úkolem je náležitě zjistit, zda byl trestný čin spáchán, a je-li tomu tak, zjistit jeho pachatele a uložit mu podle zákona sankci, učiněné rozhodnutí vykonat, popř. jeho výkon zařídit, dále působit kupevňování zákonnosti, k předcházení a zamezování trestné činnosti a k výchově občanů. Je otázkou, zda k náležitěmu zjištění skutkového stavu postačuje doznání obviněného, které může být ovlivněno právě snahou o mírnější trest, a zda v tomto případě dochází k naplnění preventivní a výchovné funkce trestního řízení.

Věcný záměr trestního řádu byl projednán dne 31. července 2008 v Legislativní radě vlády ČR, která jej doporučila vládě ČR schválit a k problematice odklonů, na rozdíl od některých jiných institutů, neuplatnila žádné připomínky. Vláda České republiky na svém zasedání dne 20. 8. 2008 návrh věcného záměru zákona o trestním řízení soudním (trestní řád) schválila⁶⁸ a uložila ministru spravedlnosti zpracovat a vládě do 31. 12. 2009 předložit návrh zákona o trestním řízení soudním se zapracováním připomínek Legislativní rady vlády.

⁶⁸ Usnesení vlády ČR č. 996 ze dne 20. 8. 2008.

3.8 STATISTICKÉ ÚDAJE O VYUŽITÍ ODKLONŮ V ČESKÉ REPUBLICE⁶⁹

Období	Podmíněné zastavení trestního stíhání		Narovnání (státním zástupcem i soudem)	Odstoupení od trestního stíhání	Podmíněné odložení podání návrhu na potrestání
	státním zástupcem	soudem			
1994	2509	1499	-	-	-
1995	3400	2206	-	-	-
1996	3891	2864	158	-	-
1997	4537	2787	272	-	-
1998	3113	1735	137	-	-
1999	4641	2715	214	-	-
2000	6166	3294	253	-	-
2001	7704	3589	255	-	-
2002	6744	3763	387	-	-
2003	7047	3554	298	-	-
2004	6602	2623	236	87	134
2005	6892	2455	219	77	473
2006	7387	2279	206	96	663/743 ⁷⁰

⁶⁹ Údaje pochází ze statistických ročenek Ministerstva spravedlnosti České republiky a výročních zpráv Nejvyššího státního zastupitelství České republiky.

⁷⁰ Statistiky Ministerstva spravedlnosti a Nejvyššího státního zastupitelství se ohledně institutu podmíněného odložení podání návrhu na potrestání, uplatněného v roce 2006, rozcházejí. Na prvním místě je uveden údaj z Výroční zprávy NSZ a poté následuje statistická ročenka MSp.

4 SLOVENSKÁ ÚPRAVA ODKLONŮ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ

4.1 PRÁVNÍ ÚPRAVA

První úprava **podmíněného zastavení trestního stíhání** byla zavedena na Slovensku, podobně jako např. v České republice, již v první polovině devadesátých let minulého století. Stalo se tomu tak zákonem č. 247/1994 Z.z., účinným od 1. 10. 1994, jenž včlenil tento institut do trestního řádu (zák. č. 141/1961 Zb.) mezi zvláštní způsoby řízení vedle řízení o mladistvých, trestního příkazu a řízení proti uprchlému (§ 307 - § 308).

V roce 2002 byla provedena další novelizace trestního řádu, a to zákonem č. 422/2002 Z.z., jímž se s účinností od 1. 10. 2002 zavedl institut **smíru** (§ 309 - § 317).

Dnem 1. 1. 2006 nabyly účinnosti zákon č. 300/2005 Z.z., Trestní zákon, a zákon č. 301/2005 Z.z., Trestní řád, které završily proces rekodifikace slovenského trestního práva hmotného a procesního. Z hlediska odklonů v trestním řízení je zásadní zákon č. 301/2005 Z.z., trestní řád, ve znění pozdějšího předpisu.

Cílem provedené rekodifikace bylo zefektivnění, zjednodušení, zrychlení a zhospodárnění trestního procesu, čehož je možné dosáhnout kromě jiného právě pomocí odklonů od trestního řízení.

Právní úprava odklonů do 31. 12. 2005 v porovnání k platné právní úpravě vykazuje řadu odlišností. Zabývám se jimi samostatně v rámci rozboru úpravy podmíněného zastavení trestního stíhání a smíru v následujících částech práce.

Odklonem se ve smyslu trestního řádu rozumí určitý specifický procesní postup bez vykonání určité části standardního trestního řízení. Za odklon dle mého názoru je možné jednoznačně zařadit instituty **podmíněného zastavení trestního stíhání a smíru**. Důvody jsem již zmínila v rámci úvodu této práce, ale pro přesnost je nyní stručně zopakuji. V trestním řádu je kromě oněch dvou upraveno řízení o dohodě o vině a trestu (§ 331 - § 335 trestního řádu) nebo

trestní příkaz (§ 353 - § 357 trestního řádu), které někteří autoři⁷¹ považují za odklon v trestním řízení. Tyto instituty sice znamenají, podobně jako odklony zjednodušení trestního řízení, postrádají však druhý uznávaný znak odklonů. Nepředstavují totiž alternativu k potrestání, protože zde dojde k rozhodnutí o vině a trestu. Podmíněné zastavení trestního stíhání a smír představují alternativu k potrestání a uplatní se zejména v těch případech, kdy trestný čin je projevem konfliktu mezi obviněným a poškozeným, přičemž je prvořadý zájem na uspořádání jejich vzájemných vztahů před zájmem státu na odsouzení pachatele.⁷² Dohodu o vině a trestu a trestní příkaz proto nepovažuji za odklony v pravém slova smyslu a dále se jimi v této práci nezabývám.

Základní právní úprava odklonů je v rámci trestního řádu zakotvena v jeho druhé části („Predsúdne konanie“), druhé hlavě („Prípravné konanie“), pátém dílu („Rozhodnutie v prípravnom konaní“).⁷³ Institut podmíněného zastavení trestního stíhání je upraven v § 216 - § 217 trestního řádu, a institut smíru v § 220 - § 227 trestního řádu.

4.2 PODMÍNĚNÉ ZASTAVENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ

4.2.1 Obecná charakteristika

Institut podmíněného zastavení trestního stíhání byl zaveden do slovenského právního řádu zákonem č 247/1994 Z.z. s účinností od 1. 10. 1994, jako součást zákona č. 141/1961 Zb., ve znění pozdějších předpisů. Dne 1. 1. 2006 nabyl účinnosti zákon č. 301/2005 Z.z., Trestní řád, který završil rekodifikaci slovenského trestního práva procesního, jenž převzal původní institut podmíněného zastavení trestního stíhání v podstatně změněné podobě.

Původní právní úprava umožňovala prokurátorovi podmíněně zastavit trestní stíhání až po skončení vyšetřování, tedy po provedení celého přípravného řízení. Rekodifikovaný trestní proces nově umožňuje veřejnému žalobci podmíněně zastavit trestní stíhání v průběhu celého přípravného řízení,

⁷¹ Např. Madliak, J., Fico, M., Puchala, M.: Rekodifikácia slovenského trestného práva, Trestní právo č. 7-8/2006, str. 80, nebo též Žilinka, M.: K alternatívnym spôsobom vybavenia trestných vecí podľa zákona č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok, Justičná revue č. 2/2006, str. 200.

⁷² Žilinka, M.: op. cit., str. 199.

⁷³ V dalším textu používám český překlad slovenské terminologie.

tzn. kdykoli od vznesení obvinění do podání obžaloby. V praxi to znamená, že po objasnění základních okolností v konkrétní trestní věci, vhodné k podmíněnému zastavení trestního stíhání, může prokurátor bezodkladně takové trestní stíhání podmíněně zastavit a nemusí nechat proběhnout celé přípravné řízení.

Rekodifikace trestního práva procesního zásadně změnila i jednu ze zákonných podmínek, které musí být splněny, aby mohl být uplatněn institut podmíněného zastavení trestního stíhání. Původní trestní řád stanovil, že podmíněně zastavit trestní stíhání lze po splnění zákonných podmínek a jednou z nich bylo přiznání obviněného k trestnému činu. Nový trestní řád stanoví, že obviněný **musí prohlásit**, že spáchal skutek, pro který je stíhán, a nejsou důvodné pochybnosti o tom, že jeho prohlášení bylo provedeno svobodně, vážně a srozumitelně (tedy, že právní úkon je prost vad).

Přiznání se, resp. doznání, a prohlášení, termíny odlišné v obou úpravách, nelze ztotožňovat. Pokud jde o prohlášení, obviněný dobrovolně plní tuto podmínku s jediným cílem, směřujícím k zastavení jeho trestního stíhání. Prohlášení je formální podmínkou a týká se pouze tohoto procesního postupu, na rozdíl od přiznání, resp. doznání ke spáchání trestného činu, které kromě formální stránky vykazuje nepochybně věcné, materiální znaky s dopady do následujícího trestního řízení, pokud je konáno.

Změnou prošla také délka zkušební doby, která musí být obsažena v rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání. Původní trestní řád stanovil, že délka zkušební doby se určí v rozmezí od 6 měsíců do 2 let. Zákon 300/2005 Z.z. rozpětí zkušební doby posunul na 1 až 5 let. Tato změna umožňuje důsledněji rozlišovat mezi jednotlivými přečiny a okolnostmi jejich spáchání tak, aby délka zkušební doby byla pro konkrétního obviněného určena co nejspravedlivěji. Na druhé straně je však otázkou, zda délka zkušební doby ohraničena pěti lety není příliš dlouhá, když vlastně jedním z charakteristických znaků odklonů je zjednodušení a zrychlení trestního procesu a prověřování chování obviněného v rámci případně stanovené nejdelší lhůty bude pro probační službu jistě poměrně náročným úkolem.

Obviněnému je možné rovněž fakultativně uložit určitá omezení, která musí v průběhu zkušební doby dodržovat. Předchozí úprava obsahující možnost uložení přiměřených opatření, směřujících k tomu, aby obviněný vedl

řádný život, byla rekodifikací trestního práva procesního doplněna v tom smyslu, že jde o omezení, směřující k tomu, aby obviněný vedl řádný život anebo aby se zdržel činnosti, která vedla ke spáchání přečinu. Zdržení se určité činnosti nelze ztotožňovat s trestem zákazu činnosti, který spočívá v tom, že se odsouzenému po dobu výkonu tohoto trestu zakazuje výkon určitého zaměstnání, povolání anebo funkce či takové činnosti, na kterou je třeba zvláštní povolení nebo jejíž podmínky výkonu upravuje zvláštní předpis. V případě podmíněného zastavení trestního stíhání však nedošlo k odsouzení pachatele. Toto omezení obviněný akceptuje dobrovolně a je zcela na něm, zda jej bude dodržovat, spolu s ostatními uloženými omezeními. V opačném případě by totiž došlo k vydání rozhodnutí o pokračování v trestním stíhání.

Nová úprava trestního řádu také rozšiřuje případy, ve kterých je vyloučeno podmíněné zastavení trestního stíhání. Původně bylo podmíněné zastavení trestního stíhání vyloučeno pouze pro trestné činy, kterými byla způsobena smrt. **S účinností od 1. 1. 2006 je podmíněné zastavení trestního stíhání vyloučeno**, pokud trestným činem byla způsobena smrt, pokud je vedeno trestní stíhání pro korupci (věcné vymezení) proti veřejnému činiteli nebo zahraničnímu veřejnému činiteli (osobní vymezení). Pro tato jednání je charakteristické, že jimi dochází k výraznému dotčení veřejného zájmu (nestrannost rozhodování věcí obecného zájmu), proto je dle mého názoru zcela na místě vyloučení uvedených případů z možnosti podmíněného zastavení trestního stíhání.

Poslední změna v rámci obou úprav se týká marného uplynutí doby po skončení zkušební doby, v důsledku čehož nastává zákonná fikce osvědčení se za předpokladu, že rozhodnutí nebylo v této lhůtě vydáno bez zavinění obviněného. Nový trestní řád tuto lhůtu prodlužuje z původního jednoho roku na dva roky.

Jak jsem již uvedla, z hlediska systematiky trestního řádu je institut podmíněného zastavení trestního stíhání (§ 216 - § 217) začleněn do druhé části „Předsoudní řízení“, hlavy druhé „Přípravné řízení“, dílu pátého „Rozhodnutí v přípravném řízení.“ Toto začlenění je podle mého názoru zcela správné, protože v převážné většině by o použití tohoto institutu měl rozhodnout prokurátor v rámci přípravného řízení, i když je tato možnost dána i soudu v řízení před soudem. Tím dochází k dosažení jednoho z cílů, které si stanovila

rekodifikace, tedy zrychlení a zefektivnění řízení a možnost vyřízení věci v přípravném řízení, či vyřízení věci soudem mimo hlavní líčení, které je procesně náročné.⁷⁴

Podstata podmíněného zastavení trestního stíhání spočívá v možnosti, aby na základě dohody mezi státem a obviněným došlo k ukončení trestního stíhání bez potrestání pachatele. Půjde tedy o dočasné zastavení trestního stíhání s tím, že pokud obviněný vyhoví stanoveným podmínkám po určitou dobu, bude jeho trestní stíhání zastaveno definitivně. Obviněný však nemá právní nárok, aby jeho trestní věc byla vyřešena tímto způsobem, jde o fakultativní postup a pouze prokurátor či soud může po zvážení všech okolností a po splnění zákonných podmínek rozhodnout o tom, že konkrétní trestní stíhání bude či nebude podmíněně zastaveno.

Rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání má povahu mezitímního rozhodnutí, protože trestní stíhání nekončí právní mocí tohoto rozhodnutí. Právní účinky zastavení trestního stíhání nastávají až s rozhodnutím, že se obviněný osvědčil, případně marným uplynutím lhůty pro takové rozhodnutí. V případě, že se obviněný neosvědčí, trestní stíhání pokračuje.

4.2.2 Zákonné podmínky aplikace institutu podmíněného zastavení trestního stíhání

Trestní řád stanoví v § 216 a § 217 podmínky, při jejichž kumulativním splnění je možné uplatnit institut podmíněného zastavení trestního stíhání:

a) musí jít o **řízení o přečinu**,⁷⁵ na který trestní zákon ve zvláštní části stanoví **trest odnětí svobody**, jehož **horní hranice nepřevyšuje pět let**.

⁷⁴ Právě začlenění odklonu do části o přípravném řízení bylo při rekodifikaci trestního řízení provedeno proto, že předchozí úprava (§ 307 – § 313 tr. ř.) směřovala přednostně ve vztahu k soudu a pak ve vztahu k prokurátorovi a z části tak vedla k tomu, že prokurátor namísto vyvolání jednání o smíru raději podal obžalobu, což se jevílo jako opatření jednodušší (srov. např. vystoupení náměstka generálního prokurátora SR JUDr. C. Košťála na tiskové konferenci o Zprávě o činnosti prokuratury za rok 2003 dne 30. 4. 2004). Začleněním úpravy do přípravného řízení zákonodárce dal najevo, ve které fázi řízení a kterými orgány by mělo být odklonu využíváno přednostně.

⁷⁵ Podle § 10 zákona č. 300/2005 Z.z. je přečinem:
a) trestný čin spáchaný z nedbalosti anebo

Půjde tedy o méně závažné delikty bez ohledu na to, zda jde o přečin úmyslný nebo nedbalostní. K zákonnému zvýšení nebo snížení trestních sazeb se nepřihlíží.

b) vyžaduje se **souhlas obviněného** s tímto postupem. Cílem této podmínky je to, aby byla dána obviněnému možnost dosáhnout standardního průběhu trestního řízení a v jeho rámci prokázat svoji nevinu (zásada práva na spravedlivý proces) a aby se případně nemusel zavazovat k náhradě škody. Souhlas obviněného musí být učiněn svobodně, vážně, určitě a srozumitelně. Obviněný nesmí být k udělení souhlasu nucen, je to jeho osobní a výlučné právo. Zákon nestanoví výslovně formu pro udělení takového souhlasu. Pro jeho udělení se použije obecné ustanovení o možnosti učinit podání podle § 62 trestního řádu. Platí proto, že může být učiněn jakýmkoli způsobem, který nevzbuzuje pochybnosti o tom, že obviněný souhlasí s uplatněním tohoto institutu. Musí však být vyjádřen přímo obviněným, nikoli jeho obhájcem. Souhlas obviněného však nenahrazuje prohlášení obviněného, které je další nutnou podmínkou pro uplatnění tohoto institutu. V případě podmíněného zastavení trestního stíhání se na rozdíl od institutu smíru nevyžaduje souhlas poškozeného.

c) Další podmínkou je samotné **prohlášení obviněného**, že spáchal skutek, pro který je stíhán. Přitom nesmí být odůvodněné pochybnosti o tom, že bylo učiněno svobodně, vážně a srozumitelně. Jak jsem už uvedla v předcházející části při porovnání platné a předchozí úpravy, prohlášení není možno ztotožňovat s přiznáním se obviněného ke skutkovým okolnostem spáchaného přečinu a s přiznáním zavinění v trestněprávním smyslu. Musí však být přesto učiněno způsobem, nevzbuzujícím odůvodněné pochybnosti o tom, že bylo provedeno svobodně, vážně a srozumitelně. Z tohoto důvodu bude postačovat stručné a úplné prohlášení obviněného o tom, že spáchal skutek, za který je stíhán.

d) Zásadní podmínkou je také **náhrada škody**. Podle ustanovení § 216 odst. 1 písm. b) trestního řádu má obviněný povinnost nahradit škodu, pokud byla činem způsobena, anebo s poškozeným uzavřít dohodu o její

b) úmyslný trestný čin, za který tento zákon ve zvláštní části stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nepřevyšující pět let.
O přečin nejde, pokud vzhledem na způsob vykonání činu a jeho následky, okolnosti, za nichž byl čin spáchán, míru zavinění a pohnutku pachatele je jeho závažnost nepatrná.

náhradě anebo učinit jiné potřebné opatření směřující k její náhradě. Zákon neupřednostňuje žádnou z těchto možností, obviněný si dle svých schopností a možností může zvolit vhodnou formu, směřující k náhradě škody poškozenému. Obviněný však musí uhradit celou škodu. V případě dohody o náhradě škody, obsah této musí být dostatečně konkrétní, aby bylo možné zkontrolovat, zda v průběhu zkušební doby byla nahrazena.⁷⁶ Pokud jde o samotnou náhradu škody, podle okolností případu může jít o náhradu v penězích, uvedením do předešlého stavu, poskytnutím jiné věci, opravu věci, vrácení věci apod. Je-li v konkrétní věci více poškozených, obviněný má povinnost nahradit škodu každému z nich.

Ustanovení § 216 trestního řádu je možné aplikovat i v případě, že jde o přečin, kterým nevznikla škoda majetkové povahy, jen zde odpadá podmínka obviněného k náhradě škody.⁷⁷ Skutečnost, že poškozený nežádá náhradu škody, odmítá ji přijmout, nebo odmítá sepsat dohodu o náhradě škody, nemá za následek nemožnost aplikace tohoto institutu, pokud obviněný je připraven škodu nahradit a brání mu v tom pouze reakce poškozeného.⁷⁸

e) Poslední zákonnou podmínkou je, že **rozhodnutí lze** vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu **považovat za dostačující**. Pro zhodnocení této podmínky se vyžaduje individuální posouzení konkrétního případu. Posuzují se všechny konkrétní okolnosti případu ve vztahu k přečinu, jehož se má rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání týkat, ve vztahu k obviněnému jako pachateli tohoto přečinu a jako potencionálnímu objektu případného trestu. Hodnotí se osoba pachatele, její kladné i záporné stránky a projevy v různých sociálních skupinách, jako např. v rodině, v zaměstnání, na veřejnosti, atd. Přihlíží se k osobním, majetkovým a rodinným poměrům, individuálním zvláštnostem obviněného (mladistvý, recidivista, atd.). Dále se hodnotí chování obviněného před spácháním přečinu a po jeho spáchání, zda byl dotčen veřejný zájem, případně v jaké míře, atd.

Jak jsem již uvedla výše, pro rozhodování o podmíněném zastavení trestního stíhání se na rozdíl od institutu smíru nevyžaduje souhlas

⁷⁶ R 40/2001 Zb. rozh. tr.

⁷⁷ R 11/2005-II. Zb. rozh. tr.

⁷⁸ Čentéš, J. a kol: Trestný poriadok s komentárom, Eurokódex, Poradca podnikateľa, Žilina, 2006, str. 362.

poškozeného s takovým postupem. Poškozený má však právo podat stížnost proti rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání, ve které může uplatnit své námitky, výhrady či nesouhlas s daným postupem.

Ustanovení § 216 odst. 6 trestního řádu obsahuje taxativní výčet okolností, které vylučují možnost podmíněného zastavení trestního stíhání. Jde o případy, kdy:

- trestným činem byla způsobena smrt osoby,
- je vedené trestní stíhání pro korupci,⁷⁹ anebo
- je vedené trestní stíhání proti veřejnému činiteli⁸⁰ anebo
- je vedené trestní stíhání proti zahraničnímu veřejnému činiteli⁸¹.

4.2.3 Rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání

Rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání je oprávněn vydat v přípravném řízení prokurátor podle § 216 trestního řádu a v řízení před soudem soudce pro přípravné řízení podle § 348 odst. 1 písm. c) a § 241 odst. 1 písm. g) trestního řádu, samosoudce po přezkoumání obžaloby podle § 241 odst. 1 písm. g) a § 350 odst. 2 trestního řádu, soud při hlavním líčení podle § 282 odst. 1 trestního řádu, soud mimo hlavní líčení podle § 290 odst. 5 trestního

⁷⁹ Pod označením „korupce“ je ve smyslu trestního zákona možné rozumět přijímání úplatku, podplácení a nepřímou korupci (§ 328 - § 326 trestního zákona).

⁸⁰ Veřejným činitelem se ve smyslu § 128 odst. 1 trestního zákona rozumí prezident Slovenské republiky, poslanec Národní rady Slovenské republiky, poslanec Evropského parlamentu, člen vlády, soudce Ústavního soudu Slovenské republiky, soudce, prokurátor anebo jiná osoba zastávající funkci v orgánu veřejné moci, příslušník ozbrojených sil, osoba ve služebním poměru, starosta, předseda vyššího územního celku, poslanec orgánu územní samosprávy, státní zaměstnanec anebo zaměstnanec orgánu státní správy, územní samosprávy anebo jiného státního orgánu, osoba, která vykonává působnost v rámci právnické osoby, které zákon svěřuje pravomoc rozhodovat v oblasti veřejné správy, notář, soudní exekutor, člen lesní stráže, vodní stráže, rybářské stráže, polovnické stráže, stráže přírody anebo osoba, která má oprávnění člena stráže přírody, pokud se podílí na plnění úloh společností a státu a používá přitom pravomoc, která mu byla v rámci zodpovědnosti za plnění úloh svěřená. Veřejným činitelem je i soudce anebo úředník mezinárodního soudního orgánu uznaného Slovenskou republikou anebo funkcionář anebo jiný zodpovědný pracovník orgánu činného v trestním řízení jiného státu, orgánu Evropské unie anebo orgánu vytvořeného společně členskými státy Evropské unie, pokud na území Slovenské republiky vykonává úkony trestního řízení takového státu nebo orgánu.

⁸¹ Zahraničním veřejným činitelem je ve smyslu § 128 odst. 2 trestního zákona osoba, která zastává funkci:

- v zákonodárném orgánu, soudním orgánu anebo v orgánu veřejné správy cizího státu včetně hlavy státu, nebo
- v právnické osobě, ve které má rozhodující vliv cizí stát, nebo v mezinárodní organizaci vytvořené státy nebo jinými subjekty mezinárodního práva veřejného, pokud je s výkonem takové funkce spojená pravomoc při obstarávání veřejných záležitostí a trestný čin byl spáchaný v souvislosti s touto pravomocí.

řádu a odvolací soud podle § 320 odst. 1 písm. b), § 282 odst. 1 trestního řádu.⁸² Toto rozhodnutí se vydává ve formě usnesení. Podle obecného ustanovení o náležitostech usnesení (§ 176) musí takové rozhodnutí obsahovat:

- označení orgánu, o jehož rozhodnutí jde, jména a příjmení osob, které se nerozhodnutí zúčastnily,
- datum a místo rozhodnutí,
- výrok usnesení s uvedením zákonných ustanovení, která byla použita, a pokud jde o rozhodnutí v konkrétní věci i skutek a jeho právní kvalifikaci; výrok usnesení musí obsahovat přesný popis skutku,
- odůvodnění, pokud zákon nestanoví jinak,
- poučení o opravném prostředku.

Kromě těchto všeobecných náležitostí usnesení v trestním řízení, musí výrok usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání podle § 216 odst. 2 trestního řádu obsahovat **stanovení zkušební doby v rozmezí jednoho až pěti let**.⁸³ Délku zkušební doby stanoví orgán, který vydává rozhodnutí, po důkladném zvážení všech okolností případu. Zkušební doba se nezapočítává do promlčecí doby trestného činu a počíná právní mocí rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání.

Podle § 216 odst. 3 trestního řádu se obviněnému, který uzavřel s poškozeným dohodu o náhradě škody, v usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání uloží, aby škodu v průběhu zkušební doby uhradil. Jde o obligatorní výrok rozhodnutí v případě, že byla mezi obviněným a poškozeným uzavřena dohoda o náhradě škody.

Obviněnému je možné podle § 216 odst. 4 trestního řádu uložit fakultativně, aby ve stanovené zkušební době dodržel přiměřená omezení směřující k tomu, aby vedl řádný život anebo aby se zdržel činnosti, která vedla ke spáchání přečinu. Takové omezení musí být formulováno přesně a určitě a musí být přiměřené k osobě obviněného a jeho poměrům, závažnosti spáchaného přečinu. Ukládáním přiměřeného opatření nesmí docházet

⁸² Žilinka, M.: op. cit., str. 199.

⁸³ Původní právní úprava obsahovala zkušební dobu, která platí i v současnosti v České republice, a to šest měsíců až dva roky. Podle Žilinky, M., op. cit., str. 201 by tato změna měla přispět k důslednější individualizaci při určování zkušební doby a současně umožnit ve větším rozsahu využívat tento druh odklonu i v případech závažnějších přečinů, kdy by zkušební doba na dva roky byla nepřiměřeně krátká a v důsledku toho případné rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání nespravedlivé.

k náhradě trestu, konkrétně trestu zákazu činnosti, který může uložit jen soud. Jedná se o dobrovolný závazek obviněného a v případě, že jej nedodrží, dochází k vydání rozhodnutí o pokračování v trestním stíhání.⁸⁴

Podstatnou náležitostí usnesení je poučení o opravném prostředku. Podle § 216 odst. 5 trestního řádu může proti usnesení prokurátora o podmíněném zastavení trestního stíhání podat obviněný a poškozený stížnost, která má odkladný účinek. Podle § 282 odst. 4 trestního řádu může proti usnesení soudu o podmíněném zastavení trestního stíhání podat prokurátor, obžalovaný a poškozený stížnost, která má rovněž odkladný účinek. Poučení o opravném prostředku by mělo obsahovat, v jaké lhůtě a kde je možné stížnost podat a dále který orgán o ní bude rozhodovat.

4.2.4 Postup po právní moci rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání

Ustanovení § 217 odst. 1 trestního řádu stanoví, že pokud obviněný vedl v průběhu zkušební doby řádný život, splnil povinnost nahradit způsobenou škodu a vyhověl i dalším uloženým omezením a povinností, prokurátor v přípravném řízení rozhodne, že se obviněný osvědčil. Obdobně postupuje soud v řízení před soudem. Z toho vyplývá, že musí být splněny **všechny tři podmínky současně**, tedy že obviněný vedl v průběhu zkušební doby řádný život, nahradil způsobenou škodu a vyhověl dalším omezením a povinností. Pokud není splněna některá z těchto podmínek, v trestním stíhání se pokračuje.

Dále je zřejmé, že takové usnesení je možné vydat až po uplynutí zkušební doby, na rozdíl od rozhodnutí o pokračování v trestním stíhání, které může být vydáno již v průběhu zkušební doby, např. z důvodů nedodržení přiměřených omezení, které měl obviněný v průběhu zkušební doby splnit, či nevedení řádného života, atd. Rozhodnutí o tom, že se obviněný osvědčil či neosvědčil, má formu usnesení. Takové usnesení obsahuje opět obecné náležitosti usnesení ve smyslu § 176 trestního řádu a dále konstatování (výrok), že se obviněný osvědčil, event. neosvědčil. V případě, že se neosvědčil, rozhodnutí musí obsahovat též formulaci, že se v trestním stíhání pokračuje.

⁸⁴ Čentéš, J. a kol.: op. cit., str. 363.

V rozhodnutí dále musí být uvedeno usnesení, kterým bylo trestní stíhání podmíněně zastaveno. V odůvodnění se uvádí skutečnosti, pro které bylo vydáno toto rozhodnutí. Rozhodnutí o osvědčení nebo o pokračování v trestním stíhání neruší předchozí rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání. V případě vydání rozhodnutí o osvědčení se, se původní podmíněné zastavení trestního stíhání mění na nepodmíněné a konečné.

Tím, že se obviněný ve zkušební době osvědčí, nastávají ze zákona účinky zastavení trestního stíhání, které tvoří **překážku pravomocně rozhoduté věci (*res iudicata*)** podle § 9 odst. 1 písm. e) trestního řádu. Pokračovat v trestním stíhání pro stejný skutek by bylo možné jen pokud by došlo ke zrušení takového rozhodnutí v řízení o mimořádných opravných prostředcích.

Ustanovení § 217 odst. 2 trestního řádu upravuje možnost **právní fikce** osvědčení se. Podle tohoto ustanovení, pokud do dvou let od uplynutí zkušební doby nebylo vydáno rozhodnutí o osvědčení se obviněného, a obviněný tuto skutečnost nezavinil, má se za to, že se osvědčil.

Právní účinky usnesení, že se obviněný osvědčil, nebo uplynutím dvouleté lhůty od konce zkušební doby nastávají po splnění stanovených podmínek přímo ze zákona, čímž dochází k zastavení trestního stíhání podle § 9 odst. 1 písm. e) trestního řádu.

Ustanovení § 217 odst. 3 trestního řádu stanoví možnost podání opravného prostředku proti usnesení o osvědčení se obviněného. Oprávnění k podání stížnosti v přípravném řízení má obviněný a poškozený. Tato stížnost má odkladný účinek. V případě, že usnesení o osvědčení vydá soud v řízení před soudem, možnost podat opravný prostředek náleží též prokurátorovi.

Evidenci osob, u kterých byl uplatněn institut podmíněného zastavení trestního stíhání, vede pro účely trestního řízení **Rejstřík trestů** při Generální prokuratuře Slovenské republiky. Podle § 1 odst. 3 písm. b) zákona č. 311/1999 Z.z. se v rejstříku trestů zakládají zprávy o osobách, proti kterým bylo pravomocným rozhodnutím prokurátora nebo pravomocným rozhodnutím soudu podmíněně zastaveno trestní stíhání. Soud i prokuratura jsou povinny neprodleně zasílat Generální prokuratuře zprávy o pravomocných podmíněných zastaveních trestního stíhání.

Zpráva o pravomocném podmíněném zastavení trestního stíhání se však ve výpisu z rejstříku trestů neuvádí, je součástí pouze opisu rejstříku trestů.⁸⁵

4.3 SMÍR

4.3.1 Obecná charakteristika

Institut smíru byl do právního řádu Slovenské republiky zaveden zákonem č. 422/2002 Z.z. s účinností od 1. 10. 2002, jako součást zákona č. 141/1961 Zb., ve znění pozdějších předpisů. Dne 1. 1. 2006 nabyl účinnosti zákon č. 301/2005 Z.z., který završil proces rekodifikace slovenského trestního práva procesního. Tak jako u podmíněného zastavení trestního stíhání i v případě smíru rekodifikovaný trestní řád převzal tento institut z původního trestního řádu ve změněné podobě.

Rekodifikace trestního práva procesního především rozšířila okruh trestných činů, na které je možné aplikovat institut smíru. Jde o všechny přečiny, bez ohledu na to, zda jde o úmyslné či nedbalostní, na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let. Okruh přečinů je shodný jako u podmíněného zastavení trestního stíhání. Původní trestní řád zde rozlišoval maximální výši horní hranice trestu odnětí svobody zvláště pro úmyslné (tři roky) a zvláště pro nedbalostní trestné činy (pět let).

Další odlišností obou úprav je výčet případů, u kterých je vyloučeno použití institutu smíru. Úprava je v tomto totožná s úpravou podmíněného zastavení trestního stíhání. Rekodifikovaný trestní řád rozšiřuje případy, kdy je vyloučeno aplikovat smír. Dřívější úprava obsahovala ustanovení, že schválit smír není možné, pokud takovým činem byla způsobena smrt. S účinností od 1. 1. 2006 navíc není možné schválit smír, pokud je vedené trestní stíhání pro korupci (věcné vymezení) nebo pokud je vedeno trestní stíhání proti veřejnému činiteli nebo zahraničnímu veřejnému činiteli (osobní vymezení).

Podstatná změna se také týká **výslechu** obviněného a poškozeného před rozhodnutím o schválení smíru. Předchozí úprava považovala výslech

⁸⁵ Prokeřinová, M.: Odklony v trestnom konaní, vydavateľské oddelenie PF UK Bratislava, Bratislava, 2007, str. 35. Zatímco opis je určen orgánom činným v trestním řízení a soudu, výpis obsahuje jen některé údaje.

obviněného a poškozeného za obligatorní povinnost na rozdíl od platné úpravy, která požaduje, aby prokurátor provedl obligatorně výslech obviněného a poškozeného jen, pokud to okolnosti případu vyžadují. Takovou okolností může být např. existence pochybnosti o vyslovení souhlasu se schválením smíru nebo o prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán, existence pochybnosti o uzavření dohody o smíru, pochybnost o náležitém poučení obviněného a poškozeného, apod.⁸⁶

Z hlediska systematiky trestního řádu je institut smíru (§ 220 - § 227) začleněn stejně jako podmíněné zastavení trestního stíhání do druhé části „Předsoudní řízení“, hlavy druhé „Přípravné řízení“, dílu pátého „Rozhodnutí v přípravném řízení“. Toto zařazení je podle mého názoru správné, protože by z větší části mělo docházet k jeho aplikaci prokurátorem v přípravném řízení.

Z obsahu úpravy vyplývá, že slovenská legislativa pečlivě přihlédla k zásadám, které stanoví Doporučení Rady Evropy k mediaci v trestních věcech, což lze dokumentovat i na dalších příkladech.

Podstatou institutu smíru je, aby na základě dohody mezi státem a poškozeným na jedné straně a pachatelem na straně druhé, došlo k ukončení trestní věci a k vydání rozhodnutí bez uskutečnění řádného, formalizovaného trestního procesu a bez potrestání pachatele. Výsledkem toho je jednak zrychlení řízení a vydání rozhodnutí dříve, přičemž půjde i o ekonomicky méně náročné řízení, dojde k snazšímu uplatnění práv poškozeného, když jeho souhlas je předpokladem uzavření smíru.⁸⁷

Ani v tomto případě nemá obviněný právní nárok, aby jeho věc byla řešena smírem, ale jde opět o fakultativní postup a pouze prokurátor či soud může po zvážení všech okolností a po splnění zákonných podmínek rozhodnout o schválení smíru a zastavit trestní stíhání.

4.3.2 Zákonné podmínky aplikace institutu smíru

Trestní řád stanoví v § 220 - § 227 podmínky, při jejichž splnění je možné uplatnit institut smíru:

⁸⁶ Čentés, J. a kol.: op. cit., str. 371.

⁸⁷ Samaš, O.: Ešte niekoľko poznámok k zmieri v trestnom konaní, Justičná revue, 3/2003, str. 306.

a) musí jít o řízení o přečinu, na který trestní zákon ve zvláštní části stanoví **trest odnětí svobody**, jehož **horní hranice nepřevyšuje pět let**. Půjde tedy, stejně jako u podmíněného zastavení trestního stíhání o méně závažné delikty bez ohledu na to, zda jde o přečin úmyslný nebo nedbalostní. K zákonnému zvýšení nebo snížení trestních sazeb se nepřihlíží.

b) vyžaduje se **souhlas obviněného a poškozeného** s tímto postupem. V případě podmíněného zastavení trestního stíhání se vyžaduje pouze souhlas obviněného a nikoli poškozeného. V tomto případě musí být souhlas dán jak obviněným, tak poškozeným. Pokud poškozený nevysloví souhlas s postupem podle § 220 trestního řádu, nelze smír schválit, i když by byly splněny všechny podmínky. Vyslovení souhlasu je osobním a výlučným právem jak obviněného, tak poškozeného. Souhlas musí být učiněn svobodně, vážně, určitě a srozumitelně. V případě existence více poškozených, souhlas se vyžaduje od každého z nich.

c) další podmínkou je **prohlášení obviněného**, že spáchal skutek, pro který je stíhán, a nejsou odůvodněné pochybnosti o tom, že jeho prohlášení bylo provedeno svobodně, vážně a určitě. Prohlášení obviněného, stejně jako u předchozího druhu odklonu, není možné ztotožňovat s přiznáním se obviněného ke skutkovým okolnostem spáchaného přečinu. Musí být také učiněno způsobem, nevzbuzujícím odůvodněné pochybnosti o tom, že bylo provedeno svobodně, vážně a srozumitelně. Z tohoto důvodu bude postačovat stručné a úplné prohlášení obviněného o tom, že spáchal skutek, pro který je stíhán. Ustanovení § 226 trestního řádu stanoví pro případ, že prokurátor při rozhodování smír neschválí, a obviněný učinil uvedené prohlášení, že nelze k takovému prohlášení v dalším řízení přihlížet jako k důkazu. Tím chtěl zákonodárce patrně zabránit možnému zneužití přiznání proti obviněnému.

d) neméně zásadní podmínkou je **náhrada škody**. Podle ustanovení § 220 odst. 1 písm. b) trestního řádu je obviněný povinen nahradit škodu, pokud byla činem způsobena, anebo učinit jiné opatření k náhradě škody, nebo jinak odstranit újmu vzniklou trestným činem. Zákon zde neupřednostňuje žádnou z těchto možností, obviněný si může zvolit vhodnou formu, směřující k náhradě škody poškozenému. Vyžaduje se, aby byla obviněným vypořádána celá majetková škoda způsobená přečinem, jakož i odstraněna jiná újma nemajetkové povahy.

Pokud jde o samotnou náhradu škody, podle okolností případu může jít o náhradu v penězích, uvedením do předešlého stavu, poskytnutím jiné věci, opravu věci, vrácení věci, apod. Jiným opatřením k náhradě škody se má na mysli konkrétní opatření, jehož cílem je uspokojit nároky poškozeného jako např. oznámení dopravní nehody jako pojistné události příslušné pojišťovně a poskytnutí další potřebné součinnosti, složení finanční sumy odpovídající výši způsobené škody do soudní úschovy, písemné uznání dluhu obviněného vůči poškozenému titulem jeho nároku na náhradu škody obviněným, atd.

Jiným odstraněním újmy vzniklé trestným činem může být újma nemajetkové povahy, která není, či je obtížně vyjádřitelná v penězích. Jde např. o osobní omluvu obviněného poškozenému, finanční kompenzace, veřejná omluva obviněného uveřejněná ve sdělovacích prostředcích, atd.

Pokud bylo v konkrétní věci více poškozených, obviněný má povinnost nahradit škodu každému z nich.

I v tomto případě je možné aplikovat tento institut i přesto, že poškozený nežadá náhradu škody, či ji odmítá přijmout. Obviněný však musí reálně chtít škodu nahradit, být připraven ji nahradit a je zjevné, že mu v tom brání pouze reakce poškozeného.⁸⁸

e) Další podmínkou pro uplatnění smíru, tentokrát výrazně odlišnou od předchozího typu odklonu, je povinnost obviněného **složit na účet soudu a v přípravném řízení na účet prokuratury peněžní sumu určenou konkrétnímu adresátovi na všeobecně prospěšné účely**. Tato podmínka byla do trestního řádu začleněna novelou trestního řádu č. 457/2003 Z.z., s účinností od 1. 12. 2003. V důsledku toho došlo v roce 2004 ke snížení počtu využití tohoto institutu, jak je vidět ve statistice, neboť zakotvením této podmínky do ustanovení o smíru se patrně snížil zájem obviněných o tento institut, protože kromě uhrazení škody poškozenému by museli složit další finanční částku určenou na všeobecně prospěšné účely. Důvod pro nižší zájem o institut smíru může být do jisté míry také nedůvěra obviněného, příp. obžalovaného, která může souviset právě s povinností složit konkrétní peněžitou sumu na obecně prospěšné účely.⁸⁹ V tomto směru však může být

⁸⁸ Čentěš, J. a kol: op. cit., str. 369.

⁸⁹ Cehlár, V.: Mediácia jako alternatíva v trestnom konaní, *Justičná revue*, 5/2008, str. 793 nebo také Klátik, J.: Zmier v trestnom konaní, *Justičná revue*, 12/2007, str. 1659.

problémem i nedostatek potřebné komunikace mezi soudcem, příp. veřejným žalobcem, a probačním a mediačním úředníkem.⁹⁰

Tato peněžní suma nesmí být současně zřejmě nepřiměřená závažnosti spáchaného trestného činu. Pro určení výše takové sumy, která není v zákoně kvantitativně stanovena, se přihlíží k závažnosti spáchaného trestného činu, osobě obviněného, osobním a majetkovým poměrům obviněného.

Ustanovení § 224 trestního řádu obsahuje taxativní výčet subjektů, kterým může být určena suma na všeobecně prospěšné účely.⁹¹ Adresát sumy na všeobecně prospěšné účely musí být označen v dohodě o smíru, uzavřené mezi obviněným a poškozeným. Konkrétní výše této sumy je sice věcí obviněného, může však být utvořena v rámci dohody o smíru mezi obviněným a poškozeným. Ustanovení § 224 trestního řádu pak v odstavci druhém stanoví, že obviněný musí určit alespoň 50 % z této sumy státu na peněžní pomoc poškozeným podle zákona č. 255/1998 Z.z., o odškodňování osob poškozených násilnými trestnými činy, ve znění pozdějších předpisů.

f) Poslední zákonnou podmínkou je, že **rozhodnutí lze vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu, k míře, jakou byl trestným činem dotčený veřejný zájem, k osobě obviněného a jeho osobním a majetkovým poměrům považovat za dostačující.**

Trestní řád v ustanovení § 220 odst. 2 taxativně vyjmenovává případy, u kterých je schválení smíru vyloučeno. Jedná se o tyto případy:

- trestné činy, kterými byla způsobena smrt osoby,
- je vedeno trestní stíhání pro korupci,
- je vedeno trestní stíhání proti veřejnému činiteli anebo zahraničnímu veřejnému činiteli.

V podrobnostech si dovoluji odkázat na obdobnou část 3.2 o institutu podmíněného zastavení trestního stíhání, která je v tomto ohledu shodná.

⁹⁰ Cehlár, V.: op. cit. – uvádí, že dochází k diametrálním odlišnostem při aplikaci tohoto institutu na různých soudech a prokuraturách, přičemž pozitivní praxi je možné sledovat zejména při Okresním soudu v Žilině a Okresní prokuratuře v Žilině.

⁹¹ Jedná se o obce a jiné právnické osoby se sídlem na území Slovenské republiky na financování vědy, kultury, školství, požární ochrany, podporu a ochranu mládeže, zdravotnické, ekologické, humanitární, charitativní účely, registrované církve a náboženské společnosti, sportovní a tělovýchovné společnosti, jakož i stát na peněžní pomoc poškozeným podle zvláštního zákona.

4.3.3 Rozhodnutí o schválení smíru a zastavení trestního stíhání

Před vydáním samotného rozhodnutí o schválení smíru je prokurátor povinen vyslechnout obviněného a poškozeného, pouze pokud to okolnosti případu vyžadují. Takovou okolností může být např. pochybnost o vyslovení souhlasu se schválením smíru nebo o prohlášení obviněného, zda spáchal skutek, pro který je stíhán, pochybnost o uzavření dohody o smíru, atd. Před samotným výslechem musejí být oba poučeni o jejich právech a o podstatě smíru. Výslech je směřován zejména ke způsobu a okolnostem uzavření smíru, zda smír mezi nimi byl uzavřen dobrovolně a zda souhlasí se schválením smíru. Současně je obviněný dotázán, zda rozumí obsahu obvinění a zda si je vědom důsledků schválení smíru.

Obligatorně musí být součástí výslechu obviněného jeho prohlášení, že spáchal skutek pro který je stíhán. Ustanovení § 222 trestního řádu upravuje provedení výslechu v případě, kdy **poškozeným je právnická osoba**. Stanoví, že namísto výslechu statutárního zástupce nebo jiné osoby, která je oprávněna jednat za právnickou osobu, je možné zabezpečit písemné prohlášení právnické osoby k uvedeným okolnostem. Dává se zde tedy prokurátorovi možnost výběru, zda takovou osobu vyslechne nebo mu bude postačovat její písemné prohlášení. Obdobným způsobem bude postupovat v soudním řízení samosoudce po přezkoumání obžaloby či soud na hlavním líčení.

Rozhodnout o schválení smíru a zastavení trestního stíhání je oprávněn v přípravném řízení prokurátor podle § 220 odst. 1 trestního řádu a v řízení před soudem samosoudce po přezkoumání obžaloby podle § 241 odst. 6 trestního řádu, soud na hlavním líčení podle § 282 odst. 3 trestního řádu a soud mimo hlavní líčení podle § 290 odst. 5 trestního řádu.⁹²

Rozhodnutí o schválení smíru a zastavení trestního stíhání se vydává ve formě usnesení. Na náležitosti rozhodnutí se vztahuje obecné ustanovení o náležitostech usnesení (§ 176). Obligatorně však musí podle § 223 trestního řádu takové usnesení obsahovat:

- popis skutku, jehož se smír týká,
- jeho právní posouzení,

⁹² Žilinka, M.: op. cit., str. 199.

- obsah smíru zahrnující výši nahrazené škody nebo škody, k jejíž náhradě se obviněný zavázal, nebo jiné opatření k odstranění újmy vzniklé trestným činem,
- peněžní sumu určenou na všeobecně prospěšné účely,
- uvedení adresáta peněžní sumy určené na všeobecně prospěšné účely,
- suma odevzdaná státu na peněžní pomoc poškozeným trestnými činy podle zvláštního zákona,
- výrok o zastavení trestního stíhání pro skutek, jehož se smír týká.

Adresát sumy na obecně prospěšné účely musí být označen v dohodě o smíru, uzavřené mezi obviněným a poškozeným. Soud a v přípravném řízení prokurátor je v tomto ohledu vázán obsahem této dohody.

Proti rozhodnutí prokurátora o schválení smíru a zastavení trestního stíhání **nelze podat stížnost**. Pokud dojde k rozhodnutí o schválení smíru a zastavení trestního stíhání v řízení před soudem, proti takovému rozhodnutí je oprávněn podat stížnost pouze prokurátor. Stížnost má odkladný účinek. Obviněný, resp. obžalovaný, ani poškozený toto právo nemají, patrně z důvodu, že mezi nimi došlo k dohodě a obě strany s tímto postupem vyslovily souhlas, takže se jeví nadbytečné poskytnout jim možnost podat stížnost proti rozhodnutí, které bylo vydáno na základě jejich dohody.

4.3.4 Postup po právní moci rozhodnutí o schválení smíru a zastavení trestního stíhání

Usnesení o schválení smíru je meritorním rozhodnutím, kterým dochází ke konečnému zastavení trestního stíhání. Po nabytí právní moci vyvolává právní účinky uvedené v § 9 odst. 1 písm. e) trestního řádu (*rei iudicatae*). Pravomocné rozhodnutí o schválení smíru vyvolává účinky, že se na obviněného hledí, jako by nebyl odsouzen. Pokračovat v trestním stíhání pro stejný skutek by bylo možné jen pokud by došlo ke zrušení takového rozhodnutí v řízení o mimořádných opravných prostředcích.

Ustanovení § 227 trestního řádu stanoví, že jakmile se stane usnesení, kterým byl schválen smír, vykonatelné, prokurátor zabezpečí, aby peněžní suma určená obviněným na obecně prospěšné účely, byla poukázána adresátovi uvedenému v rozhodnutí. O takovém úkonu prokurátor nevydává zvláštní rozhodnutí. V případě, že peněžní sumu určenou na všeobecně prospěšné účely nelze odevzdat nebo ji adresát odmítne přijmout, prokurátor je

povinen rozhodnout o její odevzdání státu na peněžní pomoc poškozeným trestnými činy podle zákona č. 255/1998 Z.z., ve znění pozdějších předpisů. Prokurátor v tomto případě rozhoduje usnesením, proti kterému je přípustná stížnost, jež má odkladný účinek. Stížnost jsou oprávněni podat obviněný a adresát peněžní sumy, který je uveden v rozhodnutí o schválení smíru.

V případě, že prokurátor nerozhodne o schválení smíru, je povinen zajistit, aby byla suma, kterou obviněný složil na všeobecně prospěšné účely, vrácena obviněnému.

Tak, jako v případě podmíněného zastavení trestního stíhání, i ohledně smíru vede **Rejstřík trestů** při Generální prokuratuře Slovenské republiky evidenci osob, u kterých byl tento institut uplatněn. Podle § 1 odst. 3 písm. c) zákona č. 311/1999 Z.z. se v rejstříku trestů zakládají zprávy o pravomocných rozhodnutích prokurátora nebo soudu, kterými byl schválen smír, které jsou součástí pouze opisu z Rejstříku trestů, nikoli výpisu.

4.4 ČINNOST PROBAČNÍCH A MEDIAČNÍCH ÚŘEDNÍKŮ V RÁMCI PODMÍNĚNÉHO ZASTAVENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ A SMÍRU

Na Slovensku to byla především modelová pracoviště, která umožnila získat poznatky pro formování probační a mediační služby. Z hlediska vzniku pilotních projektů probační a mediační služby se filosofickým základem stala myšlenka restorativní justice. Na základě příslušného legislativního záměru bylo dnem 1. 8. 2001 zřízeno na Ministerstvu spravedlnosti Slovenské republiky, sekci trestního práva, místo odborného referenta, který měl za úkol koordinovat přípravu a realizaci pilotního projektu Probační a mediační služby.

Na podporu činnosti Probační a mediační služby v rámci pilotního projektu Ministerstvo spravedlnosti připravilo novelu trestního řádu s účinností od 1. 10. 2002, která zavedla institut smíru. Podporu pro zavedení mediace a smírčího řízení do trestního řízení vyslovila také Evropská komise ve své hodnotící zprávě expertní mise Evropské unie pro oblast spravedlnosti a vnitra, která proběhla na Slovensku v roce 2002.⁹³

⁹³ Evropská komise: Reinforcement of the Rule of Law, Module 4; Final Reports, Slovak Republic, str. 587-595, Hodnotící zpráva expertní mise Evropské unie pro oblast spravedlnosti a vnitra, Modul 4, Slovenská republika, 2002.

V takovéto pozitivní atmosféře v říjnu roku 2001 zahájila svoji činnost pracovní skupina pro přípravu pilotního projektu probační a mediační služby. Pracovní skupina byla zřízena na sekci trestního práva Ministerstva spravedlnosti a sestávala ze zástupců orgánů činných v trestním řízení (soudci, prokurátoři, příslušníci justiční policie, příslušníci Prezídia policejního sboru Slovenské republiky), jakož i zástupců třetího sektoru. Na pilotním projektu se podílela i Nadace otevřené společnosti (*Open Society Foundation*), ale také Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici, které bylo požádáno o zprostředkování svých zkušeností, které by napomohly při tvorbě samostatné slovenské probační a mediační služby.

Ministerstvo spravedlnosti Slovenské republiky vedle toho připravovalo po dobu několika let zásadní rekodifikaci trestního práva hmotného a procesního. V květnu roku 2000 schválila Vláda Slovenské republiky legislativní rámec pro rekodifikaci trestního práva hmotného a procesního, v níž se s právní úpravou odklonů a mediační a probační služby rovněž počítalo.

Na Slovensku měla být probační a mediační služba posléze budována jako centralizovaná služba, zohledňující lokální specifika. Smyslem je posílit práva poškozených v trestním řízení, pomáhat při resocializaci pachatele a jeho bezproblémovému návratu do společnosti po spáchání činu, ale také výchovně působit vůči celé společnosti, atd.

Pracovní komise pro pilotní projekt probační a mediační služby vybrala pro projekt okresy Bratislava IV – městská část Karlova Ves, Nové Zámky a Spišská Nová Ves, kdy na jednotlivých okresních soudech v těchto okresech byly vytvořeny nové pracovní místa pro probaci a mediaci. Náplní práce úředníků byla mediace mezi pachatelem a poškozeným v případě méně závažných trestných činů, dozor nad dodržováním plnění mediační dohody, kontrola výkonu opatření uložených odsouzenému soudem, sociálně poradenská práce a tvorba resocializačních programů. Dosud podléhaly kontrole soudních tajemnic ty osoby, kterým byl uložen podmíněný trest. Kontrola však byla spíše formální, protože spočívala ve vyžádání si stanoviska z místa bydliště pachatele a z výpisu z rejstříku trestů, aby se zjistilo, zda se odsouzený ve zkušební době nedopustil nového trestného činu. Po zřízení probační a mediační služby měl být tento formální dohled nahrazen dohledem, který bude vykonávat probační a mediační úředník, který by jednak kontroloval,

zda odsouzený dodržuje nařízení omezení a povinností, a jednak by za součinnosti rodiny pachatele a komunity, kde odsouzený žije, zabezpečil jeho resocializaci.⁹⁴

Na základě úspěšných pilotních projektů Ministerstvo spravedlnosti začalo v roce 2003 s přípravou **zákona o probačních a mediačních úřednících**. Vláda Slovenské republiky na svém jednání dne 28. 10. 2003 schválila zákon č. 550/2003 Z.z., o probačních a mediačních úřednících a o změně a doplnění některých zákonů. Zákon byl vázán na základní trestněprávní předpisy, mezi které tehdy bylo možné zařadit zákon č. 140/1961 Zb., Trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Zb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 448/2002 Z.z., o ochranném dohledu. Tehdejší trestní předpisy obsahovaly instituty, které předpokládaly uplatnění mediačních činností, zejména podmíněné zastavení trestního stíhání a smír.⁹⁵ Přijetí zákona o probačních a mediačních úřednících bylo zakotveno v Plánu legislativních úloh vlády Slovenské republiky na rok 2003 a předpokládalo ho také usnesení vlády Slovenské republiky č. 1328 ze dne 11. prosince 2002 k Prioritním úkolům vlády Slovenské republiky, vyplývajícím z Pravidelné zprávy Evropské komise o připravenosti Slovenské republiky na členství v Evropské unii ze dne 9. 10. 2002.

Zákon č. 550/2003 Z.z. o probačních a mediačních úřednících nabyt účinnosti dne 1. 1. 2004.

Koncepce zákona vychází z nového pojetí restorativní justice, která klade důraz na odstranění konfliktu, který vznikl mezi pachatelem trestného činu a poškozeným. Zákon vytvořil základní právní rámec pro vykonávání probace a mediace v podmínkách Slovenské republiky. Probační a mediační úředníci působí u jednotlivých okresních soudů.⁹⁶ Zákon předpokládal zřízení Rady pro probaci a mediaci jako stálého poradního, odborného a iniciativního orgánu ministra spravedlnosti, která byla o rok později ustavena. Ke dni 1. října 2004 nabyt účinnosti Statut Rady pro probaci a mediaci. Rada se skládá z předsedy, kterým je vždy ministr spravedlnosti, místopředsedy a dalších členů, kterými

⁹⁴ Tabačíková, M.: Vyhodnocení pilotního projektu probační a mediační služby, rukopis, 2003

⁹⁵ Ivor, J. a kol.: Trestné právo procesné, Iura Edition, Bratislava, 2006, str. 800.

⁹⁶ Seznam probačních a mediačních pracovníků, včetně místa jejich působení, je zveřejněn na internetových stránkách Ministerstva spravedlnosti Slovenské republiky.

jsou např. zástupci prokuratury, soudu, policejního sboru, Nadace otevřené společnosti, Justiční akademie, atd.

Podle tohoto zákona provádí mediací a probaci probační a mediační úředníci ve věcech, které se projednávají v trestním řízení. Probační a mediační úředníci vykonávají svoji činnost ve státně-zaměstnaneckém poměru, přičemž jejich **služebním úřadem je příslušný soud**. Ministerstvo spravedlnosti zde působí jako orgán, který usměrňuje, metodicky a koncepčně řídí výkon probace a mediace.

Trestní řád začlenil probační a mediační úředníky mezi pomocné osoby (§ 25). Toto ustanovení rovněž stanoví, že probační a mediační úředník plní úlohy probace a mediace uložené soudem nebo jiným příslušným orgánem a jiné úlohy stanovené v trestním řádu nebo v zákoně č. 550/2003 Z.z.

Mediaci zákon definuje jako mimosoudní zprostředkování řešení sporu mezi poškozeným a obviněným, které může být vykonáno jen se souhlasem obviněného a poškozeného. Je tedy založena na dobrovolnosti obou stran. Znamená to, že probační a mediační úředník může vykonávat jednotlivé úkony mediace až na základě písemného souhlasu obviněného a poškozeného. Smyslem mediace v pojetí slovenské úpravy, je efektivní urovnání nebo alespoň zmírnění konfliktního stavu spojeného s trestným činem a odstranění či náprava jeho následků.⁹⁷

Mediace nalezne své uplatnění zejména v případě uzavření dohody o náhradě škody (v případě podmíněného zastavení trestního stíhání a smíru) a zvláště pak u institutu smíru pokud jde o urovnání konfliktního stavu. Ustanovení § 46 trestního řádu umožňuje poškozenému uplatňovat konkrétní návrhy na uzavření smíru nebo dohody s pachatelem ohledně náhrady škody, a to i prostřednictvím probačního a mediačního úředníka.

Mediace, na rozdíl od probace, může být zahájena i z podnětu jedné ze stran, vyžaduje se však dodatečný souhlas prokurátora či soudu s provedením mediace. Mediace se na rozdíl od probace vykonává před meritorním rozhodnutím ve věci.

Mediace v trestním řízení se však rozbíhala pozvolna a s určitými problémy, jako např. nezájem odborné veřejnosti, nevědomost a

⁹⁷ Ivor, J. a kol.: op. cit., str. 804.

neinformovanosti laické veřejnosti, atd. Posilňování důvěryhodnosti mediačního procesu a jeho prestiže souvisí s jeho neustálým zdokonalováním a zkvalitňováním.⁹⁸

Shrnu-li shora uvedené poznatky, pak činnost **probačních a mediačních úředníků** v rámci použití odklonů spočívá především ve:⁹⁹

- shromažďování podkladů o obviněném (na základě žádosti soudu nebo prokurátora), jehož výsledkem je podrobná zpráva,
- **plnění úkolů při podmíněném zastavení trestního stíhání a při uzavírání smíru**, aby prokurátor či soud mohl věc skončit v rámci odklonu,
- **vykonávání ochranného dohledu** v průběhu zkušební doby (kontrola dodržování omezení nebo povinností, které byly odsouzenému uloženy rozsudkem, ve spolupráci se státními a nestátními organizacemi zprostředkování odsouzenému řešení jeho problémů, spočívající např. v zabezpečení rekvalifikačního kurzu, atd. V pravidelných intervalech předkládá prokurátorovi či soudu zprávy o chování odsouzeného, který pak na základě těchto zpráv rozhodne, zda se osvědčil či neosvědčil.

⁹⁸ Demeter, M.: Zmierovacie konanie by sa mohlo využívať častejšie (k problémom a skúsenostiam v mediačnom procese v trestnom konaní), *Justičná revue* č. 2/2005, str. 219.

⁹⁹ Ivor, J. a kol.: *op. cit.*, str. 804-805.

4.5 STATISTICKÉ ÚDAJE O VYUŽITÍ ODKLONŮ NA SLOVENSKU¹⁰⁰

Období	Podmíněné zastavení trestního stíhání		Smír (prokurátorem i soudem)
	prokurátorem	soudem	
1994	29	58	-
1995	219	375	-
1996	434	438	-
1997	805	448	-
1998	1284	365	-
1999	1145	424	-
2000	1248	413	-
2001	1413	415	-
2002	1827	547	29 ¹⁰¹
2003	1976	573	243 ¹⁰²
2004	2083	631	177
2005	3048	782	454
2006	5254	484	583

¹⁰⁰ Údaje pochází ze statistických ročenek Ministerstva spravedlnosti a zpráv o činnosti prokuratury Slovenské republiky a jsou uvedeny za obvody krajských prokuratur, bez Vyšší vojenské prokuratury.

¹⁰¹ Smír byl zaveden zákonem č. 422/2002 Z.z., s účinností od 1. 10. 2002. Do konce roku 2002 došlo proto k velmi nízkému počtu případů, ve kterých byl uplatněn tento institut. I přes snahu uvést celkový počet věcí, které byly skončeny smírem, se mi nepodařilo získat údaj o počtu případů, ve kterých takto rozhodl soud. Proto tento údaj představuje pouze rozhodnutí prokurátorů o uplatnění institutu smíru.

¹⁰² Rovněž jde ze stejných důvodů o počet případů, ve kterých tímto způsobem rozhodl pouze prokurátor.

5 RAKOUSKÁ ÚPRAVA ODKLONŮ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ

5.1 PRÁVNÍ ÚPRAVA

Komplexní právní úprava jednotlivých druhů odklonů od trestního řízení byla do rakouského trestního řádu (Strafprozessordnung) začleněna v roce **1999 spolkovým zákonem č. 55 BGBl, s účinností od 1. 1. 2000 (§ 90a - § 90m StPO)**. Tvořila samostatnou hlavu IXa rakouského trestního řádu. Ještě dříve však byla na základě několika pilotních projektů přijata úprava určitého druhu odklonu v rámci zákona o soudnictví nad mládeží¹⁰³ (Jugendgerichtsgesetz - JGG) s účinností od 1. 7. 1988. Tím došlo k postupnému včleňování prvků restorativní justice do rakouského systému trestní spravedlnosti. Díky těmto úspěšným projektům,¹⁰⁴ které byly realizovány za účasti rakouských soudů a zaměřovaly se právě na mladistvé pachatele, s cílem vyřešit spor prostřednictvím mediace, a díky prováděným rozsáhlým zahraničním komparatistickým studiím, došlo k rozšíření odklonů i na dospělé pachatele shora zmiňovanou reformou trestního řádu. Šlo o tzv. balík odklonů, který je tvořen následujícími instituty: **uložení zaplacení peněžité částky, nařízení vykonání obecně prospěšných prací, zkušební doba** (s nebo bez probačního dohledu nebo závazku splnění speciálních povinností) a **mimosoudní narovnání (ATA)**. Zakotvením těchto forem odklonů do trestního řádu (§ 90a) zanikly dřívější odlišnosti mezi mladistvými a dospělými pachateli co se týče jednotlivých druhů. Zákon o soudnictví ve věcech mladistvých je speciální právní úpravou ve vztahu k trestnímu řádu, který i přes odstranění uvedených odlišností zakotvuje příznivější a mírnější procesní postupy v případě mladistvých pachatelů.

V současné době probíhá v Rakousku rekodifikace trestního práva procesního, která se, pokud jde právní úpravu odklonů v rakouském trestním řádu, dotkla pouze jejich systematiky v rámci trestního řádu. S účinností od 1. 1.

¹⁰³ Mladistvým je podle rakouského zákona o soudnictví ve věcech mladistvých osoba starší 14ti let a mladší 18ti let.

¹⁰⁴ Úspěchy byly patrné i ze statistiky Ministerstva spravedlnosti, podle které v letech 1985 – 1996 byla poskytnuta mediace asi 63 000 klientů, tedy přibližně ve 30 000 případech – dále viz. Jesionek, U.: Soudní služby v justici v Rakousku, příspěvek na Mezinárodním diskusním fóru „Poslání a organizační struktura Probační a mediační služby“, Praha, 1997, dále např. Jung, H.: Mediation – Another Form of Justice?, rukopis, Štrasburk, 1996.

2008¹⁰⁵ jsou odklony upravené v ustanoveních § 198 - § 208 samostatné hlavy 11 rakouského trestního řádu – **odstoupení od trestního stíhání**. Prakticky jde tedy o jeden druh odklonu, realizovaný v závislosti na čtyřech různých předpokladech. Jde o následující: **zaplacení peněžité částky** (§ 200 StPO), **vykonání obecně prospěšných prací** (§ 201 StPO), **probační/zkušební doba** s nebo bez probačního dohledu nebo závazku splnění speciálních povinností (§ 203 StPO) a **mimosoudní narovnání** (§ 204 StPO).

Výraznější změny se však dotkly problematiky **odklonů u mladistvých na základě novely č. 93/2007 zákona o soudnictví ve věcech mládeže (JGG)**.

Pod pojmem odklon se podle důvodové zprávy k zákonu č. 55 BGBl rozumí všechny formy reakce státu na spáchaný trestný čin, ve které chybí prvek komplexního provedení řízení a ukončení řízení rozhodnutím o vině a uložení trestu.¹⁰⁶ Významným charakteristickým rysem všech odklonů je zjednodušení a zrychlení trestního řízení tím, že dojde k zamezení řádného, formalizovaného trestního procesu, a samozřejmě se tím snižuje i ekonomická náročnost řízení.

Rakouské trestní řízení je, stejně tak jako v případě České republiky i Slovenské republiky, založeno především na zásadě legality. Zakotvení odklonů představuje průnik určitých prvků zásady oportunity do zásady legality. Odklony od trestního řízení je možné v Rakousku uplatnit jak v přípravném řízení, tak v řízení před soudem.

Domnívám se, že právní úprava umožňuje provést schematické rozlišení odklonu v podobě odstoupení od trestního stíhání do následujících kategorií:

- **odstoupení od trestního stíhání po zaplacení peněžité částky**
- **odstoupení od trestního stíhání po vykonání obecně prospěšných prací**
- **odstoupení od trestního stíhání po uplynutí probační/zkušební doby**
- **odstoupení od trestního stíhání po mimosoudním narovnání**

¹⁰⁵ Strafprozessreformgesetz BGBl. I č. 19/2004.

¹⁰⁶ Sotolář, A., Doubravová, D.: K nové rakouské právní úpravě odklonů od standardního trestního řízení a k rakouskému modelu uplatnění mediace v trestních věcech, Právní rozhledy č. 3/2000, str. 93.

Jednotlivými kategoriemi se zabývám v následujících částech práce (bod 5.3 – 5.6).

Pokud jde o evidenci rozhodnutí o odklonech, podle rakouské právní úpravy existují dva předpisy, které se vztahují k evidenci vedené o rozhodnutích v trestních věcech. V obou případech jde o federální zákony, a to jednak Zákon o Rejstříku trestů (Strafregistergesetz)¹⁰⁷ a Zákon o výmazu odsouzení a omezení přístupu k informacím o odsouzeních (Tilgungsgesetz).¹⁰⁸ Tyto předpisy počítají pouze s evidencí odsuzujících rozsudků, které nabyly právní moci. Rejstřík trestů vede Spolkové ředitelství policie ve Vídni a všechny soudy jsou mu povinny o uvedených odsouzeních předkládat neprodleně informace. Zákon nepočítá s tím, že by obdobná povinnost byla stanovena v případě použití odklonů. Proto se rozhodnutí, kterým dochází k odklonu od trestního stíhání na základě aplikace těchto odklonů, **nevidují v Rejstříku trestů**. Výjimku tvoří interní rejstříky pro potřeby orgánů veřejné žaloby, do kterých se zaznamenávají jednotlivé případy použití odklonů, a to po dobu 5 let.¹⁰⁹

5.2 SPOLEČNÉ ZÁKONNÉ PODMÍNKY APLIKACE JEDNOTLIVÝCH DRUHŮ ODKLONŮ

Ačkoli jsem v případě Rakouska chtěla zachovat stejné členění jako u České a Slovenské republiky, následně jsem tak neučinila a to zejména proto, že zákonné podmínky aplikace jednotlivých kategorií odstoupení od trestního stíhání v Rakousku jsou totožné a pokud by měly být popisovány až u jednotlivých forem, zbytečně by se opakovaly. Proto jsem zvolila členění odlišné přizpůsobené povaze tohoto odklonu.

Odklony od trestního řízení je možné v Rakousku uplatnit jak v přípravném řízení, tak v řízení před soudem, a to v podstatě v jakékoli fázi těchto stádií. V přípravném řízení tak činí veřejný žalobce, v řízení před soudem soudce. Praxe ukazuje, že aplikace jednotlivých odklonů převažuje právě v přípravném řízení.

¹⁰⁷ Spolkový zákon č. 277/1968 BGB ze dne 3. července 1968, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰⁸ Spolkový zákon č. 68/1972 BGB ze dne 15. února 1972, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰⁹ Kert, R.: The European Criminal Record in Austria, in *Towards a European Criminal Record*, eds. C. Stefanou, H. Xanthaki, Cambridge University Press, London, 2008, str. 107n.

Mezi podmínky, společné všem kategoriím odstoupení od trestního stíhání, je možné zahrnovat následující:

a) Zásadní odlišnost od českého právního řádu lze spatřovat v tom, že v Rakousku je **veřejný žalobce/soudce povinen navrhnout** pachateli možnost využití odklonu, za předpokladu, že jsou splněny všechny podmínky. V opačném případě to může vést k odmítnutí obžaloby, případně, pokud k tomu došlo v řízení před soudem, je to jeden z přípustných důvodů k podání odvolání.¹¹⁰

b) Odklony **není možné aplikovat** v případech, kdy byla **trestným činem způsobena smrt**. V případě mladistvých pachatelů na základě novely č. 93/2007 zákona o soudnictví ve věcech mládeže došlo k výrazné změně – obecně pro možnost využít odklonu u mladistvých platí, že tomu tak může být pouze v případech, kdy trestným činem nebyla způsobena smrt. Nově je přípustná výjimka v tom směru, že by bylo možné aplikovat odklon v případě mladistvých, pokud by došlo k nedbalostnímu usmrcení rodinného příslušníka a potrestání mladistvého pachatele by nebylo vzhledem k jeho těžké psychické újmě vhodné.¹¹¹

c) Podle téhož ustanovení je možné užít odklony v případech, kde je prokázána **vina pachatele nepatrná**.

d) Další podmínkou je, že **skutek musí být náležitě zjištěn** a není pochybností o tom, že jej spáchal podezřelý.

e) Odklony je možné užít pouze u trestných činů, u nichž **horní hranice trestní sazby trestu odnětí svobody nepřevyšuje 5 let**, půjde tedy o méně závažné trestné činy. Současně však nesmí jít o případy, které jsou projednávány v senátech nebo před porotami.

f) **Souhlas podezřelého, resp. obviněného** se vyžaduje vždy – jestliže by nebyl dán souhlas podezřelého, resp. obviněného, je třeba pokračovat ve standardním trestním řízení.

g) rozhodnutí o vině a trestu není nezbytné z hlediska generální a individuální prevence

¹¹⁰ Palovský, T.: Rakouská právní úprava odklonů v trestním řízení jako vzor pro právní úpravu českou?, Státní zastupitelství č. 7-8/2007, str. 57.

¹¹¹ Krejčířiková, K.: Problematika obecně prospěšných prací v Rakousku s přihlédnutím k jejich ukládání mladistvým, Státní zastupitelství č. 7-8/2008.

h) Do 1. 1. 2008 případě **mladistvých** pachatelů bylo možné využít odklon jen v případech, ve kterých mladistvému pachateli hrozil pouze peněžitý trest nebo trest odnětí svobody, jehož horní hranice trestu nepřesahuje 5 let. Novela č. 93/2007 zákona o soudnictví ve věcech mládeže tuto podmínku zrušila, což fakticky znamená, že v případě mladistvých pachatelů je možné využít odklonu u podstatně širšího okruhu trestných činů než v případě dospělých pachatelů. Novela rovněž upravila podmínku, týkající se generální a speciální prevence v tom směru, že v případě mladistvých pachatelů je možné využít odklon pouze tehdy, pokud to není v rozporu s důvody speciální prevence.¹¹²

Zaměří-li se na charakter jednotlivých kategorií odstoupení od trestního stíhání, tak mimosoudní narovnání jako forma odstoupení od trestního stíhání zohledňuje co možná nejvíce zájmy poškozených a jejich citové a materiální potřeby. Zaměřuje svoji pozornost na vzájemný konflikt mezi pachatelem a poškozeným, zatímco ostatní druhy odklonů se soustřeďují především na pachatele trestného činu. Za zmínku zde stojí i fakt, že v případě náhrady škody poškozenému, má poškozený možnost uplatnit vyšší nárok na náhradu materiální škody než ve standardním trestním řízení a takovou náhradu mu je možné také přiznat.¹¹³

Poté, co jsou splněny zákonné podmínky pro možnost aplikace odklonů, a konkrétní forma odklonu je podezřelému navržena, je na pachateli, zda odklon přijme, či jej odmítne. Pokud je možné pro určitý případ vybrat z více druhů odklonů, **přednost má takový odklon, který nejlépe vyhoví zájmům poškozeného.** V případě, že návrh odklonu je pachatelem odmítnut, následuje standardní trestní řízení, tzn. učiní-li tak pachatel po návrhu veřejného žalobce, je podána obžaloba a následuje řádné projednání věci před soudem. Soud v takovém případě však již nesmí navrhopat jinou formu odklonu, než který navrhl veřejný žalobce. Pokud jsou splněny všechny podmínky pro aplikaci odklonů, v přípravném řízení státní zástupce odstoupí od dalšího trestního stíhání. Jestliže k aplikaci odklonů dojde až v řízení před soudem, soud za stejných podmínek řízení usnesením zastaví.

¹¹² Krejčířiková, K.: op. cit., str. 65.

¹¹³ Sotolář, A., Doubravová, D.: op. cit., str. 96.

Shora uvedený výčet se týká všech kategorií odstoupení od trestního stíhání. Některé další podmínky jako například souhlas poškozeného, které však již nejsou totožné u všech typů, budou popsány u charakteristik jednotlivých druhů odklonů.

5.3 Odstoupení od trestního stíhání po zaplacení peněžité částky

V přípravném řízení veřejný žalobce a v řízení před soudem soudce může navrhnout za splnění shora uvedených podmínek pachatel trestného činu **zaplacení peněžité částky** ve výši maximálně 180 denních pokut ve výměře 2 – 237 € se splatností do 14 dnů od doručení návrhu. Návrh obsahuje sdělení, že v případě, že částka bude uhrazena, dojde k odstoupení od trestního stíhání (v přípravném řízení), příp. nebude zahájeno trestní stíhání (pokud návrh byl učiněn ještě před vznesením obvinění) či dojde k zastavení trestního řízení (v řízení před soudem). Zpravidla na žádost pachatele může být tato doba prodloužena, příp. stanoven splátkový kalendář.

Současně, pokud je to účelné, je možné stanovit povinnost **náhrady škody poškozenému**, během stanovené lhůty, která může být maximálně 6 měsíců.

V případě mladistvých pachatelů musí být zohledněno jejich zvláštní postavení. Odstoupení od trestního stíhání po zaplacení peněžité částky je v takovém případě možné jen tehdy, pokud je zřejmé, že peněžitá částka bude hrazena z prostředků, kterými disponuje sám mladistvý a neovlivní to jeho životně důležité potřeby (§ 7 JGG).

Okruh trestných činů, u kterých dochází k aplikaci tohoto odklonu, se týká především drobných krádeží.¹¹⁴

5.4 Odstoupení od trestního stíhání po vykonání obecně prospěšných prací

Smyslem tohoto odklonu má být uvědomění si a připravenost pachatele nést odpovědnost za trestný čin. Po splnění shora uvedených podmínek může

¹¹⁴ Sotolář, A., Doubravová, D.: op. cit., str. 94.

opět v přípravném řízení veřejný žalobce a v řízení před soudem soud navrhnout odstoupení, resp. zastavení trestního stíhání výkonem obecně prospěšných prací. Tento odklon je opět možné podmínit **náhradou škody poškozenému**, ve lhůtě do 6 měsíců, nebo jiným napravením svých vztahů s poškozeným.¹¹⁵

Procesní postup je možné rozčlenit na dvě fáze. První představuje návrh orgánu činného v trestním řízení a následný výslovný souhlas pachatele trestného činu s výkonem obecně prospěšné práce a to bezplatně, a po stanovenou dobu. Poté, co pachatel udělí souhlas s obecně prospěšnými pracemi, orgán činný v trestním řízení podmíněně odstoupí od trestního stíhání.

Stanovení délky výkonu obecně prospěšných prací určuje orgán činný v trestním řízení, který je limitován pouze horní hranicí – 6 měsíců prací. Práce může být vykonávána max. 8 hodin denně a 40 hodin týdně. Celkově nesmí přesáhnout 240 hodin. Vykonává se v době volna, bezplatně a u organizace, jejichž seznam vedou orgány veřejné žaloby. Půjde zejména o práce v zařízeních pro seniory, v jídelnách, v kancelářích, práce s charitativním účelem, atd. S výkonem obecně prospěšných prací bývá zpravidla uložen probační dohled, ovšem nejde o povinnost.

Jakmile jsou obecně prospěšné práce vykonány, příp. nahrazena škoda či jinak napraveny následky činu, následuje druhá fáze, spočívající v tom, že orgán veřejné žaloby vydá konečné rozhodnutí – odstoupení od trestního stíhání po vykonání obecně prospěšných prací. V řízení před soudem soud konečným rozhodnutím zastaví trestní řízení.

V případě mladistvých pachatelů zákon o soudnictví ve věcech mladistvých opět bere zvláštní ohled na postavení mladistvých pachatelů. Obecně prospěšné práce podle § 7 JGG nesmí přesáhnout 6 hodin denně a 20 hodin týdně. Celkově nesmí přesáhnout 120 hodin. Obecně prospěšné práce také nesmí narušovat přípravu mladistvého na budoucí zaměstnání.¹¹⁶

¹¹⁵ Sotolář, A., Doubravová, D.: op. cit., str. 94.

¹¹⁶ Sotolář, A., Doubravová, D.: op. cit., str. 91-99.

5.5 ODSTOUPENÍ OD TRESTNÍHO STÍHÁNÍ PO UPLYNUTÍ PROBAČNÍ/ZKUŠEBNÍ DOBY

Tento druh odklonu je stejně jako předchozí tvořen **dvěma fázemi**. Opět za splnění zákonných podmínek **navrhne** v přípravném řízení veřejný žalobce a v řízení před soudem soudce tento druh odklonu a po udělení souhlasu ze strany pachatele **podmíněně rozhodne o odstoupení od trestního stíhání**, příp. zastavení trestního řízení **po stanovení probační/zkušební doby**. V rámci stanovení probační/zkušební doby je možné (ale není to podmínka) uložit probační dohled a rovněž speciální povinnosti, které musí pachatel v průběhu probační doby splnit. Probační/zkušební doba se ukládá v trvání 1 – 2 let.¹¹⁷

Pokud je to účelné a vhodné, je možné tento druh odklonu podmínit prohlášením pachatele o ochotě plnit v průběhu probační doby povinnosti uložené orgánem veřejné žaloby nebo soudem. Jednou z takových podmínek by nepochybně měla být povinnost nahradit poškozenému škodu, příp. jinak odstranit nepříznivé následky svého protiprávního jednání.

Po uplynutí probační doby nastává druhá fáze, kdy orgán činný v trestním řízení rozhodne (za předpokladu, že se pachatel osvědčil) o odstoupení od trestního stíhání, příp. zastavení trestního řízení. Jestliže se pachatel v průběhu zkušební doby neosvědčí, orgán činný v trestním řízení rozhodne o pokračování v trestním stíhání.

5.6 ODSTOUPENÍ OD TRESTNÍHO STÍHÁNÍ PO MIMOSOUDNÍM NAROVNÁNÍ - ATA (Außergerichtliche Tatausgleich)

U mimosoudního narovnání v Rakousku je možné najít obdobné znaky s institutem narovnání v rámci českého právního řádu a rovněž s institutem smíru v rámci slovenského právního řádu. Podstata spočívá v **dohodě mezi státem a poškozeným na jedné straně a pachatelem na straně druhé**, na jejímž základě dojde k ukončení trestní věci a k vydání rozhodnutí bez potrestání pachatele. V rámci procesního postupu zde tedy sehrává významnou úlohu poškozený, bez jehož souhlasu by věc nemohla být vyřízena tímto

¹¹⁷ Sotolář, A., Doubravová, D.: op. cit., str. 95.

druhem odklonu. Výjimkou by tvořil případ, kdy by poškozený odmítl souhlas udělit z důvodů, které nejsou významné z hlediska trestního řízení. V takovém případě by k této podmínce nemuselo být přihlédnuto.

Kromě v úvodu vymezených základních podmínek, za kterých je možné využít tento druh odklonu, se vyžaduje již zmíněný **souhlas poškozeného**. Dále se vyžaduje **ochota pachatele** nést odpovědnost za spáchaný trestný čin, vypořádání se s jeho příčinami, **náhrada škody**, či jiné odstranění následků trestného činu a urovnání vzájemného konfliktu s poškozeným. Současně se vyžaduje **závazek pachatele do budoucnosti**, spočívající v jeho připravenosti upustit v budoucnu od jednání, vedoucí ke spáchání trestného činu.¹¹⁸ Zákon rovněž stanoví **paušální poplatek** za vyřízení příslušné věci tímto způsobem, který je obligatorní povinností podezřelého, resp. obviněného.

V **případě mladistvých pachatelů** je v zákoně o soudnictví ve věcech mladistvých (§ 7 JGG) specificky stanovena **podmínka souhlasu poškozeného**. Souhlas poškozeného v takovém případě není nezbytný, za dostatečnou se považuje určitá snaha pachatele o kompenzaci následků způsobených trestným činem.

Za zmínku zde stojí odlišnost od našeho právního řádu, který vyžaduje pro aplikaci institutu narovnání doznání obviněného. Taková podmínka v rakouském právním řádu není zakotvena. Pokud obviněný projevil snahu o dosažení zproštění viny, toho se lze domoci jen ve standardním trestním řízení, v rámci mediačního procesu to nelze.¹¹⁹

V rámci tohoto odklonu aktivně působí vyškolení mediátoři, jako zprostředkovatelé narovnání mezi pachatelem a poškozeným. Tento relativně samostatný proces mediace je od předložení případu veřejným žalobcem nebo soudcem mediační kanceláři až do **konečné zprávy mediátora** relativně autonomní. Podnět k mediaci může však dát pouze veřejný žalobce či soudce, na rozdíl od české právní úpravy, kde to může být i policejní orgán, obviněný, poškozený a některé další osoby. Domnívám se, že v tomto směru by mohla být rakouská právní úprava doplněna a rozšířena o další subjekty, které by byly oprávněny podat návrh na zahájení.

¹¹⁸ Sotolář, A., Doubravová, D.: op. cit., str. 95.

¹¹⁹ Sotolář, A., Doubravová, D.: K nové rakouské právní úpravě odklonů od standardního trestního řízení a k rakouskému modelu uplatnění mediace v trestních věcech, Právní rozhledy č. 4/2000, str. 150.

Povinností mediátora je informovat veřejného žalobce či soud o zahájení mediačního procesu a o následném závěru.

Více se o procesu mediace zmiňují v následující části 5.8 o činnosti soukromé rakouské společnosti Neustart.

5.7 ROZHODNUTÍ O Odstoupení od trestního stíhání, resp. zastavení trestního stíhání

V přípravném řízení po splnění všech zákonných podmínek u jednotlivých druhů odklonů rozhodne o odstoupení od trestního stíhání veřejný žalobce a v řízení před soudem rozhodne o zastavení trestního stíhání soud. Veřejný žalobce tak může učinit kdykoli do vznesení obžaloby, po vznesení obžaloby je oprávněn podat soudu návrh na zastavení řízení. V řízení před soudem tak soud může rozhodnout kdykoli od podání obžaloby do vynesení konečného rozhodnutí.

V této souvislosti je třeba připomenout zásadní odlišnost od českého právního řádu, kdy v rakouském trestním řízení na způsob vyřízení věci prostřednictvím odklonu je právní nárok, na rozdíl od naší právní úpravy.

Pokud veřejný žalobce či soud vydá rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání, resp. zastavení trestního stíhání, následné zahájení, resp. pokračování v trestním řízení je možné jen za splnění podmínek pro obnovu řízení.

Pokud však pachatel nesplní zákonem stanovené podmínky,¹²⁰ veřejný žalobce či soud **řízení zahájí, příp. v něm pokračuje**. Veřejný žalobce či soud však mohou, pokud jsou dány **důvody hodné zvláštního zřetele**, upustit od zahájení nebo pokračování trestního řízení i v případech, kdy nebyly splněny zákonem stanovené podmínky. Navíc, pokud dojde ke změně skutečností, v důsledku kterých by podezřelý, resp. obviněný nemohl řádně dostat svým

¹²⁰ Za důvody zahájení, příp. pokračování v trestním řízení zákon obecně považuje, pokud podezřelý nebo obviněný neplatí peněžitou částku nebo nevykonává obecně prospěšné práce úplně a včas, dostatečně neplní uložené povinnosti nebo se vyhýbá dohledu probačního pracovníka, nebo je proti němu zahájeno trestní řízení pro jiný trestný čin.

závazkům, veřejný žalobce, příp. soud je oprávněn závazek přiměřeně změnit.¹²¹

Odstoupení od trestního stíhání, resp. zastavení trestního stíhání, se neeviduje, jak již bylo zmíněno shora, v Rejstříku trestů. Interní evidenci provádí pouze orgán veřejné žaloby, který je povinen takovou evidenci uchovávat po dobu 5 let od právní moci rozhodnutí. Jeho evidence je přístupná všem justičním orgánům.

5.8 ČINNOST NEUSTART¹²²

V Rakousku zajišťuje mediační a probační proces rakouská soukromá organizace NEUSTART (dříve Spolek pro probační službu a sociální práci – VBSA). Jde o organizaci, která má za více než dvacetileté působení zkušenosti s narovnáním konfliktů mezi pachateli a poškozenými ve více než devadesáti tisících případech. **Organizace Neustart vykonává mediační proces v případech mladistvých i dospělých pachatelů po celém území Rakouska.**

Tato společnost je financována zejména ze státního rozpočtu, prostřednictvím Ministerstva spravedlnosti (z 90%), dále je podporována jinými ministerstvy, vládou, státními orgány a také Rakouskou společností trhu práce.

Ředitelství společnosti se nachází ve Vídni a je odpovědné za celou síť společnosti. Na regionální úrovni působí centra (celkem 15) v čele s ředitelem, který spolupracuje s orgány veřejné žaloby a soudy. Je odpovědný za své zaměstnance a za kvalitu poskytovaných služeb. Autonomie na těchto pracovištích je relativně vysoká. Tato centra se zabývají mediací mezi pachatelem a poškozeným.

V Rakousku je tímto způsobem urovnáno kolem 10 000 případů každý rok.

Mediační postup je takový, že státní zástupce požádá mediátora o součinnost při urovnání konfliktů. Mediační úředník informuje pachatele i

¹²¹ Sotolář, A., Doubravová, D.: K nové rakouské právní úpravě odklonů od standardního trestního řízení a rakouskému modelu uplatnění mediace v trestních věcech, Právní rozhledy č. 3/2000., str. 95.

¹²² Hofinger, V., Pelikan, Ch., Zetinigg, B.: Victim-Offender Mediation with Juveniles in Austria, Evropská komise, Grotius II Criminal Programme 2002-03, Itálie, 2002.

poškozeného o jejich právech a poskytuje jim součinnost při jednáních o dohodě o narovnání.

Proces mediace je možné rozčlenit do 2 fází¹²³:

1. **pre-mediace** – během této fáze mediátor informuje strany o jejich právech, procesu a cíli mediace. V tomto stádiu rovněž objasní se stranami jejich souhlas s mediací, zda pachatel je ochoten nést odpovědnost za protiprávní jednání, jejich subjektivní vnímání daného konfliktu, která ze stran hraje jakou roli při vzniku konfliktní situace, historii a důvod konfliktní situace a možné řešení. Na závěr této fáze mediátor rozhodne za součinnosti obou stran, zda mediační proces může být zahájen či nikoli. Jestliže se v průběhu této fáze ukáže, že strany nejsou schopny účastnit se mediačního procesu, mediátor vrátí věc veřejnému žalobci či soudu, který pak rozhodne, zda zvolí jiný druh odklonu, či bude pokračovat ve standardním trestním řízení.
2. **mediace** – jde o stěžejní část mimosoudního narovnání. Strany tu sedí tváří v tvář a hledají za podpory mediátora možná řešení konfliktu. V rámci této fáze dojde i k dohodě o náhradě škody. Tato dohoda je sepsána v písemné podobě, opatřena podpisy obou stran a s výsledkem mediace ji mediátor předloží veřejnému žalobci či soudu. Pokud došlo k vyřešení sporu a byly splněny všechny zákonné podmínky, dojde k odstoupení od dalšího trestního řízení na základě mimosoudního narovnání.

¹²³ Königshofer, M.: Experiences of Victim-Offender Mediation in Austria, rukopis, Vídeň, 2004

5. 9 STATISTICKÉ ÚDAJE O NÁVRZÍCH NA VYUŽITÍ ODKLONŮ V RAKOUSKU:¹²⁴

Rok	Odstoupení od trestního stíhání po			
	zaplacení peněžité částky	výkonu obecně prospěšných prací	uplynutí zkušební/probační doby (bez/s uložením povinností)	mimosoudním narovnání
2000	29898	624	10706	8837
2001	24941	848	11495	8856
2002	28824	1311	15015	8710
2003	27435	1652	14563	8276
2004	27847	2167	18371	9854
2005	26183	2568	16551	10016
2006	23150	2508	16783	9360

¹²⁴ Krejčířková, K.: op. cit., str. 66

6 MAĎARSKÁ ÚPRAVA ODKLONŮ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ

6.1 Právní úprava

Maďarský trestní řád (č. XIX z roku 1998) pozvolna zavádí některé formy odklonů až v posledních deseti až patnácti letech. V současné době upravuje dva druhy odklonů, a to:

- **podmíněné odložení podání obžaloby**
- **narovnání.**

Podmíněné odložení podání obžaloby bylo zavedeno zákonem č. XLI z roku 1995. Týkalo se však pouze mladistvých pachatelů. O tři roky později, v roce 1998, proběhla novelizace trestního řádu zákonem č. LXXXVIII, která rozšířila možnost aplikace institutu odložení podání obžaloby i na dospělé pachatele, přičemž podmínky aplikace tohoto odklonu na dospělé a mladistvé pachatele nejsou zcela totožné. Znamená to, že maďarská legislativa nejprve provedla určitý test použitelnosti institutu podmíněného odložení podání obžaloby ve vztahu ke kategorií pachatelů, u nichž tento institut tradičně je považován za využitelný a užitečný a teprve poté, co byly známy výsledky, které byly kladné, bylo rozhodnuto o plošném využití tohoto odklonu.¹²⁵

Oproti odklonu spočívajícím v podmíněném odložení podání obžaloby, právní úprava **narovnání** mezi pachatelem a obětí byla přijata až mnohem později, konkrétně v roce 2003. Narovnání však bylo možné provést pouze před soudem, jako součást adhezního řízení.¹²⁶ Do té doby maďarský právní řád upravoval pouze mediaci v civilních věcech, zejména v obchodních a pracovních sporech, v rámci systému zdravotní péče a také v otázkách rodinné péče a péče o dítě.¹²⁷ Podnětem k této nové úpravě byla především snaha posílit postavení oběti v trestním řízení. Náhrada škody, která je podmínkou narovnání, umožňuje oběti lépe dosáhnout přiměřené satisfakce. Významná

¹²⁵ Görgényi, I.: Restorative Justice in Criminal Matters and the Hungarian Victim's Position, European forum for victim-offender mediation and restorative justice, str. 4.

¹²⁶ V souvislosti se snahou posílit postavení poškozeného byla dne 1. července 2003 zavedena také úprava soukromé, subsidiární žaloby a byl zaveden institut soukromé strany řízení.

¹²⁷ Zákon o mediaci č. 55/2002.

novelizace byla přijata v roce 2006 (č. LI. 2006),¹²⁸ která zavádí s účinností od 1. 1. 2007 institut narovnání v rámci přípravného řízení. I přes tuto novou právní úpravu, která posílila pozici poškozeného v trestním řízení, se však někteří autoři domnívají, že jejich postavení stále ještě není dostatečně silné a náhrada škody způsobené trestným činem je velice omezená.¹²⁹

Situace ohledně evidence rozhodnutí v trestních věcech se v Maďarsku v posledních letech stala poněkud nepřehlednou. V důsledku přerozdělování pravomocí mezi resorty vnitra a justice, jakož i v souvislosti s potřebou jednotného vedení centrální databáze pěti rejstříků (rejstřík pachatelů – opis a výpis, rejstřík použití zajišťovacích opatření v trestním řízení, rejstřík trestně stíhaných osob, rejstřík fotografií a daktyloskopických otisků a rejstřík vzorků DNA) byla pravomoc spravovat rejstříky svěřena Úřadu administrativních a vládních elektronických veřejných služeb. Všechna rozhodnutí v trestním řízení se evidují v Rejstříku pachatelů, který se vede o všech rozhodnutích maďarských trestních soudů, jimiž byla uložena trestní sankce, i ve všech případech, kdy veřejný žalobce použil odklonu. Proto se podmíněné odložení podání obžaloby i narovnání vedou jako záznam v Rejstříku pachatelů. Záznam rejstříku, obdobně jako v České republice, má dvě podoby. Jde jednak o opis a jednak o výpis. Opis je určen výlučně pro trestní řízení, zatímco výpis pro jiné účely (např. správní řízení).¹³⁰

Obdobně jako u rakouské úpravy (viz bod 5.2, první odstavec) jsem u popisu rozboru úpravy maďarské musela zvolit specifickou osnovu, když údaje, které jsou uvedeny samostatně v popisu a rozboru české a slovenské úpravy, jsou v partii o maďarském právu obsaženy v rámci jiných statí, což je podle mého názoru pro poměrnou složitost maďarské úpravy postup přehlednější.

¹²⁸ Na základě požadavků Rady Evropy a Evropské unie, především rámcového rozhodnutí Rady EU č. 2001/220/JHA ze dne 15. 3. 2001.

¹²⁹ Hatvani, E.: Victim-Offender Mediation in Hungary, příspěvek na conference 10th International Institute for Restorative Practices World Conference, Budapešť, 2007, str. 1.

¹³⁰ Ligeti, K.: The European Criminal Record in Hungary, in *Towards a European Criminal Record*, eds. C. Stefanou, H. Xanthaki, Cambridge University Press, London, 2008, str. 181n.

6.2 PODMÍNĚNÉ ODLOŽENÍ PODÁNÍ OBŽALOBY

6.2.1 Obecná charakteristika

Podstata institutu podmíněného odložení podání obžaloby vykazuje některé shodné znaky jako české či slovenské podmíněného zastavení trestního stíhání, a spočívá tedy v dočasném rozhodnutí o odložení podání obžaloby se stanovením zkušební doby, po kterou, pokud obviněný vyhoví stanoveným podmínkám, bude po jejím uplynutí trestní stíhání zastaveno. Ani v tomto případě tedy nejde o meritorní rozhodnutí, které představuje až rozhodnutí, vydané po uplynutí zkušební doby. Při volbě případů vhodných k vyřízení tímto způsobem, se zpravidla přihlíží k tomu, zda takové opatření ovlivní pozitivně budoucnost obviněného. V praxi půjde zejména o méně závažné trestné činy v dopravě, drobné krádeže, méně závažné majetkové trestné činy, méně závažné trestné činy související s držbou či přechováváním drog pro vlastní potřebu, méně závažné násilné trestné činy.¹³¹

Podle maďarské právní úpravy **není právní nárok** na uplatnění tohoto institutu. Zákon stanoví pouze dva okruhy případů, kdy veřejný žalobce je povinen uplatnit tento druh odklonu.

6.2.2 Zákonné podmínky aplikace institutu odložení podání obžaloby

Maďarský trestní řád stanoví určité podmínky, při jejichž splnění je možné aplikovat tento odklon. Jde o následující:

a) Institut odložení podání obžaloby je možné aplikovat pouze v případě **trestných činů**, u nichž horní hranice trestu odnětí svobody **nepřesáhne 3 roky**. V případě **mladistvých** pachatelů je tato hranice **5 let**.

b) vyžaduje se **přiznání viny** pachatele

c) vyžaduje se **souhlas obviněného**

¹³¹ Jehle, J. M., Smit, P., Zila, J.: The Public Prosecutor as Key-Player: Prosecutorial Case-Ending Decisions, Nakladatelství Springer, srpen 2008, str. 175-176.

d) **souhlas poškozeného** – nutný jen v případě, pokud se ho bezprostředně dotýkají podmínky uložené obviněnému. V praxi patrně půjde o případy o souhlas, související s uloženou povinností náhrady škody.

Veřejný žalobce musí vyslechnout pachatele o tom, zda souhlasí a zda je vůbec ochoten přijmout a dodržovat určité omezení a povinnosti, které mu za tím účelem může uložit. Maďarský trestní řád mezi ně řadí:¹³²

- povinnost úplně nebo částečně **nahradit poškozenému škodu** způsobenou protiprávním jednáním, příp. jinak odstranit následky trestného činu,
- povinnost **složit finanční částku** ke zvláštnímu účelu nebo vykonat **obecně prospěšné práce** – tyto povinnosti nelze stanovit v případě mladistvých pachatelů
- povinnost **podstoupit psychiatrické léčení** nebo **protialkoholické léčení**.

Veřejný žalobce může navíc uložit určitá omezení, týkající se především životního stylu pachatele, která je pak pachatel povinen v průběhu zkušební doby dodržovat.

Maďarský trestní řád upravuje dva okruhy případů,¹³³ u kterých je veřejný žalobce **povinen uplatnit institut odložení podání obžaloby** vždy. Jde o následující případy:

- uživatelé drog, pokud **přislíbí**, že podstoupí nepřetržitou léčbu drogové závislosti, jiné terapeutické postupy léčení drogové závislosti nebo že se zúčastní preventivního vzdělávání v rozsahu nejméně 6 měsíců (to je možné jen, jestliže spáchali méně závažný trestný čin a trestní zákon umožňuje, aby nebyli potrestáni)
- pachatel, který **neplatí výživné**, jestliže se předpokládá, že bude plnit své závazky.

Důvod, proč právě tyto případy, je zřejmý. Pro uživatele drog je přínosnější podrobit se léčbě, tak jako pro oprávněného pobírat výživné, které

¹³² Róth, E.: The Prosecution Service Function within the Hungarian Criminal Justice System, Springer, 2008, str. 300.

¹³³ Róth, E.: op. cit., str. 300.

je nezbytné pro jeho řádný život, je důležitější pobírat tuto dávku, než samotný zájem na potrestání pachatele.

6.2.3 Rozhodnutí o podmíněném odložení podání obžaloby

Rozhodnutí o podmíněném odložení podání obžaloby představuje dočasné rozhodnutí.

Veřejný žalobce v něm stanoví zkušební dobu v rozmezí **1 – 2 roky**. Délku stanoví na základě zvážení všech okolností. Obviněný (mladistvý i dospělý pachatel) je v průběhu zkušební doby pod dohledem probačního pracovníka.

V rozhodnutí dále stanoví obviněnému konkrétní povinnosti, omezení nebo také povinnost náhrady škody poškozenému a/nebo společnosti ve formě obecně prospěšných prací. Rozhodnutí veřejného žalobce o uložení konkrétních povinností či omezení v zásadě závisí na zprávě probačního úředníka, která by se měla zabývat možnostmi a vnitřním přístupem pachatele k náhradě škody poškozenému nebo k vykonání obecně prospěšných prací.

Po uplynutí zkušební doby veřejný žalobce posoudí, zda se osvědčil, a v kladném případě vydá konečné rozhodnutí o odložení podání obžaloby.

Jestliže byl v průběhu zkušební doby obviněn z úmyslného trestného činu nebo poruší-li povinnosti, uložené mu veřejným žalobcem, či neudrží pravidelný kontakt s probačním pracovníkem, tak v takovém případě nedojde ke konečnému zastavení trestního stíhání, ale bude pokračovat standardní trestní řízení.¹³⁴

6.3 NAROVNÁNÍ

6.3.1 Obecná charakteristika

Narovnání bylo zavedeno do maďarského právního řádu až v roce 2003 a bylo možné jej provést pouze **před soudem jako součást adhezního řízení**.

¹³⁴ Final report of AGIS Project, JAI/2003/AGIS/088, Meeting the Challenges of Introducing Victim-Offender Mediation in Central and Eastern Europe, European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorative Justice, 2003, str. 29-30.

V roce 2006 však byla přijata významná novelizace, s účinností od 1. 1. 2007, která zavádí možnost tohoto **odklonu i do přípravného řízení**.

Smyslem narovnáání je určitá dohoda mezi státem a konkrétní obětí trestného činu na jedné straně a pachatelem na straně druhé, spočívající v ukončení trestního stíhání za předpokladu, že budou splněny všechny podmínky. Přihlíží se zde především i k zájmům poškozeného trestným činem. **Mediační proces** je veden vyškoleným mediátorem. Cílem tohoto procesu je podporovat odškodnění za následky způsobené protiprávním jednáním. Během mediace se usiluje o dosažení určité dohody mezi pachatelem a poškozeným, na základě projevené účinné lítosti pachatele.

Narovnáání je možné aplikovat jak v přípravném řízení, tak v řízení před soudem. Obecně se však předpokládá, že bude využíváno zejména v přípravném řízení a spíše jen výjimečně v řízení před soudem. Důsledky narovnáání se však v těchto stádiích významně liší.

Návrh může být podán jak **obviněným, tak poškozeným**.

6.3.2 Zákonné podmínky aplikace narovnáání

Tento odklon je možné využít jak u trestné činnosti mladistvých, tak i dospělých pachatelů.

Maďarský trestní řád **zakotvuje určité podmínky**, které musí být splněny, aby mohlo být použito narovnáání. Úprava v trestním řádu je v některých ohledech (zejména výčet okolností vylučujících použití odklonu) víceméně demonstrativní a umožňuje poměrně široký výklad. Současné názory právní vědy a praxe, s ohledem na krátkou dobu používání odklonů, nejsou sice zcela konzistentní,¹³⁵ avšak lze z nich vyrozumět, že se teorie i praxe přiklání k následujícím možnostem:

a) použití je obecně možné pouze u **méně závažných trestných činů**, u nichž horní hranice trestu odnětí svobody **nepřesáhne 5 let**. Přitom právní

¹³⁵ Srov. např. Görgényi, I.: Restorative Justice in Criminal Matters and the Hungarian Victim's Position, European forum for victim-offender mediation and restorative justice, rukopis, Miskolc University, 2007 nebo poněkud odlišně Róth, E.: op. cit.

úprava odlišuje použití narovnání v přípravném řízení a v řízení před soudem a narovnání v případě mladistvých a dospělých pachatelů.

V rámci přípravného řízení (veřejný žalobce) může být využito narovnání a **zastavení trestního stíhání** jako diskreční rozhodnutí, za podmínky, že trestní sazba trestu odnětí svobody u příslušného méně závažného trestného činu dospělého pachatele nepřesáhne 3 roky a u mladistvého 5 let .

V řízení před soudem **může** soud použít odklon u trestných činů dospělých i mladistvých pachatelů s maximální výměrou trestu odnětí svobody až do 5 let. U dospělých však v takovém případě může soud **schválit narovnání a zastavit trestní stíhání** (v případě trestu odnětí svobody ve výměře do 3 let), nebo může **zmírnit trest** (v případě trestu odnětí svobody ve výměře do 5 let) a to bez zákonného omezení rozsahu zmírnění (vina však zůstává), zatímco v případě mladistvých úspěšná mediace **vždy vede** k použití narovnání a **zastavení trestního stíhání**.

b) může jít **pouze o trestné činy proti jednotlivci (proti životu, zdraví, tělesné integritě, svobodě a lidské důstojnosti), trestné činy v dopravě a majetkové trestné činy**

c) vyžaduje se **souhlas obviněného a poškozeného**

d) narovnání je **vyloučeno**, pokud byla trestným činem způsobena smrt, či pokud byl trestný čin spáchán ve prospěch zločinného spolčení, nebo jde o recidivu, atd.

e) vyžaduje se **přiznání viny** pachatelem

f) **ochota** ze strany pachatele k **náhradě škody, či jinému odstranění následků** – zákon připouští jakoukoli formu náhrady škody, která není v rozporu se zákonem a dobrými mravy. Odškodnění může mít podobu omluvy, náhrady škody, odstranění následků, způsobených trestným činem, nebo také podstoupení léčby, příp. účast na jiných výchovných programech. Za období, kdy je mediace v Maďarsku aplikována, byla nejčastějším způsobem odškodnění materiální náhrada škody. V poslední době se však zavádějí i jiné možnosti odškodnění, kterými mohou být zejména obecně prospěšné práce. Prakticky se to bude týkat zejména mladistvých, kteří nemají dostatečné finanční zdroje k materiálnímu odškodnění.¹³⁶

¹³⁶ Hatvani, E.: op. cit., str. 1.

Pouze státní zástupce nebo soud je oprávněn přerušit trestní řízení na maximálně 6 měsíců a předložit věc k mediaci. Než však takto učiní, musí opatřit souhlas obviněného i poškozeného.

6.4 ČINNOST MEDIAČNÍCH A PROBAČNÍCH ÚŘEDNÍKŮ

Mediace je v Maďarsku prováděna speciálně vyškolenými **probačními úředníky**, koordinovanými **Centrálním úřadem spravedlnosti pod Ministerstvem spravedlnosti**.

Od roku 2003 probační úředníci působí již v trestním řízení tak, že připravují zprávu o osobě pachatele, ke které je možné přihlídnout před vnesením rozhodnutí. Zpráva mediátora musí být zpracována vždy, pokud jde o mladistvé pachatele a veřejný žalobce rozhodí o odložení podání obžaloby. Pokud jde o dospělé pachatele, zpráva se vyžaduje vždy, když veřejný žalobce odkládá podání obžaloby a ve svém rozhodnutí ukládá určité omezení či pravidla chování pachatele.¹³⁷

Mediace je úspěšná nejen tím, že došlo k uzavření dohody mezi obviněným a poškozeným, ale především tím, že dojde k naplnění dohodnutých ujednání. Pokud mediace není úspěšná, pokračuje standardní trestní řízení.

Mediační proces je jak pro obviněného, tak pro poškozeného bezplatný. Zákon o mediaci stanoví jako základní zásady procesu mediace rovnost stran, důvěrnost mediačního procesu a dobrovolnost. **Připouští i takový způsob mediace, kdy se obviněný s poškozeným vůbec neseťkají tváří v tvář** (tzv. nepřímá mediace). Vždy však obě strany musejí být přítomny při podpisu vzájemné dohody.¹³⁸

Podle právní úpravy¹³⁹ by se měl probační úředník ve zprávě zaměřit zejména na otázky:

¹³⁷ Final report of AGIS Project, JAI/2003/AGIS/088, Meeting the Challenges of Introducing Victim-Offender Mediation in Central and Eastern Europe, European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorative Justice, 2003, str. 29-30.

¹³⁸ Hatvani, E.: op. cit., str. 2.

¹³⁹ Dekret ministra spravedlnosti č. 17/2003 (VI) IM, o činnosti probační služby, kapitola II, bod 6.

- zda, je pachatel zcela či částečně ochoten nahradit poškozenému škodu, způsobenou protiprávním jednáním, nebo jinak odčinit následky,
- zda, poškozený souhlasí s navrženou náhradou škody,
- zda je pachatel ochoten poskytnout určité materiální plnění na konkrétní účel, nebo vykonat obecně prospěšné práce

Pokud jde o způsob odškodnění, tak většina dohod o narovnání obsahuje jako vhodnou formu **odškodnění omluvu a náhradu škody**. V případě mladistvých se lze setkat také například s tím, že jim byla uložena například povinnost vymalovat školní zdi, které zničili. Rovněž může jít i o povinnosti práce na zahradě či jiné druhy domácích prací v případech, kdy zranění poškozeného neumožňuje, aby tak učinil sám.

6.5 STATISTICKÉ ÚDAJE O VYUŽITÍ ODKLONŮ V MAĎARSKU¹⁴⁰

V případě narovnání došlo v důsledku rozšíření oprávnění na veřejného žalobce v roce 2007 k nárůstu počtu jeho použití. Od ledna 2007 do konce června 2007 bylo předáno k mediaci 1027 případů a počet těchto případů měsíc od měsíce roste. Z tohoto počtu se týká převážná většina dospělých pachatelů (87%). S přihlédnutím k druhu trestné činnosti lze konstatovat, že mediace se týká především drobných krádeží (307 případů), násilných trestných činů (133) a trestných činů v dopravě, kde došlo ke způsobení vážného zranění (189). Statistické údaje o využití podmíněného odložení podání obžaloby se mi přes veškeré úsilí nepodařilo opatřit.

¹⁴⁰ Hatvani, E.: op. cit., str. 2.

7 VÝSLEDKY SROVNÁVACÍ ANALÝZY

Úkolem této části je shrnout určité společné rysy či zásadní odlišnosti čtyř popisovaných úprav odklonů s cílem využít tato zjištění pro úvahy de lege ferenda.

Při zkoumání jednotlivých úprav jsem se zaměřila na několik hledisek, a to:

- jaké druhy odklonů se v popisovaných zemích uplatňují
- období, kdy byly odklony v jednotlivých zemích zavedeny
- evidence odklonů v rejstřících trestů, příp. v jiných evidencích
- jednotlivé podmínky uplatňování odklonů

Podmínky pro provedení odklonů jsem pro větší názornost a přehlednost vyjádřila v podobě tabulek.

7.1 DRUHY ODKLONŮ V JEDNOTLIVÝCH POPISOVANÝCH ZEMÍCH

V České republice rozlišujeme čtyři druhy odklonů od standardního trestního řízení. Jde o **podmíněné zastavení trestního stíhání, podmíněné odložení podání návrhu na potrestání, narovnání**, které jsou upraveny v zákoně č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, a dále **odstoupení od trestního stíhání**, které je upraveno v zákoně č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.

Slovenská právní úprava rozlišuje dva odklony od trestního řízení, a to **podmíněné zastavení trestního stíhání a smír**, přičemž oba jsou upraveny v zákoně č. 301/2005 Z.z., trestním řádu.

V rakouském právu je možné hovořit o jednom druhu odklonu – **odstoupení od trestního stíhání**, které je však možné realizovat v návaznosti na zaplacení peněžitě sumy, vykonání obecně prospěšných prací, uplynutí probační doby či po mimosoudním narovnání. Odklony jsou komplexně upraveny v trestním řádu.

Maďarský právní řád rozlišuje stejně jako slovenská úprava dva druhy odklonů, a jde o **odložení podání obžaloby**, které má prakticky obdobné předpoklady jako podmíněné zastavení trestního stíhání, a dále **narovnání**.

7.2 OBDOBÍ ZAVÁDĚNÍ ODKLONŮ V JEDNOTLIVÝCH PRÁVNÍCH ÚPRAVÁCH

Jednoznačné prvenství v přijímání příslušné legislativy zaujímá **Česká republika**. Již v roce **1993** (s účinností od 1. 1. 1994) byl do českého trestního řádu zaveden institut podmíněného zastavení trestního stíhání a v roce **1995** (s účinností od 1. 9. 1995) institut narovnání. Tyto odklony již tehdy bylo možné použít jak v případě dospělých pachatelů, tak mladistvých. V roce **2003**, s účinností od 1. 1. 2004, byl přijat v České republice zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). Tento tzv. vedlejší trestní zákon je specifickým předpisem upravujícím jak otázky hmotně právní, tak i procesní a má povahu speciálního právního předpisu ve vztahu k trestnímu zákonu a trestnímu řádu. V rámci něj došlo k zavedení nové formy odklonu, možné pouze v případě mladistvých pachatelů, a to odstoupení od trestního stíhání. Poslední typ odklonu byl přijat v roce **2004**, s účinností od 1. 7. 2004, a jednalo se o podmíněné odložení podání návrhu na potrestání v rámci zkráceného přípravného řízení.

V případě sousedního **Slovenska** došlo k zavedení podmíněného zastavení trestního stíhání do právního řádu téměř ve stejném období jako u nás, a to v roce **1994**, s účinností od 1. 10. 1994. Institut smíru však byl přijat až v roce **2002**, s účinností od 1. 10. 2002.

V **Rakousku** byla komplexní právní úprava odklonů přijata až v roce **1999**, s účinností od 1. 1. 2000. Tomu však v roce 1988, s účinností od 1. 7. 1988, předcházely jisté dílčí úpravy odklonů v případě mladistvých pachatelů.

V případě **Maďarska** tomu bylo obdobně, kdy nejprve byla přijata právní úprava odložení podání obžaloby, využitelná pouze v případě mladistvých pachatelů (1995), a komplexní úprava **odložení podání obžaloby** byla přijata až v roce **1998**. Úprava **narovnání** byla zaváděna ve dvou etapách, kdy v případě první, v roce 2003, bylo možné aplikovat pouze v řízení před soudem jako součást adhezního řízení, a následně v roce **2006**, s účinností od 1. 1.

2007, došlo k zavedení nové komplexní právní úpravy institutu narovnání rozšířené i do přípravného řízení.

7.3 EVIDENCE ODKLONŮ V REJSTŘÍCÍCH TRESTŮ, PŘÍP. V JINÝCH EVIDENCÍCH

Rozhodnutí učiněná v rámci odklonů se evidují v České republice, na Slovensku i v Maďarsku jako skutečnost významná pro trestní řízení podle Rejstříku trestů., tzn. že půjde především o opis záznamů z Rejstříku trestů.

Rakouská právní úprava odlišným způsobem upravila evidenci odklonů. Odstoupení od trestního stíhání, resp. zastavení trestního stíhání, se neeviduje v Rejstříku trestů vůbec. Pro potřeby trestního řízení, podobně, jako je tomu v České republice, však na místo rejstříkového záznamu slouží interní evidence orgánu veřejné žaloby, ve které se vede. Povinnost uchovávat takovou evidenci trvá po dobu 5 let od právní moci rozhodnutí. Tato evidence je přístupná všem justičním orgánům.

7.4 SROVNÁVACÍ TABULKY PODMÍNEK UPLATŇOVÁNÍ ODKLONŮ

7.4.1 ČESKÁ REPUBLIKA

PODMÍNĚNÉ ZASTAVENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ	
Stádia trestního řízení, v nichž dochází k uplatnění:	<ul style="list-style-type: none"> - přípravné řízení - řízení před soudem
Povinnost/dobrovolnost aplikace:	- dobrovolnost (neexistence právního nároku)
Zákonné předpoklady:	<ul style="list-style-type: none"> - řízení o trestném činu, na který trestní zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje 5 let - souhlas obviněného - doznání obviněného - náhrada škody, pokud byla činem způsobena, nebo uzavření dohody o její náhradě s poškozeným, nebo učinění jiného potřebného opatření k její náhradě - rozhodnutí lze vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu důvodně považovat za dostačující
Zkušební doba:	- 6 měsíců – 2 roky (fakultativní možnost uložení omezení a povinnosti)
Právní fikce osvědčení:	- 1 rok od uplynutí zkušební doby
Stížnost proti rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání a proti rozhodnutí o osvědčení se:	- stížnost je oprávněn podat obviněný, poškozený a v řízení před soudem i státní zástupce

PODMÍNĚNÉ ODLOŽENÍ PODÁNÍ NÁVRHU NA POTRESTÁNÍ	
Stádia trestního řízení, v nichž dochází k uplatnění:	- přípravné řízení – zkrácené přípravné řízení
Povinnost/dobrovolnost aplikace:	- dobrovolnost (neexistence právního nároku)
Zákonné předpoklady:	<ul style="list-style-type: none"> - řízení o tr. činu, na který trestní zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje 3 roky - podezřelý byl přistižen při činu či bezprostředně po něm nebo v průběhu prověřování tr. oznámení nebo jiného podnětu k tr.stíhání byly zjištěny skutečnosti, jinak odůvodňující zahájení tr.stíhání a lze očekávat, že podezřelého bude možné ve lhůtě uvedené v § 179b odst. 4 tr.ř. postavit před soud - souhlas podezřelého - doznání podezřelého - náhrada škody, pokud byla činem způsobena - Rozhodnutí lze vzhledem k osobě podezřelého, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu považovat za dostačující
Zkušební doba:	- 6 měsíců - 1 rok (fakultativní možnost uložení omezení a povinnosti)
Právní fikce osvědčení:	- 6 měsíců od uplynutí zkušební doby

NAROVNÁNÍ	
Stádia trestního řízení, v nichž dochází k uplatnění:	<ul style="list-style-type: none"> - přípravné řízení - řízení před soudem
Povinnost/dobrovolnost aplikace:	<ul style="list-style-type: none"> - dobrovolnost (neexistence právního nároku)
Zákonné předpoklady:	<ul style="list-style-type: none"> - řízení o trestném činu, na který trestní zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje 5 let - souhlas obviněného - souhlas poškozeného - prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán, a nejsou důvodné pochybnosti o tom, že jeho prohlášení bylo učiněno svobodně, vážně a určitě - náhrada škody, způsobené trestným činem, nebo učinění potřebných úkonů k její úhradě, příp. odčinění újmy vzniklé trestným činem jiným způsobem - povinnost obviněného složit na účet soudu nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžní částku určenou konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům, a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti trestného činu. - takový způsob vyřízení věci lze vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu, k míře, jakou byl trestným činem dotčen veřejný zájem, k osobě obviněného a jeho osobním a majetkovým poměrům považovat za dostačující
Výslech obviněného a poškozeného před rozhodnutím o schválení narovnání:	<ul style="list-style-type: none"> - povinnost vyslechnout obviněného a poškozeného, zejména ke způsobu a okolnostem uzavření dohody o narovnání, zda dohoda o narovnání mezi nimi byla učiněna dobrovolně a zda souhlasí se schválením narovnání
Stížnost proti rozhodnutí o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání:	<ul style="list-style-type: none"> - stížnost je oprávněn podat obviněný, poškozený a v řízení před soudem i státní zástupce

ODSTOUPENÍ OD TRESTNÍHO STÍHÁNÍ	
Stádia trestního řízení, v nichž dochází k uplatnění:	<ul style="list-style-type: none"> - přípravné řízení - řízení před soudem
Povinnost/dobrovolnost aplikace:	<ul style="list-style-type: none"> - dobrovolnost (neexistence právního nároku)
Zákonné předpoklady:	<ul style="list-style-type: none"> - řízení o provinění, na které trestní zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje 3 léta - neexistence veřejného zájmu na dalším stíhání mladistvého a přihlednutí ke stupni nebezpečnosti provinění pro společnost a osobě mladistvého - neúčelnost trestního stíhání - potrestání není nutné k odvrácení mladistvého od páchaní dalších provinění
Demonstrativně vymezená kritéria, za kterých soud pro mládež, příp. státní zástupce, mohou odstoupit od trestního stíhání:	<ul style="list-style-type: none"> - mladistvý úspěšně vykonal vhodný probační program - mladistvý úplně nebo částečně nahradil škodu způsobenou proviněním a poškozený s takovým odškodněním souhlasil - mladistvému bylo vysloveno napomenutí s výstrahou a takové řešení lze vzhledem k účelu řízení za dostatečné

7.4.2 SLOVENSKÁ REPUBLIKA

PODMÍNĚNÉ ZASTAVENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ	
Stádia trestního řízení, v nichž dochází k uplatnění:	<ul style="list-style-type: none"> - přípravné řízení - řízení před soudem
Povinnost/dobrovolnost aplikace:	<ul style="list-style-type: none"> - dobrovolnost (neexistence právního nároku)
Zákonné předpoklady:	<ul style="list-style-type: none"> - řízení o přečinu, na který trestní zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje 5 let - souhlas obviněného - prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán, a nejsou důvodné pochybnosti o tom, že jeho prohlášení bylo učiněno svobodně, vážně a srozumitelně - náhrada škody, pokud byla činem způsobena, nebo uzavření dohody o její náhradě s poškozeným, nebo učinění jiného potřebného opatření k její náhradě - rozhodnutí lze vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadní život a k okolnostem případu důvodně považovat za dostačující
Podmíněné zastavení trestního stíhání je vyloučeno, pokud:	<ul style="list-style-type: none"> - trestným činem byla způsobena smrt - je vedené trestní stíhání pro korupci, - je vedené trestní stíhání proti veřejnému činiteli nebo zahraničnímu veřejnému činiteli
Zkušební doba:	<ul style="list-style-type: none"> - 1 rok – 5 let (fakultativní možnost uložení omezení a povinností)
Právní fikce osvědčení:	<ul style="list-style-type: none"> - 2 roky od uplynutí zkušební doby
Stížnost proti rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání a proti rozhodnutí o osvědčení se:	<ul style="list-style-type: none"> - stížnost je oprávněn podat obviněný, poškozený a v řízení před soudem i prokurátor

SMÍR	
Stádia trestního řízení, v nichž dochází k uplatnění:	<ul style="list-style-type: none"> - přípravné řízení - řízení před soudem
Povinnost/dobrovolnost aplikace:	<ul style="list-style-type: none"> - dobrovolnost (neexistence právního nároku)
Zákonné předpoklady:	<ul style="list-style-type: none"> - řízení o přečinu, na který trestní zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje 5 let - souhlas obviněného - souhlas poškozeného - prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán, a nejsou důvodné pochybnosti o tom, že jeho prohlášení bylo učiněno svobodně, vážně a srozumitelně - náhrada škody, pokud byla činem způsobena, nebo učinění jiného opatření k její náhradě, nebo odstranění újmy vzniklé trestným činem jiným způsobem - povinnost obviněného složit na účet soudu a v přípravném řízení na účet prokuratury peněžní sumu určenou konkrétnímu adresátovi na obecně prospěšné účely, a tato peněžní suma není zřejmě nepřiměřená závažnosti spáchaného trestného činu - rozhodnutí lze vzhledem na povahu a závažnost spáchaného činu, na míru, jakou byl trestným činem dotčen veřejný zájem, na osobu obviněného a na jeho osobní a majetkové poměry považovat za dostačující
Smír je vyloučen, pokud:	<ul style="list-style-type: none"> - trestným činem byla způsobena smrt - je vedené trestní stíhání pro korupci, - je vedené trestní stíhání proti veřejnému činiteli nebo zahr. veřejnému činiteli
Výslech obviněného a poškozeného před rozhodnutím o schválení smíru:	<ul style="list-style-type: none"> - pouze pokud to okolnosti případu vyžadují
Stížnost proti rozhodnutí o schválení smíru a zastavení trestního stíhání:	<ul style="list-style-type: none"> - přípravné řízení – stížnost není přípustná - řízení před soudem: <ul style="list-style-type: none"> - stížnost obviněného a poškozeného není přípustná - stížnost je oprávněn podat pouze prokurátor

7.4.3 RAKOUSKO

ODSTOUPENÍ OD TRESTNÍHO STÍHÁNÍ V PŘÍPRAVNÉM ŘÍZENÍ (PŘÍP. ZASTAVENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ V ŘÍZENÍ PŘED SOUDEM) PO			
ZAPLACENÍ PENĚŽITÉ ČÁSTKY	VYKONÁNÍ OBEČNÉ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ	ÚPLYNUTÍ ZKUŠEBNÍ/ PROBAČNÍ DOBY (1 – 2 ROKY)	MIMOSODNÍM NAROVNÁNÍ
Povinnost/dobrovolnost aplikace: jde o povinnost orgánů veřejné žaloby a soudu aplikovat odstoupení od TS			
Stádium trestního řízení, v němž je možné aplikovat odklon: přípravné řízení, řízení před soudem			
Společné kumulativní zákonné předpoklady:			
<ul style="list-style-type: none"> - Nelze aplikovat byla-li trestným činem způsobena smrt (s výjimkou u mladistvých, kde se tento odklon připouští, pokud by došlo k nedbalostnímu usmrcení rodinného příslušníka a potrestání mladistvého by nebylo vzhledem k jeho těžké psychické újmě vhodné) - Vina obviněného nepatrná - Náležitě zjištění skutku bez pochybností o tom, že jej spáchal obviněný - Pouze v případě trestných činů, jejichž horní hranice trestu odnětí svobody nepřevyšuje 5 let (tato podmínka se však týká pouze dospělých pachatelů, v případě mladistvých bez omezení) - Nesmí jít o trestné činy projednávané v senátech nebo porotami - Souhlas obviněného - Rozhodnutí o vině a trestu není nezbytné z hlediska individuální a generální prevence (u mladistvých pouze speciální prevence) 			
Zvláštní podmínky:			
-	-	-	souhlas poškozeného s výjimkou případu, kdy by poškozený odmítl udělit souhlas z důvodů nevýznamných pro trestní řízení (v případě mladistvých postačuje snaha pachatele o kompenzaci následků způsobených trestných činem)
fakultativně - povinnost náhrady škody poškozenému	fakultativně - povinnost náhrady škody poškozenému	fakultativně- možnost uložení povinností – např. povinnost náhrady škody poškozenému	obligatorně povinnost náhrady škody či jiné odstranění následků trestného činu a urovnání vzájemného konfliktu s poškozeným
-	-	-	ze strany obviněného se vyžaduje ochota nést odpovědnost za spáchaný trestný čin, vypořádání se s jeho příčinami
-	-	-	závazek obv. Spočívající v event. budoucím upuštění od protiprávního jednání
-	-	-	povinnost obviněného uhradit paušální poplatek
-	fakultativně–probační dohled	fakultativně- probační dohled	-

7.4.4 MAĎARSKO

PODMINĚNÉ ODLOŽENÍ PODÁNÍ OBŽALOBY	
Stádia trestního řízení, v nichž dochází k uplatnění:	- přípravné řízení
Povinnost/dobrovolnost aplikace:	- dobrovolnost (neexistence právního nároku), modifikovaná existencí dvou okruhů případů, kdy má veřejný žalobce povinnost využít tohoto odklonu. Jde o následující případy: 1. méně závažné trestné činy uživatelů drog, za předpokladu, že přislíbí podstoupit nepřetržitou léčbu drogové závislosti, či jiné terapeutické léčebné postupy zaměřené na drogovou závislost nebo že se zúčastní preventivního vzdělávání v délce nejméně 6 měsíců (a trestní zákon umožňuje, aby tito nebyli potrestáni) 2. trestné činy neplacení výživného, přičemž v tomto případě se upřednostňuje zabezpečit placení dávek výživného, před samotným potrestáním pachatele, což je přínosnější jak pro pachatele, tak pro poškozeného.
Zákonné předpoklady:	- pouze v případě trestných činů, u nichž horní hranice trestu odnětí svobody nepřesáhne 3 roky (v případě mladistvých 5 let) - souhlas obviněného
Zkušební doba:	- 1 rok – 2 let (fakultativní možnost uložení omezení a povinností)
Fakultativně lze uložit:	- povinnost úplně nebo částečně nahradit poškozenému škodu způsobenou protiprávním jednáním nebo odškodnit poškozeného jiným způsobem - povinnost složit finanční částku ke zvláštnímu účelu nebo vykonat obecně prospěšné práce (tyto povinnosti nelze stanovit u mladistvých) - povinnost podstoupit psychiatrické nebo protialkoholické léčení

NAROVNÁNÍ	
Stádia trestního řízení, v nichž dochází k uplatnění/forma odklonu:	- přípravné řízení – jako diskreční oprávnění státního zástupce (schválení narovnání a zastavení trestního stíhání): - u mladistvých TOS do 5 let - u dospělých TOS do 3 let - řízení před soudem: - ve vztahu k mladistvým jako schválení narovnání a zastavení trestního stíhání - ve vztahu k dospělým jako schválení narovnání a zastavení trestního stíhání (TOS do 3 let) a nebo schválení narovnání a zmírnění rozsudku (TOS do 5 let)
Povinnost/dobrovolnost aplikace:	- dobrovolnost (neexistence právního nároku)
Zákonné předpoklady:	- pouze v případě trestných činů, u nichž horní hranice trestu odnětí svobody nepřesáhne 5 let nebo 3 roky (viz výše) - musí jít pouze o trestné činy: - proti jednotlivci (životu, zdraví, tělesné integritě, svobodě a lidské důstojnosti, atd.) - v dopravě - majetkové - souhlas obviněného - souhlas poškozeného - přiznání viny - ochota k náhradě škody či jinému odstranění následků
Narovnání je vyloučeno:	u trestného činu: - kterým byla způsobena smrt - pokud byl spáchán ve prospěch zločinného spolčení - v případě recidivy

Cílem mojí práce bylo provést srovnávací analýzu právních úprav odklonů ve čtyřech středoevropských zemích s podobnými historickými právními kořeny. Tento úkol vyústil v souhrnnou informaci, na kterých právních podmínkách se jednotlivé instituty, které lze považovat za odklony zakládají.

Z porovnávaných úprav jsou **nejlépe srovnatelné právní úpravy České republiky a Slovenska**, protože jsou v zásadě obdobné.

Instituty **podmíněného zastavení trestního stíhání, (resp. podmíněného odložení podání návrhu na potrestání) v české úpravě a podmíněného zastavení trestního stíhání na Slovensku** se vyznačují, pokud jde o jejich zákonné předpoklady, obdobnými znaky. Obě úpravy, podobně jako rakouská a maďarská, ukládají přihlídnout jednak ke splnění **obligatorních podmínek, a jednak i k podmínkám fakultativním.**

Jak z výše uvedených srovnávacích tabulek vyplývá, jednou z odlišností v těchto úpravách je forma, kterou obviněný deklaruje, že spáchal předmětný trestný čin. V české úpravě se vyžaduje **doznání** obviněného ke všem zákonným znakům stíhaného trestného činu. Doznání musí být obsaženo ve výpovědi obviněného podle § 90 a násl. trestního řádu a je ho možné použít jako důkaz v event. dalším trestním řízení. Tím se české podmíněné zastavení trestního stíhání liší od slovenské úpravy, kde se vyžaduje **pouhé prohlášení** obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán, přičemž k takovému prohlášení v event. dalším řízení nemůže být přihlíženo jako k důkazu o vině.

Odlišná je i **délka zkušební doby**, když v případě České republiky je stanovena na 6 měsíců až 2 roky (resp. 6 měsíců až 1 rok v případě podmíněného odložení podání návrhu na potrestání – jde ze všech srovnávaných úprav o zkušební dobu s nejnižší dolní hranicí), zatímco v případě Slovenska jde o přísnější sazbu 1 rok až 5 let (ze srovnávaných zemí jde naopak o horní hranici nejvyšší).

V případě rozhodování o schválení **narovnání** a zastavení trestního stíhání se v České republice před takovým rozhodnutím ukládá státnímu zástupci, příp. soudu povinnost vyslechnout obviněného a poškozeného, zejména ke způsobu a okolnostem uzavření dohody o narovnání, zda dohoda o

narovnání mezi nimi byla učiněna dobrovolně a zda souhlasí se schválením narovnání, zatímco v případě Slovenské republiky tak veřejný žalobce, příp. soud bude postupovat pouze, pokud to okolnosti případu vyžadují.

Rozdílnost lze spatřovat i v možnosti podat **řádný opravný prostředek** - stížnost proti rozhodnutí státního zástupce, příp. soudu o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání. Česká právní úprava podání tohoto opravného prostředku připouští. Domnívám se však, že zcela nadbytečně, protože tento odklon by nemohl být uplatněn, aniž by s tímto postupem nevyslovil obviněný i poškozený souhlas. Podle slovenské právní úpravy obviněný a poškozený není oprávněn podat stížnost proti rozhodnutí o schválení smíru a zastavení trestního stíhání. Toto oprávnění má pouze veřejný žalobce, který tak ovšem může učinit pouze proti rozhodnutí soudu o schválení smíru a zastavení trestního stíhání, tedy v řízení před soudem.

Významná odlišnost slovenské úpravy od české, ale částečně i rakouské a maďarské úpravy, spočívá v tom, zda a jak je stanoven **výčet případů**, kdy není možné odklony aplikovat. Česká úprava jako jediná takové omezení neobsahuje.

Souhlas poškozeného s použitím odklonů je v české a slovenské úpravě požadován v případě narovnání. Určitá součinnost je ovšem nutná i u podmíněného zastavení trestního stíhání (náhrada škody, apod.).

V případě **odstoupení od trestního stíhání v rámci české právní úpravy** jde o institut aplikovatelný pouze na zvláštní kategorii fyzických osob - na mladistvé. **Současně jde, v rámci srovnávaných modelů, o jediný institut určený výlučně mladistvým.**

Rakouská právní úprava odklonů upravuje pouze odstoupení od trestního stíhání. Jeho použití je ovšem podmíněno **rozdílnými předpoklady**, kterými podle rakouského trestního řádu jsou: **zaplacení peněžité částky, vykonání obecně prospěšných prací, uplynutí zkušební/probační doby, mimosoudní narovnání.** Všechny tyto formy mají společné **základní podmínky**, ale každá zvlášť, podobně jako ostatní srovnávané úpravy, pak předpokládá další, **obligatorní nebo fakultativní podmínky speciální** (viz srovnávací tabulka).

Oproti české nebo slovenské úpravě rakouské právo považuje jako jeden z předpokladů pro použití odklonu **vykonání obecně prospěšných prací**. Důvodem je s největší pravděpodobností snaha zákonodárce zpřístupnit odklon i takovým osobám, kterým jejich finanční a majetkové možnosti neumožňují zaplacení peněžité částky.

Dalším specifikem oproti jiným úpravám je, že veřejný žalobce, příp. soud má **povinnost navrhnout** obviněnému takový druh odstoupení od trestního stíhání, který nejlépe vyhoví zájmům poškozeného. Obviněný má tedy podle rakouské právní úpravy právní nárok na vyřízení jeho věci formou odklonu.

Rakouská právní úprava, oproti české, slovenské nebo maďarské poskytuje veřejnému žalobci či soudu **zvláštní právo**, aby i v případě, že obviněný nesplní zákonem stanovené podmínky a současně jsou dány důvody zvláštního zřetele, upustil od zahájení nebo pokračování trestní řízení, příp. závazek přiměřeně změnil, čímž se tento systém velmi blíží použití principu opportunity trestního stíhání, jak je znám z jiných zemí (Francie, Belgie, Nizozemsko, atd.).

Obdobně jako u slovenské a maďarské úpravy je v Rakousku provedeno **omezení** použití odklonu v případě, byla-li trestným činem způsobena smrt. Odlišně od všech zmíněných úprav tato výjimka neplatí u mladistvých pachatelů, jestliže došlo k usmrcení rodinného příslušníka činem z nedbalosti a potrestání se nejeví vzhledem k těžké psychické újmě, kterou mladistvý úmrtím utrpěl, vhodné.

Souhlas poškozeného se podle rakouské úpravy, podobně jako v české a slovenské úpravě vyžaduje pouze u odklonu založeném na mimosoudním narovnání.

Maďarská úprava rozeznává dva druhy odklonů, a to **podmíněné odložení podání obžaloby a narovnání**, v tom se podobá české i slovenské právní úpravě. Institut podmíněného odložení podání obžaloby lze zdánlivě připodobnit české či slovenské úpravě podmíněného zastavení trestního stíhání, nebo rakouskému odstoupení od trestního stíhání po uplynutí zkušební doby. Odložení obžaloby však může podle maďarského práva (z povahy věci)

provést jen veřejný žalobce, kdežto v jiných porovnávaných systémech toto právo náleží i soudci.

Podmíněné odložení je založeno na splnění toliko dvou **obligatorních obecných podmínek**. Další podmínky jsou jen **fakultativní** a závisí na okolnostech konkrétního případu. Příkladem může být složení finanční částky, které lze kompenzovat, stejně jako v Rakousku, vykonáním obecně prospěšných prací. Tyto podmínky nelze ovšem uložit mladistvému.

Narovnání je ve srovnání s ostatními státy upraveno specificky pro přípravné řízení a řízení před soudem, a odlišně pro mladistvé a dospělé pachatele. vedle toho, že o narovnání rozhoduje jiný orgán, je stanovena odlišná trestní sazba omezující použití narovnání. Oproti jiným úpravám soud může použít narovnání i jako podmínku zmírnění rozsudku u dospělých pachatelů. Zcela specificky pak úprava provádí **pozitivní výčet skutkových podstat**, ve kterých lze narovnání schválit a naopak podobně slovenské a rakouské úpravě je proveden výčet těch případů, u kterých nelze narovnání použít (viz tabulka).

Maďarská úprava stejně jako česká, slovenská či rakouská, vyžaduje **souhlas poškozeného** pouze v případě narovnání.

Všechny shora uvedené úpravy jako podmínku pro použití odklonů předpokládají souhlas obviněného, jeho přiznání viny nebo doznání. Úpravy používající přiznání viny buď omezují toto přiznání pouze na narovnání, nebo pokud je používají jako podmínku pro podmíněné zastavení trestního stíhání, resp. obdobný institut, relativizují toto přiznání tak, že není použitelné jako důkaz v dalším případném trestním řízení. Jedině česká úprava připouští, aby u podmíněného zastavení trestního stíhání v případě, že obviněný nesplní podmínky stanovené pro zastavení trestního stíhání, takovéto doznání bylo důkazem použitelným v dalším trestním řízení.

Evidence rozhodnutí o odklonech ve všech porovnávaných státech je vedena obdobně. Domnívám se, že vhodnějším způsobem je evidence v Rejstříku trestů, umožňující použití jediného centrálního zdroje informace tak, jak je tomu v České republice. To se týká jak opisů, tak i výpisů z Rejstříku trestů. Úprava, která ponechává takovou evidenci pouze na interních

záznamech orgánů činných v trestním řízení (Rakousko) nemusí být spolehlivá a proto vhodná.

Na základě výsledků své práce si dovoluji učinit závěr, že česká právní úprava používání odklonů v trestním řízení je úpravou převážně vyhovující. Přesto by bylo možno uvažovat o jejím zdokonalení, a to například v následujících oblastech:

1. Za nedostatek české úpravy považuji to, že není provedeno **výslovné omezení použití odklonů** v případech nejzávažnějších následků, jako je např. smrt poškozeného (srov. např. ust. § 224 odst. 1 trestního zákona v případě následku dopravní nehody). Doporučuji proto, aby takovéto omezení zavedeno bylo po vzoru úprav ostatních hodnocených zemí.

2. Pro praxi by bylo jistě zajímavé, pokud by za splnění zákonných podmínek byl na použití odklonů, nebo alespoň některých z nich, v trestním řízení **právní nárok** podobně jako je tomu v úpravě rakouské. Takové opatření by posílilo právní jistotu, působilo by motivačně a současně by umožnilo, aby se orgány činné v trestním řízení soustředily při trestním stíhání na nejzávažnější trestnou činnost.

3. Striktní **podmínka náhrady škody**, která je stanovena pro odklony v českém trestním právu a kdy podle praktických zkušeností soudů a státních zastupitelství vznikají potíže za situace, kdy poškozený odmítá náhradu škody nebo odmítá náhradu škody v určité výši, by mohla bránit použití odklonů v trestním řízení, i přes jinak správně a upřímně projevenou vůli obviněného, který chce poškozeného odškodnit. Považuji za vhodné, aby zákon výslovně stanovil, že v této situaci je shora uvedený úkon obviněného třeba považovat za jiné potřebné opatření k náhradě škody ve smyslu § 307 odst. 1 písm. b) a § 309 odst. 1 písm. b) trestního řádu.

4. V případě **podmíněného zastavení trestního stíhání**, resp. podmíněného odložení podání návrhu na potrestání, doporučuji upravit shodně s úpravou platnou u narovnání, tzv. **přiznání viny**, které by následně nebylo

důkazem použitelným v trestním řízení proti obviněnému. Riziko, že obviněný přizná svou vinu jen pod tlakem a v naději na možnost použití podmíněného zastavení, může být v některých případech značné.

5. Spodní hranice zkušební doby u **podmíněného zastavení trestního stíhání** by měla být **vyšší**, než je tomu u stávající české úpravy, protože restorativní účinek odklonů by měl být vyvážen odpovídající - citelnější újmou, podobně jako je to v ostatních srovnávaných úpravách.

6. U odklonu v podobě **narovnání** česká právní úprava předpokládá jako jednu z obligatorních podmínek **povinnost složit peněžní částku určenou k obecně prospěšným účelům**. V případě, že ovšem pachatel je osoba nemajetná a nebyl by schopen přiměřenou částku na uvedené účely poskytnout, stává se pro něho narovnání nedostupné. Rakouská a maďarská úprava nabízí alternativu v podobě vykonání veřejně prospěšných prací namísto složení peněžní částky, což považuji za velmi vhodné a spravedlivější řešení než je tomu v úpravě české. Připravovaná rekodifikace trestního práva procesního by však měla tento nedostatek zohlednit, a počítá s tím, že závazky obviněného směřující k obecně prospěšným účelům nebudou mít podobu pouze složení peněžité částky určené konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům, ale budou mít například povahu provedení různých prací.

SUMMARY

Diversions in criminal proceedings are implemented to the system of law of European countries as a form of restorative justice. The Czech Republic is a Central European country where is applied as diversions mainly the conditional stopping of prosecution and settlement. The Czech Republic was the first Central European country, which at the beginning of the nineties implemented diversions into criminal proceedings.

This rigorous work is focused on comparative analysis of legal regulations similar to the Czech Republic legal regulation, from the historic, cultural and legal aspects. I chose for comparison the legal regulations of Slovak Republic, Hungary and Austria.

The criteria for comparative analysis were following:

- kinds of diversions in described legal regulations
- period, in which the diversions were implemented in each country
- evidence of diversions in criminal records, eventually in other records
- particular conditions for application of diversion, the stages of criminal proceedings, in which the diversions are applied, etc.

The result of comparative analysis is finding that the legal regulations of these Central European countries are similar in some aspects, and in other aspects are different. All mentioned countries use a certain form of conditional stopping of prosecution and settlement between victim and accused, which are controlled or/and concluded from the initiative of state authorities. The Probation and Mediation Service plays an important role during diversions. Some countries make differences between the application of these diversions in preliminary proceedings and in proceedings before court. In some legal regulations compulsory conditions for diversions are predominant and in other facultative conditions. The catalogue of crimes, in which diversions are applied,

is usually different in particular countries. But we could say that the common feature of all described diversions is a lesser seriousness of crime.

The basic feature of all kinds of diversions is the consent of the accused, in some cases the consent of victims too and the regular feature is compensation of damage. The combination of diversion and public social works is a very interesting suggestion which comes from Austrian and Hungarian legal regulation.

There are some considerations *de lege ferenda* at the end of my essay, which result from comparative analysis. The main objective of my considerations *de lege ferenda* is to improve the currently proper Czech legal regulation of diversions.

KEY WORDS

Diversions in criminal proceedings, settlement, conditional stopping of prosecution, Probation and Mediation Service, juvenile and adult offender, victim, victim-offender mediation

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- Baláž, P.: K alternatívnyim trestom a opatreniam, In *Justičná revue* č. 4/2004.
- Cehlár, V.: Mediácia jako alternativa v trestnom konaní, *Justičná revue*, 5/2008.
- Císařová, D., Čížková, J.: Několik poznámek k otázce narovnání jako zvláštního způsobu řízení, ratio legis a vztah k předpisům práva občanského, In *Trestní právo* 6/98.
- Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T., Kloučková, S., Mandák, V., Púry, F., Repík, B., Růžek, A.: *Trestní právo procesní*, 4. aktualizované vydání, Praha: Linde Praha, a.s., 2006.
- Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T.: *Trestní právo procesní*, ASPI Wolters Kluwer, Praha, 2008.
- Čentěš, J. a kol: *Trestný poriadok s komentárom*, Žilina: Eurokódex, Poradca podnikateľa, 2006.
- Demeter, M.: Zmierovacie konanie by sa mohlo využívať častejšie (k problémom a skúsenostiam v mediáčnom procese v trestnom konaní), In *Justičná revue* č. 2/2005.
- Draščík, A.: Odklon v českém trestním procesu (de lege lata), In *Časopis pro právní vědu a praxi* č. 4/1994.
- Elsner, B., Smit, P., Zila, J.: *Police Case-ending Possibilities within Criminal Investigation*, Nakladatelství Springer, 2008.
- Fastner, J.: Ještě k podmíněnému zastavení trestního stíhání, In *Bulletin advokacie* č. 1/1995.
- Fenyk, J., Sotolář, A., Sovák, Z.: Mediace jako alternativní podoba naplnění trestní spravedlnosti, In *Trestní právo* č. 7–8/1997.
- Fenyk, J.: Několik úvah o právní povaze odstoupení od trestního stíhání podle § 70 zákona č. 218/2003 Sb., In *Státní zastupitelství* č. 2-3/2004.
- Görgényi, I.: *Restorative justice in Criminal Matters and the Hungarian Victim's Position*, příspěvek na „Third Conference of the European Forum for Victim – Offender Mediation and Restorative Justice“, Budapešť, 2004.

Gřivna, T.: Několik poznámek k zásadě oportunity v návrhu věcného záměru nového trestního řádu, *Trestní právo č. 12/2004*.

Hasch, K.: Některé otázky související s podmíněným zastavením trestního stíhání a schválení narovnání jako překážky věci rozhodnuté podle § 11 odst. 1 písm. f) tr. ř., in. *Trestní právo č. 3/1996*.

Hatvani, E.: **Victim-Offender Mediation in Hungary**, příspěvek na conference 10th International Institute for Restorative Practices World Conference, Budapešť, 2007.

Hendrych, D. a kol.: **Právníký slovník**, 2. rozšířené vydání, C. H. Beck, Praha, 2003.

Herczog, M.: **Victim-Offender Mediation with Juveniles in Hungary**, EK, Grotius II, **Victim-Offender Mediation: Organization and Practice in the Juvenile Justice Systems**, Bologna, Itálie, 2002.

Hofinger, V., Pelikan, Ch.: **Victim-Offender Mediation with Juveniles in Austria**, in **Victim-Offender Mediation with Youth Offenders in Europe**, eds. A. Mestitz, S. Ghetti, Nakladatelství Springer, Netherlands, 2005.

Hofinger, V., Pelikan, Ch., Zetinigg, B.: **Victim-Offender Mediation with Juveniles in Austria**, EK, Grotius II **Criminal Programme 2002-03: Victim-Offender Mediation: Organization and Practice in the Juvenile Justice Systems**, Italy, 2002.

Hrušková, O., Ouředníková, L., Štern, P.: K některým teoretickým a praktickým otázkám probační služby, in *Trestní právo č. 7-8/1997*.

Institut pro kriminologii a sociální prevenci: **Vybrané problémy sankční politiky**, Praha, 2005.

Institut pro kriminologii a sociální prevenci: **Restorativní justice**, Sborník příspěvků a dokumentů, Praha, 2003.

Ivor, J. a kol.: **Trestné právo procesné**, Bratislava: Iura Edition, 2006.

Jehle, J. M., Smit, P., Zila, J.: **The Public Prosecutor as Key-Player: Prosecutorial Case-Ending Decisions**, Nakladatelství Springer, srpen 2008.

Jesionek, U.: **Sociální služby v justici v Rakousku**, příspěvek na Mezinárodním diskusním fóru „Poslání a organizační struktura Probační a mediační služby“, Praha, 1997.

Jung, H.: **Mediation – Another Form of Justice?**, rukopis, Štrasburk, 1996.

- Karabec, Z.:** Zavedení institutu probace do právního řádu České republiky, In Bulletin advokacie č. 4/1997.
- Karabec, Z.:** Možnosti sankční politiky, In Kriminalistika č. 3/2001.
- Katona, G.:** Probácia, mediácia – nové prvky v našom trestnoprávnom systéme, In Justičná revue č. 3/2005.
- Kert, R.:** The European Criminal Record in Austria, in Towards a European Criminal Record, eds. C. Stefanou, H. Xanthaki, Cambridge University Press, London, 2008.
- Klátík, J.:** Zmier v trestnom konaní, Justičná revue, 12/2007.
- Klátík, J.:** Koncepcia restoratívneho trestania a systém alternatívneho riešenia trestných vecí v Slovenskej republike, Justičná revue, 1/2008.
- Königshofer, M.:** Experiences of Victim Offender Mediation in Austria, rukopis, Nucleo Permanente Progetti Fondo Sociale Europeo, Mutual exchange of data and information about restorative justice, Vídeň, 2004.
- Krejčíříková, K.:** Problematika obecně prospěšných prací v Rakousku s přihlédnutím k jejich ukládání mladistvým, Státní zastupitelství č. 7-8/2008.
- Kuchta, J., Zezulová, J.:** K vybraným problémům alternativních způsobů řízení v českém trestním právu, In Časopis pro právní vědu a praxi č. 4/1997.
- Ligeti, K.:** The European Criminal Record in Hungary, in Towards a European Criminal Record, eds. C. Stefanou, H. Xanthaki, Cambridge University Press, London, 2008.
- Louženský, J.:** Jak se uplatňují některé prostředky pro zjednodušení a zrychlení trestního řízení, In Trestní právo č. 5/1998.
- Madliak, J., Fico, M., Puchalla, M.:** Rekodifikácia slovenského trestného práva, In Trestní právo č. 7-8/2006.
- Musil, J.:** Dohody o vině a trestu jako forma konsenzuálního trestního řízení, in Kriminalistika č. 1/2008, ročník XXXXI.
- Matula, V.:** Několik poznámek k aplikaci institutu narovnání v trestním řízení, In Trestní právo č. 3/1999.
- Musil, J., Kratochvíl V., Šámal, P.:** Trestní právo procesní, 3. přepracované a doplněné vydání, C. H. Beck, Praha, 2007.
- Nett, A.:** K odklonu v trestním řízení, In Časopis pro právní vědu a praxi č. 4/1994.

Palovský, T.: K některým problematickým aspektům odklonů v trestním řízení, Státní zastupitelství č. 3/2007.

Palovský, T.: Rakouská právní úprava odklonů v trestním řízení jako vzor pro právní úpravu českou?, in Státní zastupitelství č. 7-8/2007.

Peters, J., Cavarlay, B.A., Lewis, Ch., Sobota, P.: Negotiated Case-ending Settlements: Ways of Speeding up the (Court) Process, Nakladatelství Springer, 2008.

Polák, P.: Rámcová rozhodnutí a zásada vzájemného uznávání rozhodnutí v trestních věcech, Lexis Nexis, Praha, 2007.

Prokeínová, M.: Odklony v trestnom konaní, vydavateľské oddelení PF UK Bratislava, Bratislava, 2007.

Revesz, J.: Mediation without Trust: Critique of the Hungarian Mediation Law, Budapešť, 2005.

Róth, E.: The Prosecution Service Function within the Hungarian Criminal Justice System, Nakladatelství Springer.

Samaš, O.: Ešte niekoľko poznámok k zmieru v trestnom konaní, In Justičná revue, 3/2003.

Suchý, O.: Odklon v trestním řízení, In Právník č. 3/1991.

Sotolář, A., Doubravová, D.: K nové rakouské právní úpravě odklonů od standardního trestního řízení a k rakouskému modelu uplatnění mediace v trestních věcech, In Právní rozhledy č. 3/2000.

Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2000.

Sotolář, A., Ouředníková, L., Sovák, Z., Havlíková, M., Rizman, S., Šámal, P., Fenyk, J.: Mediační a probační služba v ČR, In Právní praxe č. 7 – 8/1997.

Sotolář, A., Sovák, Z., Šámal, P., Rizman, S., Fenyk, J.: K reformě trestního procesu a nové koncepci mediační a probační služby ČR, In Právní praxe č. 7-8/1997.

Sotolář, A., Rizman, S., Šámal, P.: K problematice zvláštních alternativních druhů trestního řízení (1. část), In Trestní právo č. 12/1996.

Sotolář, A., Rizman, S., Šámal, P.: K problematice zvláštních alternativních druhů trestního řízení (2. část), In Trestní právo č. 1/1997.

Sotolář, A., Rizman, S., Šámal, P.: K problematice zvláštních alternativních druhů trestního řízení (3. část), In Trestní právo č. 2/1997.

Sotolář, A., Rizman, S., Šámal, P.: K problematice zvláštních alternativních druhů trestního řízení (4. část), In Trestní právo č. 3/1997.

Sotolář, A., Sovák, Z., Kratochvíl, V., Zezulová, J., Šámal, P., Púry, F., Válková, H. a kol.: Právní rámec alternativního řešení trestních věcí, díl první, Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky, sv. 64, Praha: Institut dalšího vzdělávání Ministerstva spravedlnosti, 2001.

Sotolář, A., Doubravová, D.: K nové rakouské právní úpravě odklonů od standardního trestního řízení a k rakouskému modelu uplatnění mediace v trestních věcech, Právní rozhledy č. 3/2000.

Strnadová, L.: Odklony ve světle zákona č. 265/2001 Sb., In Trestní právo č. 11/2001.

Suchý, O.: Odklon v trestním řízení, Právník č. 3/1991.

Šabata, K.: Některé aspekty spolupráce státního zástupce s Probační a mediační službou, Státní zastupitelství č. 3/2007.

Šámal, P.: Úvahy nad zjednodušenými formami trestního řízení (diversion) de lege ferenda, In Časopis pro právní vědu a praxi č. 4/1994.

Šámal, P. a kol.: Přípravné řízení trestní, 2. vydání, C. H. Beck, Praha, 1997.

Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád, komentář - díl II, čtvrté vydání, C. H. Beck, Praha, 2002.

Štern, P.: Probace a mediace pod jednou střechou (shrnutí), příspěvek na CEP Workshop, Praha, 16. – 18. 5. 2003.

Šuchter, J.: Poznámky k aplikácii institutu zmieru v trestnom konaní, In Justičná revue č. 3/2003.

Tabačiková, M.: Vyhodnocení pilotního projektu probační a mediační služby, rukopis, 2003.

Teryngel, J.: K některým otázkám podmíněného zastavení trestního stíhání, In. Bulletin advokacie č. 9/1995.

Válková, H., Sotolář, A.: Restoratívni justice – trestní politika pro 21. století?, In Trestní právo 1/2000.

Vantuch, P.: Narovnání v trestním řízení a právo na obhajobu, In Právní rozhledy č. 8/1998.

Vantuch, P.: Podmíněné zastavení trestního stíhání a právo na obhajobu, In Právní rozhledy č. 8/1997.

Vantuch, P.: Podmíněné zastavení trestního stíhání a možnosti jeho využití, In Bulletin advokacie č. 8/1994.

Vantuch, P.: K významu a opodstatněnosti trestního příkazu v trestním řádu, in Právní rozhledy č. 1/1996.

Volevecký, F.: Odklony ve zkráceném přípravném řízení, In Bezpečnostní teorie a praxe č. 1/2005.

Zoulík, F.: Mediace jako alternativa soudního sporu, in Bulletin advokacie č. 8/2001.

Žilinka, M.: K alternativným spôsobom vybavenia trestných vecí podľa zákona č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok, In Justičná revue č. 2/2006.

PRÁVNÍ PŘEDPISY A DALŠÍ POUŽITÉ PRAMENY:

Zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů.

Usnesení vlády Slovenské republiky č. 1328 ze dne 11. prosince 2002 k Prioritním úkolům vlády Slovenské republiky, vyplývajícím z Pravidelné zprávy Evropské komise o připravenosti Slovenské republiky na členství v Evropské unii ze dne 9. 10. 2002.

Zákon č. 269/1994 Sb., o rejstříku trestů, ve znění pozdějších předpisů

Věcný záměr zákona o trestním řízení soudním 2008

Zákon č. 140/1961 Zb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 141/1961 Zb., o trestním řízení soudní, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 300/2005 Z.z., Trestný zákon, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 301/2005 Z.z., Trestní řád, ve znění pozdějších předpisů

Důvodová zpráva k zákonu č. 301/2005 Z.z., Trestní řád.

Zákon č. 311/1999 Z.z., o rejstříku trestů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 550/2003 Z.z., o probačních a mediačních úřednících.

Spolkový zákon č. 277/1968 BGB ze dne 3. července 1968, ve znění pozdějších předpisů.

Spolkový zákon č. 68/1972 BGB ze dne 15. února 1972, ve znění pozdějších předpisů.

Evropská komise: **Reinforcement of the Rule of Law**, Module 4; Final Reports, Slovak Republic, str. 587-595, **Hodnotící zpráva expertní mise Evropské unie pro oblast spravedlnosti a vnitra**, Modul 4, Slovenská republika, 2002.

Vystoupení náměstka generálního prokurátora SR JUDr. C. Košťála na tiskové konferenci o Zprávě o činnosti prokuratury za rok 2003 dne 30. 4. 2004

Doporučení Rady Evropy č. R(87)18 ve věci zjednodušení trestního řízení

Doporučení Rady Evropy č. R(98)1 o mediaci v rodinách

Doporučení Rady Evropy č. R(99)19 k mediaci v trestních věcech a jeho vysvětlující memorandum.

Doporučení Výboru Rady Evropy pro trestní problémy č. R(85)11 o postavení oběti v trestním řízení

Rámcové rozhodnutí Rady EU č. 2001/220/SVV o postavení oběti v trestním řízení

Final Report of AGIS Project JAI/2003/AGIS/088, Meeting the Challenges of Introducing Victim-Offender Mediation in Central and Eastern Europe, European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorative Justice, 2003.

Judikatura soudů